

*Derde rapportage
racisme, antisemitisme, en
extreemrechts geweld in
Nederland*

Incidenten, aangiftes, verdachten en
afhandeling in 2013

Bas Tierolf
Niels Hermens
Lisanne Drost

Derde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland

*Incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling
in 2013*

Bas Tierolf
Niels Hermens
Lisanne Drost

Met medewerking van
Willem Wagenaar (Anne Frank Stichting)

December 2014

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Opbouw van het rapport	6
2	Onderzoeksverantwoording	9
2.1	De thema's van deze rapportage	9
2.2	Methoden van dataverzameling	11
3	Totaalbeeld incidenten	17
3.1	Incidenten naar thema	17
3.2	Typen incidenten	18
3.3	Regionale spreiding incidenten	22
3.4	Kenmerken verdachten	26
3.5	Aangiftes, processen-verbaal en verdachten	28
3.6	Conclusie	30
4	Antisemitisme	33
4.1	Incidenten met een antisemitisch karakter in 2013	33
4.2	Beschrijving intentioneel antisemitische incidenten	34
4.3	Bevindingen uit andere bronnen	38
5	Racisme	41
5.1	Incidenten met een racistisch karakter in 2013	41
5.2	Beschrijving racistische incidenten	44
5.3	Moslimdiscriminatie en discriminatie van Roma/Sinti	48
5.4	Bevindingen uit andere bronnen	49
6	Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld	51
6.1	Kader: afbakening en definitie	51
6.2	Klassiek extreemrechtse formaties	52
6.3	Extreemrechtse publieke manifestaties	61
6.4	Overheidsrespons	64
7	Antisemitisch en racistisch schelden	69
7.1	Antisemitisch schelden	69
7.2	Racistisch schelden	72

8	De justitiële keten	75
8.1	Aantal processen-verbaal, OM-afdoeningen, dagvaardingen en vonnissen van antisemitische en racistische incidenten in 2013	75
8.2	Afzonderlijke onderdelen van het justitiële traject	77
8.3	Kwalitatieve verdieping gerechtelijke uitspraken	85
8.4	Conclusie	93
9	Conclusie en discussie	95
9.1	Cijfermatig beeld	95
9.2	Antisemitisme	96
9.3	Racisme	97
9.4	Extreemrechts	97
9.5	Antisemitisch en racistisch schelden	98
9.6	Gerechtelijke afdoening	99
9.7	Tot slot	99
	Literatuur	101
	Bijlagen	
1.	Definities gebruikte terminologie	103
2.	Specifieke zoekvragen en interpretatie per thema	105
3.	Toelichting koppeling politiebesteden en bestanden van het OM	109
4.	Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder per gemeente in 2013	113

1 *Inleiding*

Dit is de derde editie van de rapportage Racisme, antisemitisme, en extreemrechts geweld in Nederland in opdracht van de Anne Frank Stichting. De Anne Frank Stichting beheert het Anne Frank Huis en brengt haar levensverhaal wereldwijd onder de aandacht ter bezinning op de gevaren van antisemitisme, racisme en discriminatie en het belang van vrijheid, gelijke rechten en democratie. De Stichting stelt zich onder meer ten doel voorlichting te geven en educatieve activiteiten te verzorgen over discriminatie en mensenrechten, ter bevordering van het goed functioneren van een open, pluriforme, democratische samenleving. Het rapport is bedoeld als basis voor de educatieve activiteiten van de Anne Frank Stichting. Verder dient het als periodieke rapportage aan de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en de Europese Unie (EU).

Deze rapportage geeft een cijfermatig beeld van de mate waarin antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in het jaar 2013 voorkwamen in Nederland. Daarnaast worden de trends op deze thema's tussen 2010 en 2013 weergegeven. Aan deze editie is een hoofdstuk toegevoegd over de gerechtelijke uitspraken bij incidenten van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld. Dit is nieuw ten opzichte van eerdere jaren omdat het dit jaar voor het eerst mogelijk was data over gerechtelijke uitspraken te koppelen aan de door de politie geregistreerde incidenten.

Sinds 2010 werkt de Anne Frank Stichting voor deze rapportage samen met het Verwey-Jonker Instituut. Het Verwey-Jonker Instituut verzorgt in opdracht van de Anne Frank Stichting de dataverzameling en rapportage van antisemitische en racistische incidenten. De data zijn afkomstig van de Nederlandse politiekorpsen (verzameld in de BVH, de Basisvoorziening Handhaving), het Openbaar Ministerie en de rechtbanken (verzameld door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)). Deze wijze van dataverzameling is grotendeels een continuering van de werkwijze voor de rapportages over 2010, 2011 en 2012. Om inhoudelijke redenen passen we elk jaar echter enkele kleine wijzigingen toe. De Anne Frank Stichting verzorgde het hoofdstuk over extreemrechts geweld.

De basis voor deze rapportage zijn de gegevens van de Nederlandse politiekorpsen. De gegevens in de politiedossiers zijn gebaseerd op

aangiftes en meldingen bij de politie, en op eigen waarnemingen van de politie. De politie is echter niet de enige partij in Nederland die gegevens over discriminatie vastlegt. De regionale Antidiscriminatievoorzieningen (ADV's), het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI), het Meldpunt Internet Discriminatie (MiND), het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) en de antifascistische onderzoeksgroep Kafka leggen ook gegevens vast over verschillende vormen van discriminatie. We plaatsen het beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld dan ook in perspectief. Dit gebeurt in deze rapportage door een vergelijking met gegevens uit de rapportages van de hierboven genoemde organisaties. Voor het hoofdstuk over extreemrechts in Nederland zijn ook andere dan de hierboven beschreven informatiebronnen gebruikt.

1.1 Opbouw van het rapport

Dit rapport kent negen hoofdstukken. Hoofdstuk 2 bevat een verantwoording van het onderzoek: een beschrijving van de gehanteerde begrippen, de methode van dataverzameling en een verantwoording van de keuzes die zijn gemaakt bij de analyse en de presentatie van het cijfermatig beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland in 2013.

In hoofdstuk 3 schetsen we een totaalbeeld van de incidenten. In de daaropvolgende hoofdstukken vindt op basis van het totaalbeeld een thematische verdieping plaats. In hoofdstuk 4 staat intentioneel antisemitisme centraal. Een beschrijving van de incidenten verschaft een beeld van wat antisemitisme in Nederland inhoudt. In hoofdstuk 5 geven we een beeld van de incidenten met een racistisch karakter. In hoofdstuk 6 worden de extreemrechtse formaties en het extreemrechts geweld in Nederland in 2013 besproken. Dit hoofdstuk is een bijdrage van Willem Wagenaar van de Anne Frank Stichting en heeft dezelfde opzet als in de rapportages in de voorgaande jaren. Antisemitisch en racistisch schelden bespreken we in hoofdstuk 7. Per thema maken we een vergelijking met het beeld in de voorgaande jaren. Bij racistische en antisemitische incidenten en bij extreemrechts geweld worden aanstootgevende beledigingen en uitingen gebruikt. Om een inhoudelijk beeld van de incidenten te schetsen ontkomen we er niet aan deze op verschillende plekken in de tekst te citeren.

Hoofdstuk 8 gaat in op de afdoeningen van het Openbaar Ministerie en de gerechtelijke uitspraken bij antisemitische, racistische en extreemrechtse incidenten. Dit jaar was het voor het eerst mogelijk gegevens over de gerechtelijke afdoening te koppelen aan de politiegegevens. Hierdoor kunnen we dit jaar een cijfermatig beeld geven van de aard van de

straffen die worden opgelegd bij de verschillende soorten incidenten die in deze rapportage aan bod komen. Dit beeld van gerechtelijke afdoeningen zal vanaf nu een terugkerend onderdeel zijn in de jaarlijkse rapportage Antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland. Deze monitor bevat ook een eenmalige verdieping van de gerechtelijke afdoening van een aantal interessante zaken. Het rapport sluit af met hoofdstuk 9, Conclusies en discussie.

2 *Onderzoeksverantwoording*

De dataverzameling voor deze rapportage heeft vooral plaatsgevonden in de Basisvoorziening Handhaving (BVH) van de Nederlandse politiekorpsen. In dit hoofdstuk leest u hoe dit is gerealiseerd en welke andere bronnen zijn aangeboord. In paragraaf 2.1 geven wij eerst de definities van antisemitisme, racisme, extreemrechtse formatie en extreemrechts geweld die we in deze rapportage hanteren. Vervolgens komen in paragraaf 2.2 de verantwoording van de dataverzameling en enkele keuzes die daarin zijn gemaakt aan bod. Omdat ten opzichte van de vorige rapportage weinig is veranderd aan de dataverzameling, lijkt het hoofdstuk over de onderzoeksverantwoording sterk op de versie van vorig jaar.

2.1 *De thema's van deze rapportage*

Voor een beschrijving van onze zoekmethode en de weergave van het cijfermatig beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld is allereerst een toelichting op deze thema's noodzakelijk. Wat verstaan wij onder antisemitisme? Wat onder racisme? En wat is extreemrechts geweld? De antwoorden op deze vragen en een verantwoording van de gemaakte keuzes bespreken wij hieronder.

Antisemitisme

Voor een definitie van antisemitisme sluit deze rapportage zich aan bij de definitie van het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Deze definitie luidt: *Het anders behandelen van Joden dan andere mensen, en vooral het vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen* (CIDI, 2014). We spreken dus van antisemitische incidenten of antisemitisch geweld wanneer het gaat om geweldsincidenten en beledigingen jegens personen met een Joodse achtergrond of objecten met een Joodse achtergrond, zoals een synagoge, een Joods monument, een Joodse begraafplaats of school, en waarbij een beredeneerd vermoeden bestaat dat de dader kennis heeft van de Joodse achtergrond. Een voorbeeld van dit type incident is het kladden van een hakenkruis op een synagoge of antisemitische beledigingen aan het adres van mensen met als Joods herkenbare uiterlijke kenmerken. We noemen dit *intentioneel*

antisemitisme (vgl. Tierolf, Scheffelaar, Hermens & Drost, 2014; Tierolf & Hermens, 2013).

Naast intentioneel antisemitisme komen uitingen van antisemitisme ook voor zonder dat er mensen of objecten met een Joodse achtergrond bij betrokken zijn (Tierolf & Hermens, 2013; Tierolf, Hermens, Drost & Mein, 2013; CIDI, 2014). Hieronder scharen wij ook antisemitische beledigingen die niet gericht zijn tegen Joden. Dit zijn kort gezegd beledigingen waarbij het woord Jood als scheldwoord wordt gebruikt. Dit noemen we *antisemitisch schelden* en bespreken we in een apart hoofdstuk. Andere incidenten, zoals het kladden van hakenkruisen op openbare plekken, benoemen we maar werken we niet verder uit.

Racisme

Racisme is iedere vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling die gebaseerd is op ras, huidskleur, afkomst, en nationale of etnische afstamming, die tot doel of gevolg heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op gelijke voet, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden teniet te doen of in te perken (art. 1 IVUR¹). Kort gezegd zijn racistische incidenten die incidenten waarbij er sprake is van een crimineel feit en het motief van de dader berust op racistische gronden.

In deze rapportage komen verschillende typen racistische incidenten aan bod, waaronder racistisch geweld, ongelijke behandeling en racistisch schelden. Bij *racistisch geweld* is sprake van geweld, zoals bedreiging of mishandeling, op grond van een racistisch motief of als reactie op een racistische belediging (vgl. Bol & Wiersma, 1997). Bij *racistisch schelden* worden mensen met een andere huidskleur of etnische achtergrond uitgescholden voor bijvoorbeeld ‘...zwarte’ of ‘...buitenlander’. Het kan zijn dat het blijft bij een scheldpartij, maar bij een deel van dit type incidenten gaat de racistische belediging samen met racistisch geweld (Tierolf & Hermens, 2013).

Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld

Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld behandelen wij in deze rapportage in hoofdstuk 6. *Extreemrechtse formaties* zijn groeperingen die ‘een meer of minder uitgesproken ideologie hebben die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het ‘eigene’, (varianten van) afkeer van het ‘vreemde’, van politieke tegenstanders en door een hang naar het autoritaire.’ In het hoofdstuk zelf staan we uitgebreider stil bij de afbakening en definiëring.

Extreemrechts geweld is geweld met een dubbele motivatie. Het is gericht op specifieke doelen vanuit een racistische of politieke keuze

1 Internationaal verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (IVUR).

(bijvoorbeeld gericht op een synagoge of een linkse politicus) en wordt uitgevoerd vanuit een achterliggende extreemrechtse overtuiging. Een voorbeeld van een incident met een beredeneerd vermoeden van extreemrechts geweld is een ernstige telefonische bedreiging door een extreemrechtse activist van een willekeurige persoon met de Joodse achternaam 'Cohen'.

Overige termen

Dit rapport bevat termen die worden gebruikt in de politiedossiers en de gegevens van het Openbaar Ministerie. Ter verduidelijking geeft bijlage 1 een beschrijving van deze termen. De registraties van de Antidiscriminatievoorzieningen en andere rapportages over antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld hanteren soortgelijke termen.

2.2 Methoden van dataverzameling

In deze paragraaf geven we een toelichting op de dataverzameling. We bespreken hierbij allereerst hoe de gegevens uit de politiedossiers zijn onttrokken. Ook de beperkingen van de gegevens in de politiedossiers en onze manier van dataverzameling komen aan bod. Ten tweede beschrijven we welke aanvullende data zijn verzameld. Voordat we ingaan op de dataverzameling bespreken we enkele veranderingen in de organisatie van de politie. Deze veranderingen zijn immers ook van belang voor de weergave van de gegevens in deze rapportage.

Organisatie politie

Sinds 1 januari 2013 zijn de 25 regiokorpsen en het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) overgegaan in één korps, de Nationale Politie. De Nationale Politie kent tien regionale eenheden, onderverdeeld in 43 districten, 167 basisteams, en een Landelijke Eenheid. Deze rapportage bevat enkele kaarten met het aantal incidenten per 1000 inwoners. In deze kaarten hanteren wij de indeling in tien regionale eenheden. Voor de kaarten van het aantal incidenten per 1000 inwoners per gemeente gebruiken wij de indeling in 408 gemeenten (van 2013).

Dataverzameling politiegegevens

Voordat we ingaan op onze dataverzameling is het noodzakelijk meer te weten over de wijze waarop de politie registreert. Sinds 2008 gebruikt de politie de Basisvoorziening Handhaving (BVH). Dit is een digitaal incidentregistratiesysteem waarin politiemedewerkers incidenten registreren, aangiftes opnemen en strafdossiers opmaken. De BVH is een product van de vtsPN (voorziening tot samenwerking Politie Nederland).

Jaarlijks registreren de politiemedewerkers in de BVH meer dan drie miljoen incidenten. Een incident kan alles zijn waarmee de politie in aanraking komt: diefstallen en mishandelingen, maar ook verkeersovertredingen, verdachte situaties, signaleringen van verdachte personen en de overdracht van dossiers aan andere korpsen. Incidenten worden onder andere geregistreerd naar aanleiding van aangiftes, telefonische meldingen van burgers en eigen observaties van politiemedewerkers.

Van elk incident maakt de politie een mutatie waarin alle informatie van het betreffende incident wordt bewaard. Dit zijn beschrijvingen van het incident, aangiftes, getuigenverhoren, gegevens over verdachten, betrokkenen en benadeelden, proces-verbaal, enzovoorts. De informatie in de mutatie is de meest betrouwbare bron over de achtergrond van incidenten.

Systematisch en automatisch zoeken naar relevante incidenten

Om antisemitische en racistische incidenten en extreemrechtse geweldsincidenten te vinden in de BVH, hebben we hier op systematische geautomatiseerde wijze naar gezocht. Dat wil zeggen dat in de teksten van de mutaties is gezocht naar specifieke combinaties van woorden (zoekvragen), gecombineerd met vaste gegevensvelden in de BVH. Hiervan hebben we ter verduidelijking in onderstaand kader een aantal voorbeelden opgenomen. Per thema is een specifieke zoekvraag gehanteerd (zie bijlage 2 voor een toelichting).

Uitleg zoekvragen

Om racistische incidenten te vinden is onder meer gezocht naar mutaties waarin termen zijn gebruikt als ‘*racist*’ of ‘*racisme*’. Bij het zoeken naar racistisch schelden is onder andere gezocht naar beledigingen als ‘*vuile zwarte*’, ‘*klote buitenlander*’ of ‘*kankeralochtoon*’.² Om incidenten van intentioneel antisemitisme te vinden zijn zoektermen gecombineerd tot een zoekvraag. Een voorbeeld hiervan is ‘*hakenkr* AND ‘jood**’.³

Van de incidenten die door de zoekvragen zijn gevonden, hebben wij een databestand ontvangen met de voor deze rapportage relevante

-
- 2 Om de zoekvraag voor racistisch en antisemitisch schelden te verbeteren voeren wij jaarlijks een aparte zoekvraag uit om te achterhalen welke beledigingen veel voorkomen. Welke beledigingen worden gebruikt verandert immers over de jaren heen. Waar nodig passen wij onze zoekvragen voor racistisch en antisemitisch schelden aan.
 - 3 Door de toevoeging ‘*AND ‘Jood**’ vindt deze zoekvraag incidenten waarbij in de mutaties ergens het woord hakenkruis voorkomt en ergens anders het woord Jood of Joods. Hierdoor is het mogelijk vervuiling te voorkomen van mutaties waarin wordt gesproken over hakenkruisen op bankjes, en vindt het vooral het kladden van hakenkruisen op woningen van Joden of plekken met een Joodse achtergrond, zoals een Joodse begraafplaats of Joodse school.

informatie. Per incident zijn onder andere bekend het type incident (bijvoorbeeld mishandeling, belediging, diefstal, vernieling), de politie-regio en de aangifte(s). De gegevens over de verdachten zijn voor deze rapportage op een andere wijze aangeleverd dan bij eerdere rapportages. Eerder kregen wij van alle verdachten de sekse en de leeftijd, maar in verband met de privacy bleek dat niet meer mogelijk. Het is nog onduide-lijk of wij in komende jaren wel weer de beschikking hebben over gege-vens omtrent de sekse en de leeftijd van de verdachten.

Dit jaar kregen wij wel inzicht in de etnische achtergrond van de verdachten. Dit inzicht is voor deze rapportage interessant, omdat het laat zien wie betrokken zijn bij racistische en antisemitische incidenten. Zijn bijvoorbeeld vooral autochtone Nederlanders racistisch, of is er ook onderling racisme tussen bepaalde etnische groepen?

Na een eerste cijfermatige analyse van de incidenten hebben wij bij het KLPD de inhoud van de mutaties van een steekproef van de inciden-ten doorgelezen. Deze steekproef bevat ongeveer een vijfde van alle gevonden incidenten. We wilden hiermee een beter beeld krijgen van de inhoud en de achtergrond van de racistische en antisemitische incidenten. De steekproef is getrokken binnen een aantal specifieke incidenten, zoals beledigingen en mishandelingen.

Beperkingen politiegegevens

De cijfers in deze rapportage geven een beeld van de incidenten met een antisemitisch, racistisch of extreemrechts karakter die wij met onze zoekvragen vinden in de BVH. Dit heeft twee beperkingen. De eerste is dat slechts een deel van de racistische, antisemitische en extreemrechtse incidenten bekend is bij de politie. De aangiftebereidheid van slachtoffers van dit type incidenten is namelijk beperkt (Andriessen & Fernee, 2012). Daarom plaatsen we de cijfers in perspectief met cijfers over antisemi-tisme en racisme die zijn gebaseerd op meldingen bij andere instanties dan de politie (zie paragraaf 2.2.3 voor een toelichting op deze data).

De tweede beperking is dat er ook relevante incidenten zijn die we niet vinden met onze zoekvraag.⁴ Dit gebeurt bijvoorbeeld als de politie in de mutatie andere termen gebruikt dan waar wij naar zoeken.⁵ Aan de andere kant vinden we met onze zoektermen voor antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld ook incidenten zonder antisemitisch, racistisch of extreemrechts karakter. Op basis van een steekproef van 1200 mutaties die wij inhoudelijk hebben beoordeeld voor de rapportage over de

4 Zie Tierolf, Hermens, Drost & Mein (2013) voor een nadere toelichting.

5 De enige manier om te voorkomen dat we relevante incidenten missen is door alle circa 3 miljoen mutaties door te nemen die jaarlijks in de BVH worden geregistreerd. Dit is ondoenlijk. Het risico hierop is beperkt door te zoeken op een groot aantal zoektermen, waarbij ook foutieve spelwijzen van verschillende zoektermen zijn gebruikt.

incidenten in 2012, schatten we in dat dit bij ongeveer tien procent van de incidenten het geval is.⁶ De steekproef is een selecte steekproef. Daardoor is het niet mogelijk het aandeel incidenten dat bij nader inzien toch geen racistische of antisemitische achtergrond heeft, te extrapoleren naar het totale aantal gevonden incidenten. Voor de betrouwbaarheid en eenduidigheid van de data hebben we er daarom voor gekozen alle gevonden incidenten weer te geven in het cijfermatig beeld, ook al weten we dat een deel geen antisemitische of racistische achtergrond heeft.

Andere gegevens over antisemitisme, racisme en extreemrechts

Het beeld dat uit de BVH naar voren komt is gebaseerd op meldingen en aangiftes bij de politie en op eigen waarnemingen van politiemedewerkers. Naast de BVH verschaffen ook andere bronnen informatie over antisemitisme en racisme in Nederland. Hiermee kunnen we in onze rapportage het beeld in perspectief plaatsen.

De eerste secundaire databron die we hebben gebruikt zijn openbare rapportages over antisemitische en racistische incidenten. Dit zijn de jaarlijkse rapportage van het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI), de rapportage van het Meldpunt Internet Discriminatie (MiND) over discriminatie op het internet, en de *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2013* van het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Het MDI en het MiND bespreken in hun jaarverslag de klachten over discriminatie op het internet die via e-mail (MDI) of direct via de website (MiND) binnenkomen. In de *Monitor antisemitische incidenten in Nederland* beschrijft het CIDI de antisemitische incidenten die bij het CIDI of bij een van de twee grote ADV's (de regio's Amsterdam en Rotterdam) zijn gemeld.

Naast de politiegegevens zijn de gegevens die we in deze rapportage vermelden over extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld afkomstig uit data van de Onderzoeksgroep Kafka en uit openbare bronnen. Wanneer we ons bij extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld alleen zouden baseren op politiegegevens, schetsen we namelijk een te beperkt beeld. Achter de schermen is vaak beter kennis te nemen van de ware identiteit of de echte ideeën van extreemrechtse formaties dan in openbare gegevens en nieuwsberichten (Van Donselaar, 1991). De Anne Frank Stichting heeft zich daarom ook via een netwerk van verschillende bronnen op de hoogte gehouden van minder toegankelijke informatie over extreemrechtse formaties. Voorbeelden hiervan zijn professionele waarnemers van extreemrechts, informatie afkomstig uit strafzaken, berichten op sociale media, en waarnemingen van demonstraties en

6 Dit is te voorkomen door alle meer dan 5000 door ons gevonden mutaties handmatig te beoordelen. Vanwege de benodigde tijdsinvestering valt dit buiten de mogelijkheden van dit project.

andere manifestaties. Daarmee kunnen we over de onderzoeksperiode geen volledig, maar wel een adequaat beeld van de actuele situatie van extreemrechtse formaties in Nederland verantwoorden.

Tot slot raadpleegden wij de registratiegegevens van regionale ADV's. Zij registreren de meldingen van discriminatie die zij ontvangen. Tot en met 2011 werden deze meldingen jaarlijks geanalyseerd en beschreven (Coenders, Kik, Schaap, Silversmith & Schriemer, 2012). In 2012 en 2013 is dit niet meer gebeurd. Dit jaar waren de ADV's bereid ons de cijfers te leveren over de meldingen die bij hen zijn binnengekomen, waardoor we alsnog een compleet beeld hebben van de registratiegegevens van de regionale ADV's.

Koppeling gegevens Openbaar Ministerie en gerechtelijke afdoeningen

Alle proces-verbaal(PV-)nummers van de door ons gevonden antisemitische, racistische en extreemrechtse incidenten zijn afkomstig uit de BVH. Het WODC heeft vervolgens, vanuit de PV-nummers, de door ons gevonden incidenten gekoppeld met de gerechtelijke afdoeningen van deze incidenten in het Geïntegreerd Processysteem Strafrecht (GPS) van het Openbaar Ministerie. Hierdoor kunnen wij in deze rapportage de gerechtelijke afdoening van antisemitische, racistische en extreemrechtse zaken bespreken. Bijlage 3 bevat een uitgebreide toelichting op de koppeling van de politiegegevens en de gegevens van het OM over de gerechtelijke afdoening.⁷

7 Een lastig punt hierbij is dat de relatie PV-nummer - OM-afdoening - gerechtelijke afdoening geen een-op-eenrelatie is omdat verschillende incidenten onder één OM-zaak kunnen vallen en verschillende OM-zaken samengevoegd kunnen worden. Hierdoor kan het zijn dat een gerechtelijke afdoening bij een bepaald PV-nummer heel 'zwaar' lijkt doordat er verschillende incidenten tijdens één zaak gezamenlijk worden behandeld en afgedaan. In ons overzicht staat dan die ene afdoening bij alle betrokken incidenten.

3 *Totaalbeeld incidenten*

In dit hoofdstuk geven we een cijfermatig beeld van de incidenten die we hebben gevonden in de politiegegevens. Per thema (antisemitisme, racisme en antisemitisch en racistisch schelden) geven we het aantal incidenten in 2013 en vergelijken deze aantallen met voorgaande jaren. Daarnaast gaan we in op de regionale spreiding van de incidenten, de aard van de incidenten (soort delict), het aantal verdachten, aantal aangiftes, aantal afdoeningen door het OM en de achtergrondkenmerken van verdachten.

3.1 *Incidenten naar thema*

In totaal zijn met de zoekvragen over het afgelopen jaar (2013) 4283 incidenten gevonden. In tabel 1 is de verdeling van deze incidenten over de verschillende thema's te zien voor de jaren 2010 tot en met 2013.

Tabel 1 Incidenten naar thema in 2013

	2010	2011	2012	2013
Intentioneel antisemitisme	19	30	58	61
Racisme	1302	1262	2077	2189
Discriminatie	468	444*		
Antisemitisch schelden	1173	1098	931	872
Racistisch schelden	1440	1433	1352	1346
Totaal**	4273	4107	4274	4283

* In het cijfermatig beeld over 2010 en 2011 bestond nog een aparte categorie 'discriminatie'. In 2012 zijn de incidenten van discriminatie op grond van ras toegevoegd aan de incidenten racisme en de incidenten van antisemitische discriminatie aan de antisemitische incidenten. In 2012 en 2013 is niet meer specifiek gezocht op discriminatie-incidenten, maar is discriminatie van Joden opgenomen in de zoekvraag voor antisemitisme en is discriminatie op grond van ras opgenomen in de zoekvraag voor racisme. Vanwege het specifieke karakter van de extreemrechtse geweldsincidenten zijn de aantallen daarvan ook niet weergegeven in deze tabel (zie daarvoor hoofdstuk 6).

** Aangezien incidenten onder meerdere thema's kunnen vallen, is het totale aantal incidenten minder dan de optelling van de incidenten naar thema.

Over de jaren heen is het totale aantal racistische en antisemitische incidenten vrij constant. Toch zien we wel belangrijke trends binnen de afzonderlijke thema's. Zo neemt het aantal racistische incidenten jaarlijks toe. Het aantal incidenten van racistisch schelden blijft vrijwel gelijk, terwijl het aantal incidenten van antisemitisch schelden geleidelijk afneemt. Het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme lijkt over de afgelopen vier jaar behoorlijk toe te nemen. Maar de opvallend sterke toename van het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme tussen 2011 en 2012 was te verklaren door verbeteringen in de zoekvraag. De werkwijze van 2012 is herhaald in 2013.⁸ In de verdiepende hoofdstukken geven we mogelijke verklaringen voor de trends over de tijd.

3.2 *Typen incidenten*

In deze paragraaf bespreken we bij welk type incidenten (dus onder welke strafbare feiten) in de jaren 2010, 2011, 2012 en 2013 racisme en antisemitisme, racistisch schelden en antisemitisch schelden een rol speelden (zie tabel 2). We geven hieronder eerst een toelichting die nodig is bij de interpretatie van de cijfers in tabel 2.

De politie geeft in haar registratie alle incidenten een code die de strafbare gedraging zo nauwkeurig mogelijk beschrijft. Voor de typering van de incidenten gaan we uit van deze incidentcodes. Normaal gesproken krijgt ieder incident dat de politie registreert maar één code, terwijl bij één incident meerdere strafbare gedragingen kunnen plaatsvinden door verschillende personen. Welke code een incident krijgt, is hierdoor in de praktijk altijd een keuze van de betrokken agent.⁹ Dit betekent dat de incidentcode slechts globaal weergeeft welke strafbare gedraging bij een incident is gepleegd, maar dat deze nooit een volledig beeld geeft van het incident en alle bijbehorende strafbare gedragingen. De incidentcodes die de politie geeft aan de incidenten, zijn gelinkt met alle mogelijke artikelen in alle wetboeken (zoals Wetboek van Strafrecht, Burgerlijk Wetboek, Wegenverkeerswet).

De onderwerpen van deze rapportage hebben geen direct verband met de incidentcodes waarmee de politie de incidenten codeert. Als een autochtone Nederlander bijvoorbeeld een Poolse Nederlander beledigt met 'vieze Pool', of 'ga werk zoeken in je eigen land', hem duwt en dreigt

8 Deze verbeteringen zijn doorgevoerd naar aanleiding van ervaringen tijdens de dataverzameling voor de rapportage over 2010 en 2011 en de Poldis-rapportage, waarin wij de mogelijkheid hadden discriminatie op grond van antisemitisme inhoudelijk te verdiepen (zie Tierolf, Hermens, Drost & Van der Vos, 2013).

9 Hoewel het wel mogelijk is om meerdere incidentcodes vast te leggen, gebeurt dit zelden (in 2013 bij 87 van 4283 incidenten, 2%).

hem in elkaar te slaan, dan geeft de politie dit incident waarschijnlijk de code voor bedreiging (of belediging). Deze codes komen overeen met artikel 285 of artikel 266/1 van het Wetboek van Strafrecht. De bedreiging heeft dan een racistisch karakter waardoor wij dit incident vinden met onze zoekopdracht. Hetzelfde geldt voor racistische bekladdingen op de voordeur van een woning. Het is de bekladding als actie die strafbaar is (artikel 350/1, Wetboek van Strafrecht), onafhankelijk van de aard van de bekladding.

De politie kan een bedreiging, belediging of bekladding wel als discriminatie noteren.¹⁰ Dit kan op twee manieren. De eerste is het delict registreren onder incidentcode F50 (discriminatie, artikel 13c t/m 137g en 429quater, Wetboek van Strafrecht). De tweede is het delict behandelen als een algemeen delict ('belediging', 'bedreiging', 'mishandeling') en in de mutatie melding maken van het discriminatoire karakter van het incident of de code F50 als extra incidentcode toevoegen. De Aanwijzing Discriminatie van het Openbaar Ministerie stelt regels voor de opsporing en vervolging van discriminatie.

Tabel 2 Type delict (incidentcodes) 2010-2013

Type delict	2010		2011		2012		2013	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bedreiging	588	13,8	550	13,4	665	15,6	629	14,7
Belediging	1190	27,8	1223	29,8	1248	29,2	1304	30,4
Diefstal	98	2,3	110	2,7	135	3,2	159	3,7
Discriminatie	318	7,4	268	6,5	211	4,9	211	4,9
Geweld	995	23,3	1011	24,6	1063	24,9	925	21,6
Manifestaties en aandachtvestigingen	72	1,7	63	1,5	72	1,7	72	1,7
Overlast	176	4,1	159	3,9	193	4,5	181	4,2
Vernieling (inclusief bekladding)	337	7,8	263	6,5	263	6,2	243	5,7
Wapenbezit	50	1,2	40	1,0	8	0,2	16	0,4
Overige delicten	449	10,5	420	10,2	413	9,7	536	12,5
Onbekend	0	0	0	0	3	0,0	7	0,2
Totaal	4273	100,0	4107	100,0	4274	100,0	4283	100,0

De relatief grootste categorie in alle jaren is *belediging*, gevolgd door *geweld*, samen betreffen deze twee categorieën meer dan 50 procent van alle incidenten.

10 <https://www.om.nl/onderwerpen/discriminatie/@86289/aanwijzing/>

Bedreiging betreft de incidenten die de politie heeft geregistreerd met de incidentcode voor bedreiging. Voor *belediging* geldt hetzelfde. Dit zijn incidenten met de incidentcode voor belediging. Onder de noemer *diefstal* zijn incidenten gegroepeerd als een beroving of inbraak zonder geweld. *Discriminatie* zijn incidenten met incidentcode *F50 Discriminatie*. Deze incidentcode wordt relatief weinig gebruikt (zie uitleg hierboven). Incidenten onder de noemer *geweld* zijn eenvoudige mishandeling en zware mishandeling, maar ook incidenten die zijn geregistreerd als overval met geweld. *Manifestaties en aandachtsvestigingen* is een groepering van incidenten met de incidentcodes voor demonstraties, algemene mutatie of aandachtsvestiging. De politie registreert zaken die relevant zijn maar waarbij er nog geen strafbaar feit is onder deze laatste twee incidentcodes. *Overlast* gaat vaak om de incidentcode voor overlast door jeugd. *Vernieling* betreft incidenten uiteenlopend van bekladdingen tot vandalisme. *Wapenbezit* is relevant voor deze rapportage omdat wapens soms zijn voorzien van extreemrechtse of antisemitische tekens, bijvoorbeeld Duitse wapens uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog met hakenkruisen erop. In de categorie *overige delicten* zijn incidenten gegroepeerd die niet onder een van de andere categorieën vallen, zoals verkeersovertradingen, drugsbezit en openbare dronkenschap.

Typen incident per thema

De typen incidenten waarbij antisemitisme, racisme, antisemitisch schelden en racistisch schelden voorkomen verschillen van elkaar (zie tabel 3). Ten eerste valt een verschil op tussen de incidenten van antisemitisch schelden en de incidenten van racistisch schelden. Racistisch schelden komt veel vaker voor bij geweldsincidenten (40 procent van de incidenten van racistisch schelden ten opzichte van 12 procent van de incidenten van antisemitisch schelden). De politie registreert antisemitisch schelden juist vaak als *belediging*. Daar betreffen verreweg de meeste incidenten belediging (41%). Ten tweede valt op dat van de antisemitische incidenten een veel groter deel is geregistreerd onder de noemer *discriminatie* dan van de racistische incidenten. Dit is te verklaren doordat het discriminatoire karakter bij de antisemitische incidenten vaak veel duidelijker aanwezig is dan bij de racistische incidenten.

Tabel 3 Type delict (incidentcodes) per thema in 2013, vergeleken met 2010, 2011 en 2012

	Intentioneel antisemitisme				Racisme			
	% 2010	% 2011	% 2012	% 2013 N=61	% 2010	% 2011	% 2012	% 2013 N=2189
Bedreiging	5%	13%	9%	13%	13%	13%	15%	14%
Belediging	32%	20%	9%	26%	33%	35%	29%	31%
Diefstal	0%	3%	2%	0%	2%	3%	4%	4%
Discriminatie (F50)	16%	30%	53%	21%	5%	5%	8%	8%
Geweld	5%	7%	6%	5%	11%	14%	20%	16%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	0%	0%	4%	3%	3%	2%	2%	2%
Overlast	5%	3%	2%	0%	7%	6%	6%	6%
Overige delicten	5%	13%	4%	7%	10%	10%	9%	12%
Vernieling (inclusief bekladding)	32%	7%	13%	13%	14%	11%	8%	7%
Wapenbezit	0%	3%	0%	0%	2%	1%	0%	0%
Onbekend	0%	0%	0%	11%	0%	0%	0%	0%
	Antisemitisch schelden				Racistisch schelden			
	% 2010	% 2011	% 2012	% 2013 N=872	% 2010	% 2011	% 2012	% 2013 N=1346
Bedreiging	12%	14%	13%	12%	19%	16%	20%	17%
Belediging	39%	42%	42%	41%	17%	19%	20%	22%
Diefstal	3%	2%	2%	3%	2%	3%	3%	3%
Discriminatie (F50)	1%	1%	1%	2%	4%	3%	2%	2%
Geweld	14%	15%	16%	12%	41%	42%	40%	39%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	2%	2%	2%	2%	1%	1%	1%	1%
Overlast	5%	5%	6%	4%	1%	2%	2%	2%
Overige delicten	16%	15%	15%	18%	8%	7%	7%	8%
Vernieling (inclusief bekladding)	5%	4%	4%	4%	6%	5%	5%	4%
Wapenbezit	1%	1%	0%	0%	1%	1%	0%	1%
Onbekend	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Het beeld in tabel 3 komt overeen met het beeld in voorgaande jaren. Alleen bij de antisemitische incidenten zijn duidelijke verschillen waar te nemen over de jaren. Vanwege het kleine aantal incidenten zijn deze verschillen hoogstwaarschijnlijk gebaseerd op toeval. De gegevens in tabel 3 zijn een eerste stap in de richting van de beschrijving van de incidenten in de hoofdstukken 4 tot en met 7.

3.3 Regionale spreiding incidenten

Antisemitische en racistische incidenten komen verspreid over Nederland voor. Wel zien we dat dit type incidenten in bepaalde regio's vaker voorkomt dan in andere regio's. Dit is te zien in tabel 4 over de regionale spreiding van de incidenten en in kaart 1 over het relatieve aantal incidenten per regio.¹¹ Het relatieve aantal incidenten is het aantal incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder per regio.

Tabel 4 Aantal antisemitische en racistische incidenten naar regionale eenheid 2010-2013

Regionale eenheid	2010	2011	2012	2013	Incidenten per 1000 inw. 2013
Noord-Nederland	231	237	285	323	0,22
Oost-Nederland	528	519	542	563	0,21
Midden-Nederland	392	438	466	458	0,29
Noord-Holland	324	335	330	305	0,24
Amsterdam	535	517	477	500	0,59
Den Haag	751	721	770	770	0,49
Rotterdam	834	689	665	685	0,45
Zeeland-West-Brabant	261	264	295	245	0,19
Oost-Brabant	242	222	255	238	0,20
Limburg	169	162	173	180	0,18
Geen Nederlandse pleegplaats	6	3	16	16	
Heel Nederland	4273	4107	4274	4283	0,30

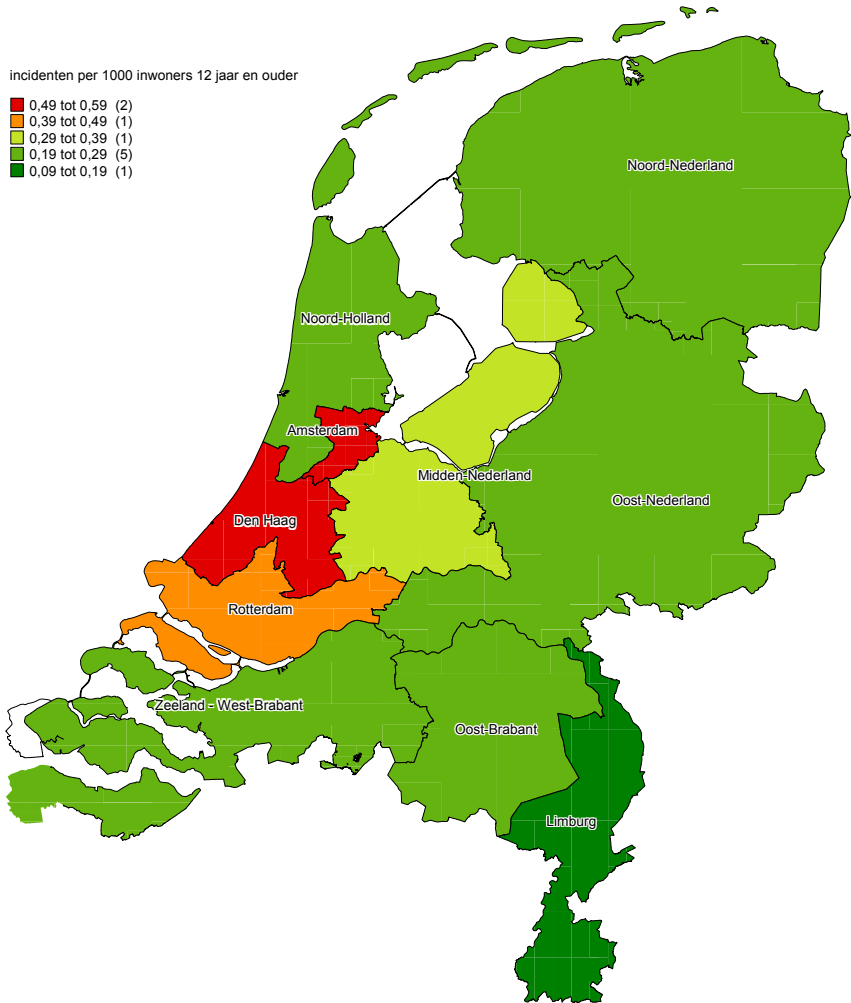
Net als in 2010, 2011 en 2012 verschilt het totaal aantal antisemitische en racistische incidenten sterk per regio. In de grootstedelijke regio's Amsterdam, Rotterdam en Den Haag vinden bijvoorbeeld veel meer van

¹¹ Zoals beschreven in de inleiding hanteren wij in de tabellen en kaarten de regio-indeling van de politie zoals die is ingevoerd per 1 januari 2013. De gegevens van de voorgaande jaren zijn hiervoor opnieuw ingedeeld naar de nieuwe indeling.

dit soort incidenten plaats dan in regio's met minder grote steden (zie tabel 4). Ook het aantal incidenten per 1000 inwoners (van 12 jaar en ouder) is in de drie grootstedelijke regio's duidelijk hoger dan in andere regio's (kaart 1). Hier vinden 0,59 (Amsterdam), 0,49 (Den Haag) en 0,45 (Rotterdam) incidenten plaats per 1000 inwoners, terwijl het landelijk gemiddelde 0,30 incidenten per 1000 inwoners is. Na de drie grootstedelijke regio's vonden relatief gezien de meeste antisemitische en racistische incidenten plaats in de regio Utrecht (Midden-Nederland), namelijk 0,29 per 1000 inwoners. In de rest van de regio's zijn per 1000 inwoners veel minder racistische en antisemitische incidenten geregistreerd. In de zuidelijke regio's Limburg, Zeeland-West-Brabant en Oost-Brabant vinden relatief de minste van dit type incidenten plaats per 1000 inwoners.

Over de jaren heen is in de meeste politieregio's het aantal antisemitische en racistische incidenten redelijk constant (zie tabel 4). Alleen in de regio Noord-Nederland neemt het aantal van dit type incidenten duidelijk toe. In de regio Zeeland-West-Brabant neemt het aantal van dit type incidenten juist af. In de regio Rotterdam nam het aantal antisemitische en racistische incidenten in 2011 sterk af, maar sindsdien is dit vrijwel stabiel. Net als in 2012 was in 2013 bij zestien incidenten geen Nederlandse pleegplaats geregistreerd. Vier van deze incidenten vonden plaats in Duitsland, een in België en een in Thailand. Bij de andere tien was de pleegplaats onbekend.

Kaart 1 Totaal aantal antisemitische en racistische incidenten per 1000 inwoners naar regionale eenheid in 2013

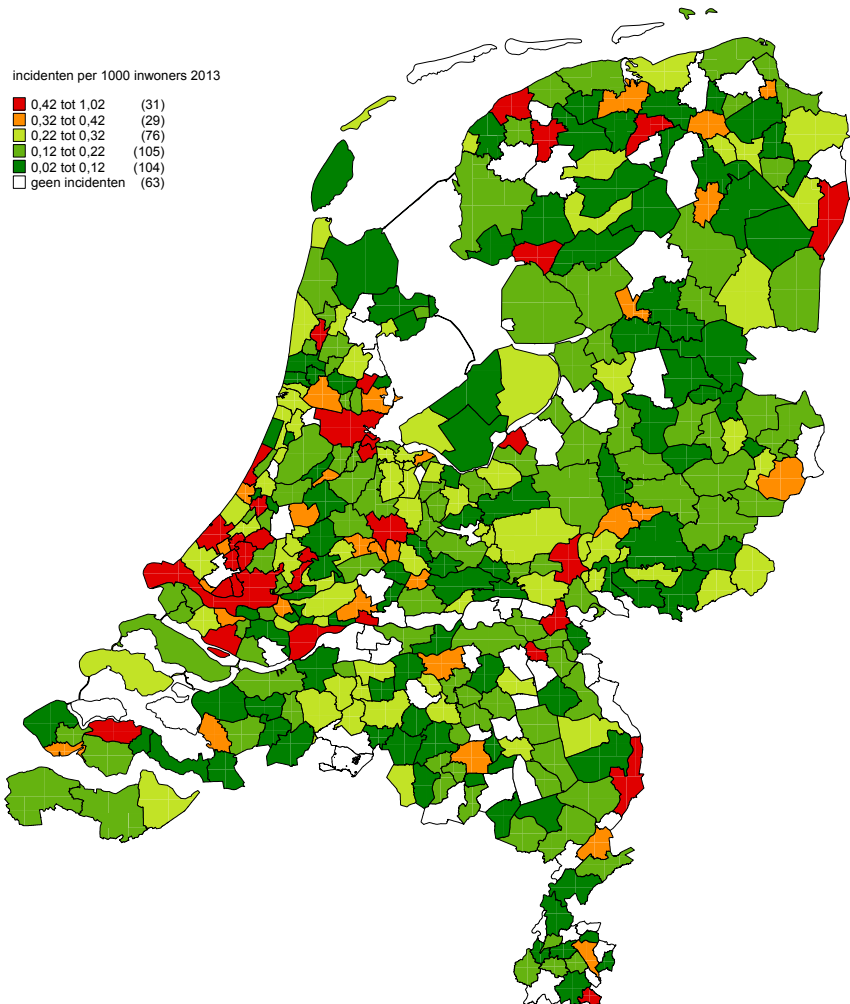

3.3.1 *Spreiding naar gemeente*

In kaart 2 zoomen we verder in op regionale verschillen door per gemeente het aantal antisemitische en racistische incidenten per 1000 inwoners weer te geven. Net als bij de indeling in politieregio's vonden in stedelijke gemeenten per 1000 inwoners meer van dit type incidenten plaats dan in andere gemeenten. De vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) staan in de top 7 als het gaat om het aantal antisemitische en racistische incidenten per 1000 inwoners. Daarnaast kwam dit type incidenten in verhouding tot het aantal inwoners vaak voor in de

Zuid-Hollandse gemeenten Gouda en Leiden. In sommige andere grote steden waren in 2013 relatief gezien juist weinig antisemitische en racistische incidenten, zoals in Amersfoort, Almere, Haarlem, Breda en Tilburg. Verder valt het relatief grote aantal van dit type incidenten op in kleine gemeenten als het Groningse Vlagtwedde, het Friese Lemsterland en Goes in Zeeland. De gemeenten die geen incidenten in 2013 registreerden zijn zonder uitzondering kleinere gemeenten. De grootste gemeente zonder incidenten is Landgraaf in Limburg (33.000 inwoners van 12 jaar en ouder). Voor een volledig overzicht van het aantal incidenten per 1000 inwoners in alle gemeenten, zie bijlage 4.

Kaart 2 Aantal antisemitische en racistische incidenten per 1000 inwoners per gemeente in 2013

3.4 Kenmerken verdachten

De mutaties van de politie bevatten ook gegevens over de verdachten van de incidenten. In deze paragraaf lichten we dit toe. Dit jaar hadden wij niet de beschikking over gegevens over sekse en leeftijd van de verdachten (zie ook hoofdstuk 2). Dit betekent dat we over dit onderwerp dit jaar minder kunnen schrijven dan in voorgaande jaren. Daarentegen hebben wij nu wel de beschikking over de gegevens omtrent de herkomst van de verdachten. Hiermee is het mogelijk een beeld te schetsen van de etnische achtergrond van de betrokkenen bij antisemitische en racistische incidenten. We tonen hieronder allereerst het totale aantal verdachten bij de incidenten binnen de verschillende thema's. Het is hierbij belangrijk te weten dat één incident meerdere verdachten kan hebben. Bij 59 procent van de incidenten is in ieder geval één verdachte bekend. Dit is gelijk aan het percentage dat we vonden in 2012.

In totaal zijn bij de antisemitische en racistische incidenten in 2013 2813 verdachten geregistreerd. Dit is een aanzienlijk lager aantal dan in 2012. De verklaring hiervoor is dat bij de incidenten in 2013 minder verdachten zijn geregistreerd dan in de jaren ervoor. In 2013 werden gemiddeld 0,66 verdachten per incident geregistreerd tegenover gemiddeld 0,8 verdachten per incident in 2012. In tabel 5 is per type incident de ontwikkeling over de tijd te zien van het aantal geregistreerde verdachten. Daarnaast zijn voor 2013 per type incident het gemiddelde aantal verdachten per incident en het percentage incidenten met ten minste één geregistreerde verdachte te zien.

Tabel 5 Aantal verdachten naar type incident 2010-2013¹²

	2010	2011	2012	2013	Gemiddeld aantal verdachten per incident	Percentage incidenten waarbij verdachten voorkomen
Intentioneel antisemitisme	5	26	15	19	0,3	33%
Racisme	610	592	1201	1125	0,5	48%
Antisemitisch schelden	1257	1108	877	705	0,8	74%
Racistisch schelden	1735	1551	1403	1115	0,8	70%
Totaal aantal verdachten	3866	3442	3367	2813	0,7	59%

12 Als de aantallen verdachten per type incident bij elkaar worden opgeteld, dan is dit een hoger aantal verdachten (2964) dan het totaal aantal verdachten dat bekend is (2813). De oorzaak hiervan is dat sommige incidenten zijn gevonden met de zoekvraag voor meerdere typen incidenten. Zo valt een groot deel van de incidenten van intentioneel antisemitisme ook onder antisemitisch schelden.

De afname van het totaal aantal geregistreerde verdachten is terug te zien binnen alle typen incidenten (zie tabel 5). Bij de scheldincidenten zijn relatief gezien meer verdachten geregistreerd dan bij de intentioneel antisemitische en de racistische incidenten. Dit is ook terug te zien in het aantal incidenten waarbij ten minste één verdachte is geregistreerd. Bij driekwart van de incidenten van intentioneel antisemitisme is een verdachte bekend. Relatief (en absoluut) de minste verdachten vinden we bij de intentioneel antisemitische incidenten. In 2011 was het aantal verdachten bij intentioneel antisemitische incidenten eenmalig veel hoger. Vanwege het beperkte aantal van dit type incidenten lijkt dit echter toeval te zijn.

Herkomst verdachten

In tabel 6 is te zien dat bijna 65 procent van de verdachten bij de antisemitische en racistische incidenten van Nederlandse herkomst is. Derdegeneratieallochtonen worden hierin gerekend tot de autochtone bevolking. Onder de verdachten van intentioneel antisemitisme zien we maar drie groepen vertegenwoordigd, maar dat heeft vooral te maken met het feit dat het hier slechts om negentien verdachten in totaal gaat. Bij de andere thema's zien we kleine verschillen tussen de groepen, maar geen significante afwijkingen betreffende bepaalde herkomstgroeperingen.

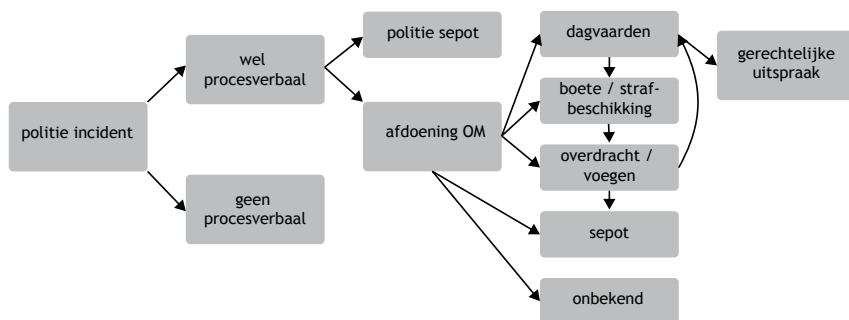
Tabel 6 Herkomst verdachten bij antisemitische en racistische incidenten in 2013

Herkomst	Intentioneel anti-semitisme		Racisme		Racistisch schelden		Anti-semitisch schelden		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Nederlands	13	68,4%	762	67,7%	692	62,1%	454	64,4%	1826	64,9%
Surinaams	-	0,0%	11	1,0%	13	1,2%	3	0,4%	23	0,8%
Turks	2	10,5%	59	5,2%	83	7,4%	42	6,0%	179	6,4%
Marokkaans	-	0,0%	71	6,3%	82	7,4%	54	7,7%	201	7,1%
Indonesisch	-	0,0%	1	0,1%	2	0,2%	1	0,1%	4	0,1%
Aziatisch	-	0,0%	25	2,2%	30	2,7%	12	1,7%	63	2,2%
Afrikaans	-	0,0%	45	4,0%	54	4,8%	24	3,4%	116	4,1%
Zuid- en Midden-Amerikaans	-	0,0%	11	1,0%	12	1,1%	14	2,0%	36	1,3%
Oost-Europees	-	0,0%	46	4,1%	37	3,3%	23	3,3%	101	3,6%
West-Europees	4	21,1%	84	7,5%	93	8,3%	66	9,4%	226	8,0%
Overig Westers	-	0,0%	10	0,9%	17	1,6%	12	1,7%	38	1,3%

3.5 Aangiftes, processen-verbaal en verdachten

Zaken die bij de politie terechtkomen doorlopen een vast traject zoals is weergegeven in het stroomschema in figuur 1. Als een zaak is geregistreerd bij de politie wordt wel of geen proces-verbaal opgemaakt. Ieder incident met een proces-verbaal wordt afgedaan door het OM of wordt geseponneerd door de politie. Het OM kan een zaak afdoen op vier manieren: met een dagvaarding, een boete/strafbeschikking, een overdracht en een sepot. Op het moment dat een opgelegde boete niet wordt betaald kan alsnog een dagvaarding volgen. Bij overdracht of voegen van een zaak kan ook in tweede aanleg nog een sepot, boete, strafoplegging of dagvaarding volgen.

Figuur 1 Stroomschema justitie

Deze paragraaf gaat over het ‘politiedeel’ van het traject dat zaken die bij de politie terechtkomen doorlopen. Voor de antisemitische en racistische incidenten die wij hebben gevonden, bespreken we bij hoeveel van deze incidenten aangifte is gedaan, processen-verbaal zijn opgemaakt en verdachten zijn geregistreerd. Het is mogelijk dit te doen door de uitgebreide gegevens die de politie en het OM aanleverden. In hoofdstuk 8 gaan we dieper in op het deel over het Openbaar Ministerie en de rechtbanken.

Het beeld van het aantal aangiftes, processen-verbaal en verdachten bij antisemitische en racistisch incidenten is over de jaren relatief constant (zie tabel 7). Wel zagen we tussen 2011 en 2012 een sterke toename van het aantal processen-verbaal. Hiervoor hebben wij vooralsnog geen verklaring. De percentages van het totaal aantal incidenten waarbij aangifte is gedaan en van het totaal aantal incidenten waarbij verdachten zijn geregistreerd, wijken in 2013 niet significant af van 2012.

Tabel 7 Percentages processen-verbaal, aangiftes en verdachten van de antisemitische en racistische incidenten in 2013

	2010	2011	2012	2013
Proces-verbaal opgemaakt	51,0%	50,4%	70,8%	69,3%
Aangifte gedaan	56,6%	58,4%	61,7%	59,4%
Verdachten geregistreerd	60,8%	59,0%	58,2%	58,7%

3.5.1 *Processen-verbaal*

Het aandeel incidenten waarbij een proces-verbaal is opgemaakt, is bij de verschillende typen incidenten in 2013 gelijk aan 2012 (zie tabel 8). De meeste processen-verbaal werden opgemaakt bij incidenten van antisemitisch en racistisch schelden. Een mogelijke oorzaak is dat de scheldincidenten vaak gericht zijn tegen politiemedewerkers of andere ambtenaren in functie. Voor hen is het relatief eenvoudig om een proces-verbaal op te maken.

Tabel 8 Percentage antisemitische en racistische incidenten met proces-verbaal in 2013

	2010 % PV	2011 % PV	2012 % PV	2013 % PV
Intentioneel antisemitisme	36,8%	53,3%	63,6%	63,0%
Racisme	34,3%	34,3%	62,9%	61,9%
Antisemitisch schelden	62,5%	60,6%	78,3%	76,4%
Racistisch schelden	59,2%	59,1%	80,2%	79,5%

3.5.2 *Aangiftes*

Tabel 9 toont van welk deel van de antisemitische en racistische incidenten in 2013 aangifte is gedaan. Bij de incidenten van racistisch schelden zijn net als in de voorgaande jaren de meeste aangiftes gedaan, namelijk bij ruim 71 procent van de incidenten. Ook bij de antisemitische scheldincidenten is het beeld over de jaren heen redelijk constant. Tussen 2010 en 2013 werd jaarlijks aangifte gedaan van ongeveer de helft van dit type incidenten. Het percentage aangiftes bij de racistische incidenten is bijna 58 procent, en bij de antisemitische incidenten 65 procent. Hierbij zien wij geen noemenswaardige veranderingen ten opzichte van 2012.

Tabel 9 Percentage antisemitische en racistische incidenten met aangifte in 2010-2013

	2010 % aangifte	2011 % aangifte	2012 % aangifte	2013 % aangifte
Intentioneel antisemitisme	52,6%	66,7%	60,0%	64,8%
Racisme	47,5%	49,8%	61,2%	57,6%
Antisemitisch schelden	42,2%	47,1%	52,1%	49,8%
Racistisch schelden	76,0%	74,5%	71,7%	71,3%

3.5.3 Verdachten

Tabel 10 toont van de jaren 2010 tot en met 2013 per jaar het aandeel antisemitische en racistische incidenten waarbij ten minste één verdachte is geregistreerd. In de laatste twee jaar, 2012 en 2013, zijn er geen significante veranderingen in het aandeel incidenten waarbij een verdachte is geregistreerd. De meeste verdachten werden geregistreerd bij incidenten van antisemitisch en racistisch schelden. De verklaring voor de, in vergelijking met de andere typen incidenten, grote toename van het aandeel antisemitische incidenten met een verdachte, is dat door het lage aantal incidenten kleine absolute veranderingen procentueel erg groot lijken. De stijging van het percentage geregistreerde verdachten bij racistische incidenten in 2012 zet in beperkte mate door in 2013.

Het percentage verdachten zegt ook iets over het verwachte oplosingspercentage: indien er bij een misdrijf geen verdachte is geregistreerd, is er ook geen kans dat de zaak wordt opgelost. Wanneer er wel een verdachte is geregistreerd, bestaat er in elk geval een goede kans dat de zaak wordt opgelost.

Tabel 10 Percentage antisemitische en racistische incidenten met verdachten in 2010-2013

	2010 % verdachte	2011 % verdachte	2012 % verdachte	2013 % verdachte
Intentioneel antisemitisme	26,3%	56,7%	25,5%	33,3%
Racisme	38,1%	38,2%	46,3%	47,8%
Antisemitisch schelden	75,8%	72,5%	74,1%	73,5%
Racistisch schelden	74,2%	70,6%	68,4%	69,7%

3.6 Conclusie

Op basis van de gegevens in dit hoofdstuk zien we een aantal opvallende zaken. Ten eerste nam het aantal racistische incidenten dat wij in de BVH vonden in 2013 toe tot bijna 2200. Hiermee zet de toename van de jaren ervoor zich voort. Ook het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme nam iets toe tot 61 incidenten. De aantallen incidenten van antisemitisch schelden (872 incidenten) en racistisch schelden (1346 incidenten) nemen geleidelijk af sinds 2010, waarbij het aantal incidenten van antisemitisch schelden sterker afnam dan de incidenten van racistisch schelden. In de grootstedelijke regio's Amsterdam, Rotterdam en Den Haag komen meer antisemitische en racistische incidenten voor dan in de rest van Nederland. Deze drie steden staan, net als Utrecht, in de top 7 van gemeenten met de meeste antisemitische en racistische incidenten per

1000 inwoners. De 63 gemeenten zonder incidenten in 2013 zijn enkel kleine gemeenten.

Het aantal verdachten dat in 2013 was geregistreerd bij de antisemitische en racistische incidenten nam sterk af ten opzichte van 2012. Niettemin bleef het percentage incidenten waarbij verdachten werden geregistreerd ongeveer gelijk, namelijk 59 procent van de incidenten. Dit betekent dat in 2013 minder verdachten per incident werden geregistreerd dan in de jaren ervoor. De kans op het oplossen van het incident is het hoogst bij de scheldincidenten. Bij ongeveer zeven van de tien incidenten van dit type is immers een verdachte bekend, tegenover bij ongeveer de helft van de racistische incidenten en bij een derde van de incidenten van intentioneel antisemitisme. Het verwachte oplossingspercentage bij antisemitisch en racistisch schelden is hoger, doordat de aard van de incidenten het mogelijk maakt een dader aan te wijzen. Daarnaast vormen meldingen van politiemedewerkers een groot deel van de incidenten van antisemitisch schelden (zie hoofdstuk 7).

4 *Antisemitisme*

Dit hoofdstuk schetst zowel een cijfermatig als inhoudelijk beeld van antisemitisme in Nederland in 2013. Het hoofdstuk start met een cijfermatig overzicht van het aantal incidenten met een antisemitisch karakter. Vervolgens gaan we dieper in op de intentioneel antisemitische incidenten: incidenten waarbij met enige zekerheid is vast te stellen dat het antisemitisme is gericht tegen mensen of objecten met een (vermeende) Joodse achtergrond. Voor dit inhoudelijke beeld beschrijven we incidenten waarbij Joden anders worden behandeld dan andere mensen en waarin mensen zich vanuit vooroordelen vijandig opstellen tegenover Joden.

4.1 *Incidenten met een antisemitisch karakter in 2013*

Over het jaar 2013 vonden we in de BVH 61 incidenten waarbij intentioneel antisemitisme aan de orde was. Incidenten van antisemitisch schelden zonder dat dit per se gericht was tegen Joden, vonden we 872 keer in de BVH-registraties (zie tabel 11).

Tabel 11 Incidenten met een antisemitisch karakter 2010-2013

	2010	2011	2012	2013
Intentioneel antisemitisme	19	30	58	61
Antisemitisch schelden	1173	1098	931	872

Tabel 12 toont het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme dat wij vonden in de BVH per regiokorps.

Tabel 12 Intentioneel antisemitisme naar regiokorps in 2012 en 2013

Regiokorps	2012	2013
Noord-Nederland	3	6
Oost-Nederland	3	7
Midden-Nederland	6	3
Noord-Holland	4	6
Amsterdam	30	22
Den Haag	4	2
Rotterdam	4	9
Zeeland - West-Brabant	1	1
Oost-Brabant	2	2
Limburg	1	3
Totaal	58	61

De spreiding van intentioneel antisemitische incidenten over de verschillende regiokorpsen komt in 2013 overeen met het beeld in 2012. In de regio Amsterdam waren net als in voorgaande jaren veel meer incidenten van intentioneel antisemitisme dan in de andere regio's. Een voor de hand liggende verklaring is dat in Amsterdam meer Joden wonen dan in de rest van Nederland. Het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme in de regio Amsterdam is wel afgenomen: 22 incidenten in 2013 ten opzichte van 30 incidenten in 2012. In een aantal andere regio's, zoals Oost-Nederland, Noord-Holland en Limburg, nam het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme in de BVH juist toe. Of deze toename een inhoudelijke oorzaak heeft of dat het op toeval berust is onduidelijk.

4.2 *Beschrijving intentioneel antisemitische incidenten*

In deze paragraaf komt de inhoud van de intentioneel antisemitische incidenten aan bod. Bij intentioneel antisemitisme is antisemitisme het motief van de verdachte. Dit wil zeggen dat de dader beledigt, bedreigt, bekladt met als doel zich antisemitisch te uiten. Het is gericht tegen Joden.

Een analyse van de mutaties van de 61 intentioneel antisemitische incidenten leert dat deze grofweg zijn in te delen in drie vormen van intentioneel antisemitisme:

1. belediging, bedreiging of mishandeling van Joden, waarbij zeker is dat de dader kennis heeft of denkt te hebben van de Joodse achtergrond van het slachtoffer, en dat deze achtergrond de reden is voor de actie;
2. bekladding of bekrassing met antisemitische tekens of leuzen van Joodse locaties (zoals een synagoge of een Joodse school) of locaties die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog;¹³
3. scanderen van antisemitische leuzen en/of provocaties tijdens Joodse feestdagen, rondom (bijeenkomsten in) synagogen, of op 4 of 5 mei tijdens herdenkingsbijeenkomsten voor slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

Zie tabel 13 voor een overzicht van het aantal keren dat de verschillende vormen van intentioneel antisemitisme in 2013 voorkwamen in de BVH. Na de tabel lichten we de dynamiek en aard van deze drie vormen van intentioneel antisemitisme in Nederland toe met verschillende voorbeelden.

Tabel 13 Aantal incidenten naar vorm van intentioneel antisemitisme in 2013

Vorm van intentioneel antisemitisme	Aantal incidenten
Belediging, bedreiging of mishandeling	48
Bekladding of bekrassing	11
Scanderen leuzen of provoceren	2
Totaal	61

Belediging, bedreiging en mishandeling

Binnen de 61 intentioneel antisemitische incidenten komt belediging, bedreiging en mishandeling van Joden het meest voor (48 incidenten). Bij twee incidenten gaat het om een mishandeling, de overige incidenten betreffen belediging en bedreiging. We kunnen deze vorm van intentioneel antisemitisme indelen in drie categorieën. De eerste categorie bestaat uit incidenten geuit door een persoon (de verdachte) die het slachtoffer kent. De tweede categorie omvat incidenten waarbij het slachtoffer en de verdachte onbekenden van elkaar zijn, maar waarbij de Joodse achtergrond van het slachtoffer zichtbaar is. Bij de derde categorie gaat het om openbare antisemitische beledigingen of bedreigingen tegen Joden.

Incidenten geuit door een bekende van het slachtoffer

In de meeste gevallen is de pleger van antisemitische beledigingen, bedreigingen of mishandelingen een bekende van het slachtoffer (32 incidenten). Bijna de helft van die incidenten (14 incidenten) betrof een

13 Het betreft hier ook vermeende Joodse doelwitten.

burenruzie waarbij een van de burens Joods is en de verdachte daar een kwetsende opmerking over maakt. Bij de meeste incidenten staat de aanleiding voor de belediging of bedreiging niet in de politiemutatatie beschreven. Een enkele keer lijkt geluidsoverlast of een verkeerd geparkeerde auto de aanleiding te zijn. Bij een grote meerderheid van de incidenten tussen burens voert niet het schelden de boventoon, maar zijn het vooral kwetsende verwensingen. Zo krijgt een Joodse man van zijn buurman te horen: *'Ik snap wel waarom mensen jouw soort haten. Ze hadden jou moeten vergassen in de Tweede Wereldoorlog.'* Of: *'Je hebt de trein gemist en dan bedoel ik niet de intercity.'* Een ander incident betreft een Joodse man die zijn burens aanspreekt op het veroorzaken van geluidsoverlast. Als reactie krijgt de Joodse man van zijn buurman te horen: *'Weet je wat jij moet doen, ga maar in het Anne Frank Huis wonen, want dat staat toch leeg en daar zijn genoeg keppeltjes, ga weg met je vieze keppeltje, sodemieter op.'*

Zeven incidenten van belediging of bedreiging speelden binnen de familiekring of tussen (ex-)partners. Zo krijgt een Joodse man van zijn voormalige partner te horen: *'Als je niet naar buiten komt dan haal ik mijn vrienden met kapmessen erbij en die maken je dood, vuile Jood!'* Vier van de 32 antisemitische beledigingen, bedreigingen of mishandelingen tussen bekenden speelden zich af in een woongroep, opvang- of gebruikershuis. Zo is een Joodse bewoner van de opvang van het Leger des Heils uitgescholden voor *'kankerjood'*, waarna hij een vuistslag kreeg tegen zijn mond. Bij een ander incident in een woongroep, werd een Joodse vrouw lastiggevallen door een medebewoner. Hij zei tegen haar *'I'll kill you'* en hij trok vervolgens een ketting met een davidster van haar nek.

In de BVH zijn drie incidenten geregistreerd van antisemitische beledigingen en/of bedreigingen die zich afspelen tussen klasgenoten. Leerlingen met een Joodse achtergrond werden door een klasgenoot of klasgenoten uitgescholden. Zo werd een 15-jarig Joods meisje in de klas door een klasgenoot bedreigd. De klasgenoot zei tegen haar: *'Ze moeten jou vergassen, net als je familie.'* Bij een ander incident schold een klasgenoot een Joodse jongen via Whatsapp uit voor *'tyfus Jood'*. Drie incidenten pasten niet in een van bovenstaande subcategorieën maar speelden wel tussen bekenden.

Incidenten geuit door een onbekende van het slachtoffer

Er zijn elf antisemitische beledigingen, bedreigingen of mishandelingen geregistreerd waarbij het Joodse slachtoffer de verdachte niet kende. De verdachte kon echter aan de hand van uiterlijke kenmerken van het slachtoffer, bijvoorbeeld door een keppeltje of andere kenmerkende Joodse kledij of uiterlijkheden, opmaken dat het slachtoffer Joods is. In

de helft van de incidenten beledigde of bedreigde een groepje jongeren een Joods persoon die voorbijliep. Zo riep een groepje jongeren tegen een Joodse vrouw toen zij passeerde ‘*Vuile Jodin, ga je davidster opdoen.*’

Daarnaast vonden wij drie incidenten waarbij de bedreiging of belediging werd geuit via een geschreven brief. Deze brief kwam via de brievenbus of middels een steen door de ruit bij het Joodse slachtoffer terecht. De inhoud van de brieven had steeds dezelfde strekking: het ontkennen van de Holocaust en het slachtoffer de dood toewensen.

Bekladdingen en vernielingen

In de door ons gevonden intentioneel antisemitische incidenten troffen we elf incidenten aan waarbij het ging om bekladding of vernieling met een duidelijk antisemitisch motief. Het ging veelal om bekladdingen, waarbij een hakenkruis, davidster en/of kwetsende teksten tegen Joden waren geschreven op muren, deuren en/of ramen. Bij twee incidenten waren er ook vernielingen: een ruit van een woning is ingegooid en een oorlogsmonument werd vernield. De bekladdingen en/of vernielingen vonden viermaal plaats bij Joodse monumenten en driemaal is er een incident van bekladding of vernieling geregistreerd van een woning van een Joods persoon. Bij een jeugdhonk in een buurt waar veel Joden wonen zijn er twee achtereenvolgende incidenten van bekladdingen geregistreerd. Nadat de eerste bekladdingen waren verwijderd, volgde twee maanden later een nieuwe bekladding met antisemitische teksten en tekens. Het ging dan om teksten als ‘Joden moeten dood’ en hakenkruisen. Tot slot is eenmaal een Joodse basisschool beklad en eenmaal de toegangsdeuren van een theater waar op dat moment een voorstelling over Joden in de Tweede Wereldoorlog speelde. In tabel 14 is een overzicht te zien van de doelwitten van de antisemitische bekladdingen en vernielingen.

Tabel 14 Doelwitten van antisemitische bekladdingen en vernielingen

Joodse monumenten	4
Joodse woningen	3
Jeugdhonk in joodse buurt	2
Joodse basisschool	1
Overig	1
Totaal	11

Scanderen van antisemitische leuzen en provocerend gedrag

In de BVH zijn over het jaar 2013 twee incidenten te vinden van provocerend gedrag met een antisemitisch karakter. Tweemaal ging het om een incident waarbij een persoon ' Hamas Hamas Joden aan het gas' riep terwijl hij bij een synagoge stond.

Het scanderen van dergelijke leuzen zien we ook tijdens voetbalwedstrijden. Wij hebben de incidenten in het kader van voetbalwedstrijden echter niet gekwalificeerd als intentioneel antisemitische incidenten omdat zij niet direct gericht zijn tegen een Joods persoon of Joods object. Het scanderen van dit soort leuzen blijft echter wel strafbaar en is op te vatten als het beledigen van Joden in het algemeen.

4.3 *Bevindingen uit andere bronnen*

Het CIDI registreert in de jaarlijkse Monitor Antisemitische incidenten in Nederland (CIDI, 2014) klachten over antisemitische incidenten. In 2013 kreeg CIDI 147 klachten van antisemitisme binnen. Dit aantal ligt dus een stuk hoger dan de 61 incidenten die zijn geregistreerd in de BVH. Hoewel een groot deel van de incidenten in beide registraties voorkomt, zijn er meerdere verklaringen voor het verschil. Allereerst is er het verschil tussen meldingen van klachten en incidenten. Het CIDI registreert aantallen meldingen en in de BVH gaat het om (unieke) incidenten. Mogelijk heeft het CIDI meerdere meldingen geregistreerd over een enkel incident. Aangifte doen bij de politie kan ook een grotere stap zijn dan het indienen van een klacht bij het CIDI. Wij verzamelen ook de ongerichte antisemitische bekladdingen. In 2013 registreerde de politie bijna 1200 keer dit type van 'willekeurige' bekladdingen met hakenkruisen op bijvoorbeeld bushokjes of openbare gebouwen. Niet alle 61 incidenten die bij de politie zijn geregistreerd, zijn ook bekend bij het CIDI.

Antisemitisme op het internet

Uit de jaarverslagen van het CIDI, MiND en MDI blijkt dat er jaarlijks veel berichten met een antisemitische connotatie op het internet worden geplaatst. Internet wordt gezien als een makkelijke, laagdrempelige en vaak anonieme manier om antisemitische boodschappen te plaatsen. Veelal verschijnen zulke berichten op social-mediawebsites zoals Facebook, Youtube en Twitter. Volgens het CIDI lijken veel tweets afkomstig te zijn van tieners, dit gezien hun profielfoto en het taalgebruik, waarbij veelvuldig 'kkjood' wordt gebruikt. Daarnaast zijn er de zogenaamde veelplegers, personen die herhaaldelijk antisemitische uitingen op het internet plaatsen (CIDI, 2014).

In 2013 heeft het MDI 809 meldingen over 924 unieke uitingen van discriminatie op het internet ontvangen (jaarverslag MDI, 2013). De meeste meldingen (250) betroffen antisemitisme, waarbij in 74 uitingen mede de Holocaust werd ontkend. Het MDI heeft 175 van de 250 meldingen als strafbaar beoordeeld. Twee keer heeft het MDI aangifte gedaan van discriminatie. Bij één incident ging het om een bericht met antisemitische teksten geplaatst op Twitter (jaarverslag MDI, 2013). Ook CIDI heeft meldingen van online antisemitisme ontvangen. In 2013 zijn er 47 incidenten geregistreerd van antisemitisme op het internet, vooral op Twitter. MiND heeft over 2013 251 meldingen van online discriminerende uitingen ontvangen, waarvan veertien meldingen een antisemitische uiting betreffen. Als we kijken naar het aantal incidenten van online antisemitisme geregistreerd in de BVH dan gaat het drie keer om intentioneel antisemitisme geuit op het internet (Twitter). Incidenten van ongericht antisemitisch schelden op het internet kwamen we in de steekproef twee keer tegen. De cijfers van de ADV's geven geen inzicht in het aantal antisemitische incidenten, omdat zij dit niet apart registreren.

5 *Racisme*

In dit hoofdstuk geven we een cijfermatig en kwalitatief beeld van incidenten met een racistisch karakter in 2013. Dit zijn incidenten waarbij sprake is van een vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling op grond van ras, huidskleur, afkomst, of nationale of etnische afstamming, die tot doel of gevolg hebben de rechten van de mensen en de fundamentele vrijheden teniet te doen of in te perken. We starten met een overzicht van het aantal incidenten met een racistisch karakter dat we over het jaar 2013 in de BVH vonden. Vervolgens komt de inhoud van de incidenten aan bod, waarbij racistisch geweld bijzondere aandacht krijgt. Dit gebeurt cijfermatig, vanuit de incidentcodes, en kwalitatief, door een inhoudsanalyse van een steekproef van de incidenten met een racistisch karakter.

5.1 *Incidenten met een racistisch karakter in 2013*

In 2013 zijn in de BVH in totaal 2189 incidenten gevonden met een racistisch karakter (zie tabel 15). Een deel van deze incidenten (109) vonden we ook met de zoekvraag voor racistisch schelden. Ten opzichte van 2012 is het aantal incidenten met een racistisch karakter in de BVH toegenomen met ruim 5 procent, van 2077 tot 2189 incidenten. De toename tussen 2011 en 2012 is voor een deel - maar zeker niet geheel - te verklaren doordat in 2010 en 2011 discriminatie-incidenten met als discriminatiegrond ras nog afzonderlijk werden beschreven (Tierolf & Hermens, 2013).

Tabel 15 Incidenten met een racistisch karakter 2010-2013

2010	2011	2012	2013
1302	1262	2077	2189

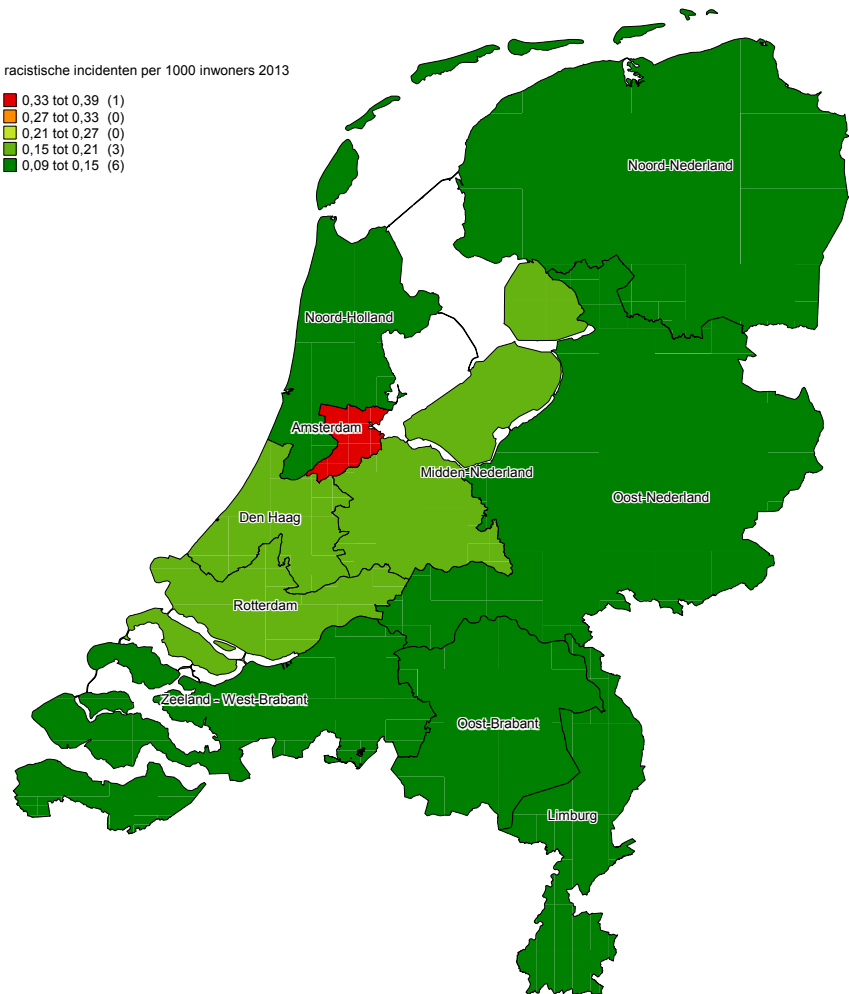
De toename van het aantal incidenten met een racistisch karakter in de BVH vinden we terug in bijna alle regionale eenheden, met uitzondering van de regio Zeeland-West-Brabant (zie tabel 16). In de regio's Noord-Nederland, Amsterdam en Den Haag zien we een sterkere toename dan in de andere regio's.

Tabel 16 Racistische incidenten naar regionale eenheid

Regiokorps	2010	2011	2012	2013
Noord-Nederland	80	95	160	200
Oost-Nederland	163	158	290	297
Midden-Nederland	148	161	253	252
Noord-Holland	106	111	144	150
Amsterdam	174	147	283	324
Den Haag	136	149	257	298
Rotterdam	176	154	242	259
Zeeland - West-Brabant	101	110	165	149
Oost-Brabant	88	76	128	142
Limburg	93	65	106	115
KLPD en Marechaussee	37	36	49	-
Geen Nederlandse pleegregio bekend	-	-	-	3
Totaal	1302	1262	2077	2189

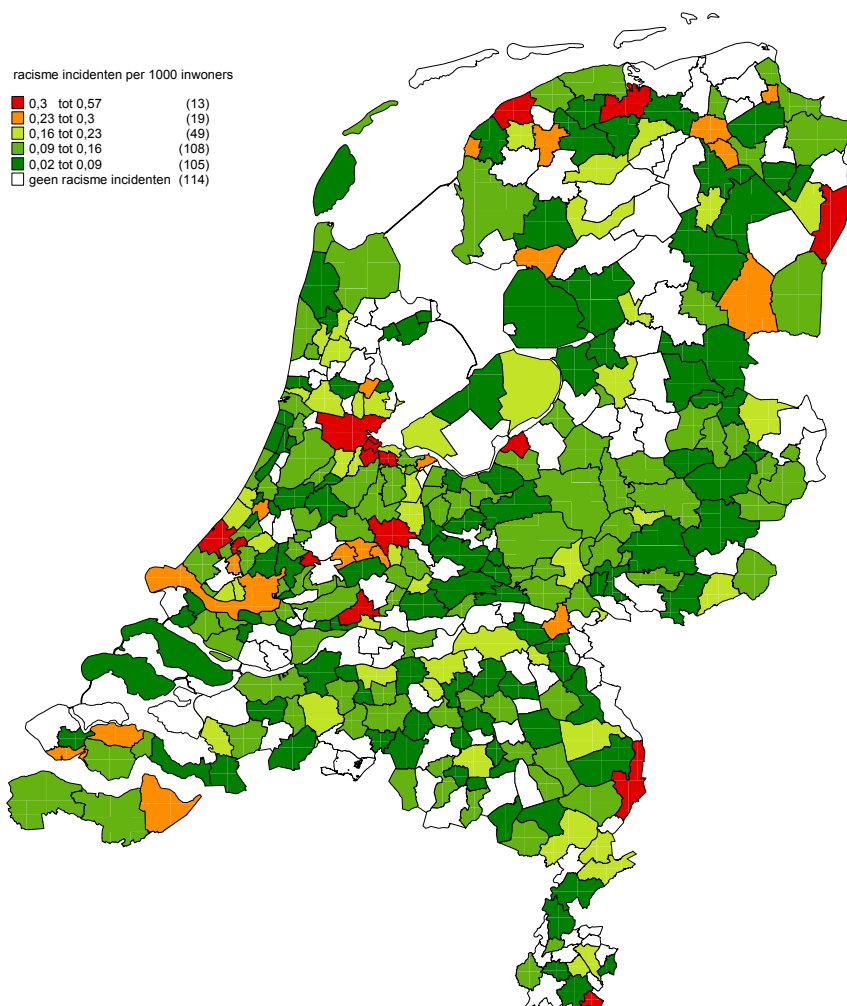
Relatief gezien (het aantal incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder) komen racistische incidenten veel vaker voor in de regio Amsterdam dan in de andere regio's (zie kaart 3). In de regio Amsterdam vonden we in de BHV over 2013 0,38 racistische incidenten per 1000 inwoners, terwijl dit er in de andere regio's maximaal 0,19 per 1000 inwoners waren.

Kaart 3 Verdeling racistische incidenten per 1000 inwoners naar pleegregio in 2013

Als we het beeld van het aantal racistische incidenten per 1000 inwoners verder preciseren, zien we dat ook in andere gemeenten in 2013 relatief gezien veel racistische incidenten voorkwamen, zoals in de gemeenten Den Haag (0,31 per 1000 inwoners) en Utrecht (0,32 per 1000 inwoners). Verder valt een aantal kleine gemeenten op met relatief veel racistische incidenten per 1000 inwoners, zoals Vlagtwedde (0,56 per 1000 inwoners, op in totaal ruim 14.000 inwoners) in de provincie Groningen, Kollumerland (0,36 per 1000 inwoners) en het Bildt (0,33 per 1000 inwoners) in de provincie Friesland, en Vaals (0,34 per 1000 inwoners) in de provincie Limburg. Ook in Venlo registreerde de politie in 2013 relatief veel racistische incidenten (0,31 per 1000 inwoners).

Kaart 4 Verdeling racistische incidenten per 1000 inwoners naar gemeente in 2013

5.2 Beschrijving racistische incidenten

Van een steekproef van 152 racistische incidenten onderzochten we de inhoud van de mutaties.¹⁴ Door de inhoud van de incidenten in deze steekproef te bestuderen, ontstond het beeld dat binnen de racistische incidenten grofweg vier categorieën zijn te onderscheiden: racistisch geweld, ongelijke behandeling vanuit racistische motieven (of een gevoel

14 Deze steekproef betrof niet een geheel willekeurige steekproef. Op basis van incidentcode is een bestand van ruim 1500 racistische incidenten geselecteerd. Uit deze incidenten is een willekeurige steekproef getrokken. Voor een uitgebreide verantwoording, zie Tierolf et al. (2013).

van ongelijke behandeling), (ongerichte) bekladdingen met racistische teksten en racistisch schelden. Hieraan is een categorie ‘overig’ toegevoegd. Deze categorie betreft incidenten waarbij het racistisch motief of het racistisch aspect niet helder naar voren komt. Ergens in de mutatie komt bij deze incidenten wel een verwijzing naar racisme voor.¹⁵

In tabel 17 is te zien hoe de racistische incidenten verdeeld zijn over de verschillende categorieën. We bespreken de inhoud van de incidenten in de onderstaande paragrafen.

Tabel 17 Steekproef racistische incidenten verdeeld over vier categorieën

Racistisch geweld	25
(Gevoel van) Ongelijke behandeling	65
(Ongerichte) Bekladdingen	2
Racistisch schelden	33
Overig	27
Totaal	152

Racistisch geweld

Deze rapportage hanteert de definitie van racistisch geweld die in de Monitor Racisme & Extremisme van 2010 is gebruikt. Deze luidt als volgt:

Gedrag waarbij de ene partij de andere partij opzettelijk schade toebrengt, of ermee dreigt dat te doen, en waarbij dit gedrag in hoofdzaak is gericht op fysieke aantasting van objecten en/of personen (...) waarbij de slachtoffers of doelwitten zijn uitgekozen vanwege hun etnische, raciale, etnisch-religieuze, culturele, of nationale herkomst. (Wagenaar & Van Donselaar, 2010:16)

Van de 152 incidenten gaat het bij 25 incidenten om racistisch geweld, ofwel incidenten waarbij slachtoffers doelbewust zijn uitgekozen vanwege hun raciale, etnische, nationale of culturele achtergrond. Binnen deze categorie zien we een grote variëteit aan incidenten die we grofweg kunnen indelen in drie subcategorieën: bedreiging, mishandeling en doelbekladding/vernieling.

Twaalf incidenten van racistisch geweld vonden plaats in de vorm van een bedreiging. De aanleiding voor de bedreigingen is veelal voor het slachtoffer onduidelijk. Bij acht van deze incidenten zijn het de burens van het slachtoffer die de bedreiging hebben geuit. De geuite bedreigingen

15 We hebben deze niet uit het bestand verwijderd om twee redenen. De eerste is dat het vanuit deze aselechte steekproef niet mogelijk is uitspraken te doen over de andere incidenten die we dan ook zouden moeten verwijderen. De tweede is dat zeker ook incidenten die wél racisme betroffen niet zijn gevonden met onze zoekvraag (zie hoofdstuk 2 voor een nadere toelichting).

hebben veelal dezelfde strekking. Zo krijgen de slachtoffers van hun burens diverse kwetsende verwensingen te horen. Een Italiaanse man krijgt van zijn buurman te horen: 'Jullie moeten sterven omdat jullie in Italië geboren zijn.' Ook een Turkse familie moet het ontgelden. Zij worden niet alleen uitgescholden en bedreigd door hun burens, deze gieten ook ammoniak over hun deur. Opvallend is dat bij een incident een buitenlandse buurman een Nederlandse man bedreigt. De bedreiging luidt als volgt: 'White man I'll kill you. Vandaag is jouw dag.'

Daarnaast zijn er vier bedreigingen die zijn geuit door een onbekende van het slachtoffer, waarbij de dader doelbewust het slachtoffer uitkiest vanwege zijn of haar raciale, etnische, nationale of culturele achtergrond. Zo rijden twee blanke kale mannen drie jongens van Somalische afkomst klem, schelden hen uit en bedreigen hen. Ze zeggen onder meer: 'Kankernegers, ga terug naar jullie eigen land.' Bij een ander incident wordt een vrouw uitgescholden en bedreigd en krijgt zij diverse verwensingen te horen. Vervolgens wordt er een klike gepakt en gezegd: 'Hier horen jullie buitenlanders thuis.'

De bedreigingen gebeuren niet alleen mondeling, maar ook schriftelijk of via internet. Zo treft een Congolese vrouw een brief op haar deurmat aan met de tekst 'Ga terug naar je eigen land'. In de brief staan diverse racistische opmerkingen en het verwijt dat zij veel overlast veroorzaakt. De vrouw is zich van geen kwaad bewust.

Bij elf incidenten van racistisch geweld gaat het om een mishandeling of handgemeen. De aanleiding voor het geweld is bij elk van deze incidenten een racistische opmerking. Bij zes incidenten gaat het om een vechtpartij, mishandeling of handgemeen tussen onbekenden van elkaar. Zo ontstaat een vechtpartij tussen een groepje jongeren als een van de jongeren zegt 'kutmarokkaan'. Bij een ander incident, ook tussen jongeren, is de aanleiding voor een vechtpartij het uitschelden van een Colombiaanse jongen voor onder andere 'kankerzwarte'. Bij een ander incident schelden twee onbekende personen een Chinese man uit: 'Fuck China, you don't belong here.' De man ging vervolgens verhaal halen en werd meerdere keren geslagen en geschopt.

Bij vijf incidenten maakt een bekende van het slachtoffer, zoals een klasgenoot, buurman of collega, racistische opmerkingen met een handgemeen, vechtpartij of mishandeling tot gevolg. Een voorbeeld hiervan is een incident waarbij enkele leerlingen een liedje zingen met onder andere de tekst 'Ik voel me beter dan jullie negers.' Er ontstaat een discussie en vervolgens ontaardt dit in een vechtpartij tussen enkele leerlingen.

Tot slot zijn er binnen de categorie doelgerichte racistische geweldsincidenten twee incidenten die vallen in de subcategorie vernieling/doelbekladding. Bij het eerste incident wordt een donkere man

uitgescholden voor onder andere ‘vuile zwarte nikker’. Als reactie hierop vernielt de donkere man een raam van de woning van de persoon die hem uitscheldt. Het tweede incident betreft een bekladding van een snackbar. De Egyptische eigenaar van de snackbar treft racistische leuzen aan op de ramen van zijn snackbar.

Ongelijke behandeling of het gevoel ongelijk te worden behandeld

In deze paragraaf bespreken we incidenten waarbij mensen vanwege hun ras, huidskleur, of culturele, nationale of etnische herkomst ongelijk worden behandeld. Hierbij nemen we ook incidenten mee waarin de slachtoffers het gevoel hebben ongelijk te zijn behandeld. Het hoeft dus niet daadwerkelijk te gaan om ongelijke behandeling of racisme.

Een voorbeeld van ongelijke behandeling is de afwijzing van een sollicitant vanwege zijn huidskleur. De sollicitant kreeg per abuis een interne e-mail terug op zijn sollicitatie waarin hij kon lezen: ‘Ik heb nog even gekeken, is niks. Ten eerste een donkergekleurde (neger)...’. Het slachtoffer heeft de betreffende e-mail op z’n Facebookpagina gezet en al snel circuleerde het bericht op internet en werd het uitgebreid besproken in de media. In dit voorbeeld lijkt de ongelijke behandeling duidelijk, maar het is niet altijd duidelijk of het daadwerkelijk gaat om ongelijke behandeling of dat het incident deels berust op een gevoel van het slachtoffer.

Bij twee incidenten lijkt de beschrijving in de BVH te duiden op ongelijke behandeling. Zo worden twee donkere jongens tot twee keer toe geweigerd in een club. De eerste keer krijgen ze van de portier te horen dat zij niet naar binnen mogen omdat zij niet met een meisje zijn. Even later proberen de jongens het weer, maar nu willen ze samen met een Engelse vrouw en twee mannen naar binnen. Wederom worden ze geweigerd, terwijl de Engelse vrouw en de twee mannen wel naar binnen mogen. De twee jongens voelen zich gediscrimineerd en denken dat ze niet naar binnen mogen vanwege hun huidskleur. Daarnaast is er een incident waarbij een man afkomstig uit Tunesië denkt dat zijn zoontje geen voetbaltraining krijgt omdat hij uit Tunesië komt. Zijn vermoedens worden bevestigd nadat hij een voetbaltrainer hierover aanspreekt. Deze zegt tegen hem: ‘Krijg de kanker, rot op naar je eigen land. Je draagt schoenen van twee euro. Als ik jou was zou ik nieuwe schoenen kopen.’

Bij de overige 62 incidenten is het soms onduidelijk of het daadwerkelijk gaat om ongelijke behandeling of dat het slachtoffer het gevoel heeft ongelijk te worden behandeld. Denk bijvoorbeeld aan voorvallen waarbij aan mensen met een allochtone achtergrond in een winkel wordt gevraagd te laten zien dat zij niets hebben gestolen. Bij andere incidenten noemen de daders van bijvoorbeeld een diefstal of een verkeersovertreiding de ambtenaar in functie die hun een boete geeft een racist.

Bekladdingen met racistische teksten

Naast de hierboven beschreven geweldsincidenten en (gevoelens van) ongelijke behandeling vonden we in de steekproef ook twee incidenten van bekladdingen met een racistische component. Deze bekladdingen zijn aangetroffen op willekeurige plekken, op een garagedeur en in een sportstadion, en niet op woningen van mensen of plekken met een allochtone achtergrond. Het motief van de bekladding is bij deze categorie incidenten vaak onduidelijk, ook omdat er geen verdachte is. En zelfs als de verdachte bekend is, is het vaak niet duidelijk wat het motief was. Bij beide incidenten werden er racistische en antisemitische teksten aangetroffen.

Racistisch schelden

In de steekproef zijn we 33 incidenten van racistisch schelden tegengekomen. Deze incidenten hebben we gevonden met de zoekvraag voor racistisch geweld en met de zoekvraag voor racistisch schelden. Bij het merendeel van de incidenten gaat het om een burenruzie waarbij woorden als ‘kutbuitenlander’, ‘kankerzwarte’ of ‘kankerturk’ zijn gebruikt, veelal in combinatie met woorden als ‘rot op naar je eigen land’. Een directe aanleiding is er meestal niet, maar een enkele keer zijn geluids-overlast, te kruidig koken of parkeerproblemen de oorzaak voor de racistische uitlatingen. We zien ook incidenten waarbij een onbekend persoon, soms zonder directe aanleiding, racistisch begint te schelden. Bijvoorbeeld wanneer een man met een donkere huidskleur tijdens een optreden van een band van een barman te horen krijgt: ‘Oprotten zwarte aap, zwarte neger, [naam band] is voor de witten, kut hoerenzoon.’ Een ander incident speelt zich af in het verkeer waarbij een vrachtwagenchauffeur tegen een Marokkaanse bestuurder zegt: ‘Gamalagamalagamala [fonetisch] klein kut Marrokkaantje.’

5.3 *Moslimdiscriminatie en discriminatie van Roma/Sinti*

In de BVH vinden we ook moslimdiscriminatie, incidenten met een tegen moslims gericht discriminatoir karakter. Het gaat hierbij om incidenten waarbij iemand met een (vermeende) moslimachtergrond onheus wordt bejegend. In 2013 zijn in totaal 150 incidenten van moslimdiscriminatie in de BVH geregistreerd. Moslimschelden komt verreweg het meest voor: bij 115 van de 150 incidenten. Dit zijn scheldpartijen waarbij *moslim* of *islam* als scheldwoord wordt gebruikt tegen iemand met een (vermeende) moslimachtergrond, meestal gevolgd door een aantal krachttermen.

Het moslimschelden vindt vooral plaats tussen onbekenden. Iemand scheldt een onbekend persoon met een (vermeende) moslimachtergrond

uit voor bijvoorbeeld ‘kankermoslim’. Daarnaast zien we geregeld moslim-discriminatie tussen burens. Een directe aanleiding is er veelal niet voor het moslimschelden. De reden om de (vermeende) moslim uit te schelden lijkt vaak willekeurig. Alleen het moslim-zijn kan al voldoende zijn. Moslima’s die een hoofddoek dragen worden het vaakst uitgescholden. Het lijkt soms alsof de hoofddoek als een trigger werkt om beledigingen te uiten. Ambtenaren in functie met een (vermeende) moslimachtergrond moeten het ook ontgelden. Hier is echter wel vaak een directe(re) aanleiding te achterhalen, bijvoorbeeld een bekeuring of arrestatie.

Naast incidenten van moslimschelden komen we 35 incidenten van intentionele moslimdiscriminatie tegen. Hierbij vindt ongelijke behandeling plaats van personen met een moslimachtergrond, er wordt onrechtmatig onderscheid gemaakt naar geloofsovertuiging of het moslim-zijn wordt als ‘minder’ aangeduid. Incidenten van bekladding of vernieling komen het vaakst voor. Het gaat hierbij om vernieling van islamitische locaties, zoals een moskee of een islamitische school of een woning van een moslim. Of het gaat om bekladdingen met voor moslims kwetsende teksten, tekens of leuzen (zie ook Tierolf & Drost, 2014).

We hebben ook gekeken hoe vaak de politie discriminatie van Roma/Sinti in 2013 registreerde. In de politiegegevens van 2013 vonden wij zeven incidenten van discriminatie van Roma/Sinti. Dit zijn er drie minder dan in 2012. Één van deze incidenten vond plaats in het asielzoekerscentrum in Ter Apel en één tijdens een demonstratie in Ede.

5.4 *Bevindingen uit andere bronnen*

Als we kijken naar de andere bronnen dan blijkt dat in 2013 de ADV’s in totaal 2788 racistische klachten registreerden; dit is 46,1% van het totaal aantal meldingen bij alle ADV’s. Daarmee is racisme tevens de meest voorkomende grondslag bij de ADV’s. MiND heeft in 2013 129 meldingen ontvangen over discriminerende uitingen op internet op grond van ras. Ruim 40 procent van deze meldingen had betrekking op discriminatie van personen met een donkere huidskleur en 20 procent van de meldingen had betrekking op uitingen over Marokkanen (MiND, 2014). Ook het MDI ontving meldingen van uitingen van discriminatie op grond van religie / levensovertuiging op het internet. In totaal registreerden zij 227 incidenten. Daarnaast hebben zij 422 uitingen van discriminatie op grond van ras geregistreerd, waarvan 220 uitingen als strafbaar zijn beoordeeld door het MDI (MDI, 2014). Moslimdiscriminatie en anti-zwart racisme zijn, naast uitingen van antisemitisme, het meest geregistreerd bij het MDI.

Tot slot

Opvallend is dat we binnen deze steekproef van 152 racisme-incidenten slechts twee zogenoemde Zwarte Piet-incidenten aantreffen. Beide incidenten betroffen dreigementen geuit op Facebook naar aanleiding van de Zwarte Piet-discussie. Ook na een extra search binnen de BVH kwamen er geen Zwarte Piet-incidenten naar voren. De verwachting binnen het onderzoek voor deze rapportage was dat er meerdere incidenten zouden zijn geregistreerd die betrekking hebben op de vraag of Zwarte Piet een racistische karakter heeft. Dit gezien de uitvoerige discussie die eind 2013 in Nederland is gevoerd. Een mogelijke verklaring voor het feit dat het zogenaamde Zwarte Piet-effect is uitgebleven binnen de registraties van de BVH kan zijn dat het vooral een maatschappelijke discussie betreft. Aangifte doen is een stuk lastiger omdat er geen directe personen of organisaties zijn waar aangifte tegen gedaan kan worden. Het MDI constateerde echter wel een forse stijging van het aantal meldingen van discriminerende uitingen rondom de Zwarte Piet-kwestie (MDI, 2014). Ook MiND ontving vijftien meldingen over uitingen naar aanleiding van de Zwarte Piet-discussie (MiND, 2014). Gezien de hevigheid van de discussies over Zwarte Piet in 2014 verwachten we in 2014 veel meer incidenten.

6 *Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld*

(Willem Wagenaar)

In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan de ontwikkeling van het extreemrechtse veld in 2013. Dit gebeurt in een longitudinale context, waarbij we de beschreven ontwikkeling in de onderzoeksperiode steeds binnen het kader van een langere ontwikkeling plaatsen. Wij besteden achtereenvolgens aandacht aan vragen rond de definitie en afbakening van het begrip ‘extreemrechts’. Vervolgens geven we inzicht in organisatorische ontwikkelingen en behandelen daarna geweldloze en gewelddadige activiteiten en de verschillende vormen van respons op het verschijnsel. Tot slot komen we tot een afronding, waarin we de stand van zaken opmaken.

6.1 *Kader: afbakening en definitie*

Om tot een bespreking van het fenomeen rechts-extremisme in Nederland te komen, is het van belang om het begrip ‘rechts-extremisme’ af te bakenen en te definiëren. Wat zijn de criteria om een groepering te kwalificeren als extreemrechts, welke definities en maatstaven liggen hieraan ten grondslag? De definitie van Van Donselaar (Moors, 2009) leverde drie vaststaande maatstaven om het extreemrechts gehalte van een formatie te bepalen. Voor de onderliggende rapportage nemen wij deze definitie over:

Extreemrechtse/rechts-radical formaties hebben een meer of minder uitgesproken ideologie die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het ‘eigene’, (varianten van) afkeer van het ‘vreemde’, van politieke tegenstanders, en door een hang naar het autoritaire. Doordat extreemrechtse formaties, naarmate zij meer in de openheid treden, maatschappelijke weerstanden oproepen die tot conflicten (en repressieve reacties) kunnen leiden, zijn de leiders van deze formaties geneigd delen van hun ideologie te verballen dan wel achterwege te laten. Omdat een formatie in ideologisch opzicht vage contouren kan hebben, kunnen naast ideologie ook sociale genealogie (afstamming van één of meer eerdere extreemrechtse formaties) en de magneetfunctie (op radicale rechts-extremisten uitgeoefende aantrekkingskracht) als indicatoren dienen.

Centraal in de definitie staat de ideologie van een formatie, met de nadruk op onderscheid in het 'eigene' en het 'vreemde'. Het draait bij dat 'eigene' om de manier waarop een groepering de eigen groep afbakent en op welke kenmerken de 'vreemde' groep daarvan wordt onderscheiden. Dat gebeurt bij verschillende extreemrechtse groepen op verschillende wijze. Maar kenmerkend voor extreemrechtse formaties is wel dat deze afbakening van het 'eigene' en het 'vreemde' altijd in het hart van de ideologie zit en altijd een etnisch aspect kent.

Met de definitie van Van Donselaar stopte het debat niet. Naast deze definitie was er een behoefte om modernere extreemrechtse partijen, die zich meer richten op thema's als moslims en immigratie, te onderscheiden van klassieke neonazi's voor wie antisemitisme en het denken in verschillende rassen in de kern van de ideologie zit. Van Donselaar maakte daartoe een onderscheid in het extreemrechtse veld tussen 'klassiek extreemrechts' - meestal neonazi's - en 'nieuw rechts-radicaal' voor modernere extreemrechtse formaties, waaronder de Partij voor de Vrijheid (PVV) (Moors, 2009, p. 15-16). Wij richten ons in deze publicatie voornamelijk op klassiek extreemrechtse formaties.

6.2 *Klassiek extreemrechtse formaties*

In het navolgende komen alle klassiek extreemrechtse organisaties die in 2013 actief waren in Nederland kort aan de orde. Nederland kent verschillende extreemrechtse groepen. Die onderscheiden zich lang niet allemaal langs ideologische lijnen. Vaker gaat het om groepen die zich van andere groepen onderscheiden door onderlinge ruzies, incompatibilité d'humeur en persoonlijke conflicten. Maar deze verschillende groepen zijn wel in twee ideologische categorieën in te delen. We maken een onderscheid tussen identitaire formaties, die zich vooral beroepen op een Nederlandse identiteit, en neonazi's, die zich meer richten op de oude nationaalsocialistische idealen van het Derde Rijk. Na de bespreking van de ontwikkelingen rond deze groepen in 2013 geven wij een beredeneerde schatting van het aantal leden van genoemde formaties. Tot slot kijken we kort naar de veranderende interactie in 2013 tussen klassiek extreemrechtse formaties en de Partij voor de Vrijheid (PVV).

Identitaire Formaties

Identitaire formaties richten zich bij het onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde' primair op het Nederlands taalgebied en de eigenheid van het Nederlandse volk. Dat komt tot uiting in het afwijzen van externe invloeden op het Nederlandse volk, invloeden door immigratie. Maar deze formaties stellen zich bijvoorbeeld ook teweer tegen de invloed van

Engelse leenwoorden of de aanwezigheid van ‘cultuurvreemde’ buitenlandse multinationals in Nederland. Verder bestaat de uitgesproken wens het Nederlands taalgebied, bestaand uit Nederland, Vlaanderen en Noord-Frankrijk, samen te voegen in een nieuw land, Dietsland. Ten slotte voelt men zich sterk verwant aan de blanke Afrikaners in Zuid-Afrika. In 2013 waren drie groepen actief die binnen deze stroming ingedeeld kunnen worden: *Identitair Verzet*, de ‘heel-Nederlandse actiegroep’ *Voorpost* en *Zwart Front*.

Identitair Verzet

Identitair Verzet is een actiegroep die eind 2012 werd opgericht. De omvang van de groep is beperkt. Ondanks deze beperking wist de groep toch met regelmaat de aandacht op zich te vestigen. Daartoe gebruikte Identitair Verzet een eenvoudige tactiek. Met kleinschalige, vaak provocatieve acties haakt de groep aan bij actuele thema’s met als doel om via media-aandacht de ideeën van de organisatie bekend te maken. Enkele voorbeelden:

Identitair Verzet wist in de zomer van 2013 nationale aandacht te verkrijgen door op een eindexamendag het toegangshek van de islamitische school Ibn Ghaldoun met een kettingslot af te sluiten. Die school was op dat moment in opspraak wegens grootschalige fraude met eindexamens. Leerlingen moesten voor het oog van draaiende camera’s allerlei toeren uithalen om het schoolplein op te komen en op tijd in de examenzaal te kunnen zijn.

Ook de dood van Nelson Mandela in december 2013 werd door Identitair Verzet aangegrepen. Activisten hingen in de nacht na het overlijden spandoeken met de tekst ‘Mandela moordenaar’ op aan bruggen in Zoetermeer en Utrecht die de naam van Mandela dragen.

Een andere actiemethode die Identitair Verzet regelmatig gebruikt is de gezochte confrontatie met politieke tegenstanders. Ook hier lijkt de gedachte te zijn dat dergelijke confrontaties publieke aandacht opleveren en dus aandacht voor de ideeën van de groep. In Rotterdam demonstreerden zij in de zomer van 2013 bijvoorbeeld in de onmiddellijke nabijheid van een extreemlinkse demonstratie tegen het Nederlandse vluchtelingenbeleid. De politie kon de partijen gescheiden houden.

Voorpost

De Vlaams-Nederlandse actiegroep Voorpost streeft al sinds de jaren zeventig naar de eenwording van Nederlandstalige gebieden in Nederland, België en Frankrijk. Dat combineert de groep met een extreemrechtse ideologie. Voor Voorpost was 2013 een ingewikkeld jaar. De organisatie neemt al enkele jaren in omvang en betekenis af. Activisten verlieten Voorpost de laatste jaren in grote getale, zonder dat daar nieuwe aanwas tegenover stond. De afsplitsing en oprichting van Identitair Verzet - door

een van de meest actieve leden van Voorpost - betekende een nieuwe klap voor de organisatie, omdat Identitair Verzet zich de thema's wist toe te eigenen die daarvoor vooral door Voorpost werden bespeeld. Voorpost trok zich in 2013 terug in de regio Zuid-Holland, waar een groep activisten woont die de organisatie trouw bleef. De activiteiten van Voorpost beperkten zich in 2013 voornamelijk tot sociale gelegenheden zoals borrels en scholingsbijeenkomsten. Verder werd een enkele folderactie georganiseerd.

Zwart Front

De actiegroep Zwart Front werd in 2012 opgericht en kende in 2013 een beperkte en vooral erg jonge aanhang. Zwart Front manifesteerde zich vooral door het nachtelijk ophangen van spandoeken met politieke leuzen. Twee acties vielen wat meer op. Zwart Front organiseerde een kleine demonstratie in Den Haag tegen 'plutocratie'. Verder werden in de buurt van het huis van PvdA-leider Samsom posters opgehangen tegen het 'politieke systeem'.

Neonazi-formaties

Neonazistische formaties onderscheiden zich doordat zij het 'eigene' en het 'vreemde' primair definiëren vanuit biologisch-racistische kenmerken. Daarbij oriënteren zij zich vooral op Germaanse broedervolken en streven zij naar een herstel van een Groot-Germaans Rijk, in de traditie van het Derde Rijk uit de periode 1933-1945.

Nederlandse Volks-Unie

De *Nederlandse Volks-Unie* (NVU) is de enige neonazistische politieke partij in Nederland die aan verkiezingen deelneemt. De NVU heeft vanaf de oprichting in 1971 een stormachtig bestaan gekend, maar is in die jaren nooit uit de politieke marge gekomen. Was de partij tot aan het begin van het nieuwe millennium openlijk neonazistisch, inmiddels is dat publieke imago enigszins naar de achtergrond geschoven. Na enkele confrontaties met het strafrecht is er de huidige partijvoorzitter namelijk veel aan gelegen om binnen de marges van de wet te blijven. Voor de buitenwereld zwijgen zij daarom over de neonazistische oriëntatie. De NVU noemt zichzelf 'volksnationalistisch', maar is achter de schermen nog steeds duidelijk neonazistisch georiënteerd. Zo manifesteerde de partij zich onder andere door herdenkingsbijeenkomsten van verschillende belangrijke historische personen uit het Derde Rijk.

Tot 2001 was het ongebruikelijk dat extreemrechtse formaties in Nederland vrij konden demonstreren. Door maatschappelijke en politieke weerstand lukte het zelden om een demonstratie plaats te laten vinden. In 2001 slaagde de NVU erin om via de bestuursrechter het recht om te demonstreren veilig te stellen. Sinds het behalen van dit succes is de

partij zich vooral gaan richten op het organiseren van demonstraties, maar de laatste jaren wel met afnemend succes. In 2013 heeft deze trend zich voortgezet. De demonstraties van de NVU zijn in omvang en frequentie sterk afgenomen. Waar tot enige jaren geleden nog ongeveer vier NVU-demonstraties per jaar plaatsvonden met tientallen deelnemers, wist de partij in 2013 slechts één keer een manifestatie te organiseren waar bovendien slechts vijftien deelnemers bij aanwezig waren. Deze verre-gaande marginalisering is een gevolg van twee ontwikkelingen. Ten eerste heeft de NVU de afgelopen jaren veel leden verloren, zonder dat daar enige aanwas tegenover stond. Dit was het gevolg van ideologische keuzes, maar vooral ook van veel persoonlijke problemen tussen de NVU-leiding en de achterban. Ten tweede zijn andere Nederlandse en Duitse neonazigroepen niet meer bereid aan NVU-acties mee te doen, eveneens als gevolg van diverse conflicten van ideologische en persoonlijke aard.

Naast demonstraties probeert de NVU door verkiezingsdeelname van politieke betekenis te zijn. Dat heeft echter tot op heden geen resultaat opgeleverd. Er is sinds 1971 nog nooit een zetel gewonnen. In 2013 waren er geen verkiezingen. Wel kondigde de NVU aan dat de partij in 2014 aan gemeenteraadsverkiezingen in drie gemeentes deel zou nemen: Purmerend, Westland en Arnhem. Deze aankondiging zorgde voor enige onrust en publiciteit in de betreffende gemeentes. Vooral in Purmerend wist de lokale afdeling de aandacht op zich te vestigen. Dat hing echter minder samen met de aangekondigde verkiezingsdeelname dan met een aantal geweldsincidenten, strafzaken en extremistische berichten op internet waarbij de NVU-aanhang in Purmerend betrokken was.

Neonazistische actiegroep Blood & Honour

Naast de NVU zijn er in Nederland verschillende neonazistische actiegroepen actief. Deze groepen zijn vaak zeer extreem en potentieel gewelddadig, maar tegelijkertijd beperkt in omvang. Zij hebben in tegenstelling tot de NVU geen electorale pretenties.

Blood & Honour is in Nederland momenteel de enige neonazistische actiegroep met meer dan tien aanhangers. Deze van oorsprong Engelse organisatie richt zich vooral op extreemrechtse skinheads. De organisatie is ontstaan in de jaren tachtig en vestigde in veel westerse landen afdelingen ('divisions'), zo ook in Nederland. In Nederland waren in 2013 verschillende divisies (Noordland, Zuidland, Oostland en Westland) actief. Zij organiseerden vooral sociale bijeenkomsten zoals gezamenlijk concert-bezoek, zaalbijeenkomsten en kroegavonden. Kleine groepen Blood & Honour-leden liepen periodiek mee met neonazistische demonstraties in Duitsland of bezochten neonazistische rockconcerten in het buitenland. In Nederland organiseerde de groep een herdenking van Adolf Hitler en een

kranslegging op een begraafplaats van voormalige SS'ers in het Limburgse Ysselsteyn.

Blood & Honour wist in 2013 door de uitgesproken neonazistische boodschap de aandacht van de Tweede Kamer op zich te vestigen. Kamerleden van de Partij van de Arbeid stelden Kamervragen over de mogelijkheid de organisatie te vervolgen of te verbieden. De minister van Justitie stelde in antwoord op deze vragen dat het Openbaar Ministerie onderzoek naar de organisatie en haar website doet.¹⁶ Voor zover bekend is daar verder geen strafvervolging uit voortgekomen.

Naast deze Blood & Honour-divisies zijn er in Nederland nog twee afsplitsingen van de groep actief: Combat 18 en Ulfhednar. Beide groepen bestonden in 2013 nog wel, maar vertoonden nauwelijks publiek zichtbare activiteiten.

Het internationale Blood & Honour-netwerk organiseert verder met regelmaat concerten met extreemrechtse rockbands. In Nederland vonden in 2013 geen door Blood & Honour georganiseerde concerten plaats. Wel is één Nederlandse extreemrechtse activist al geruime tijd betrokken bij het organiseren van neonaziconcerten in heel Noordwest-Europa. Omdat deze concerten vaak omstreden zijn, is het niet eenvoudig ze te organiseren. Overheden grijpen regelmatig in, of zaaleigenaren weigeren medewerking. Een van de gebruikte methodes is om een concert te organiseren in een grensstreek en op een laat moment uit te wijken naar een locatie aan de andere kant van de grens. Zo zorgde de Nederlandse activist er in 2013 vijf maal voor dat de Duitse extreemrechtse band Kategorie C per verrassing in Nederland kon optreden. Geïnteresseerde bezoekers werden op het laatste moment richting de concertlocatie gedirigeerd. Ook in Nederland zorgden dergelijke optredens voor enige commotie. Zo bleek het niet in alle gevallen mogelijk om een zaal te huren. In paragraaf 6.4 zullen we ingaan op een procedure die hierover is gevoerd.

Andere neonazistische actiegroepen

Behalve Blood & Honour zijn er nog enkele andere neonazistische actiegroepen actief: Autonoom Nationaal Socialistisch Nederland (ANS Nederland), Antikapitalistisch Netwerk (ACN/AKN), Vrije Nationalisten Noord Brabant en Nationale Sozialisten Niederlande (NSN). Wat al deze groepen naast hun politieke overtuiging gemeen hebben is hun beperkte omvang. Zij bestaan allemaal uit slechts enkele personen. Het ACN/AKN en de Vrije Nationalisten Noord Brabant zijn feitelijk twee namen van dezelfde kleine organisatie. Deze groep legt het accent vooral op meer socialistische thema's van het nationaalsocialisme: arbeidersrechten en antikapitalisme. Maar daarnaast maken deze activisten zich hard

16 Aangangsel van de Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2012-2013, aangangselnummer 2214. Gepubliceerd op 23 mei 2013.

voor acties tegen Israël en steunen zij de Syrische president Assad. Een opvallende actie van dit groepje was een verklaring op de website, waarin zij zich schaarden achter de gruwelijke moord op een Britse soldaat in Londen door twee extremistische moslims. Zij noemden dit een begrijpelijke actie van verzet tegen de ‘Amerikaans-zionistische agressie’.¹⁷

Andere organisaties, zoals het ANS en NSN kozen voor meer klassiek rechtse thema’s. Ze bezochten daartoe regelmatig neonazistische demonstraties in Duitsland. Verder organiseerden zij zelf enkele kleine manifestaties tegen kraken en tegen pedofielen en werden er herdenkingen van gesneuvelde SS’ers gehouden op de begraafplaatsen van Ysselsteyn en Lommel (België).

Een opvallende gebeurtenis was verder het oprollen van een neonazinetwerk met terroristische aspiraties in Duitsland en Zwitserland, het ‘Werwolf Kommando’. Naast invallen en arrestaties in deze twee landen, werd ook een huis van een extreemrechtse activist in Nederland doorzocht. Voor zover bekend heeft dat echter niet tot strafrechtelijke vervolgstappen tegen deze persoon geleid.

Aanhang van extreemrechtse formaties en extreemrechtse manifestaties

De ledenaantallen of aantallen aanhangers van extreemrechtse formaties zijn onbekend. In veel gevallen gaat het om formaties die geen formele ledenstructuur kennen; als er wel een ledenadministratie is maken de organisaties geen ledentallen bekend. Er is meestal geen andere manier om dergelijke informatie te vergaren. Op basis van aantallen zichtbare activisten is wel een beredeneerde schatting te maken van de hoeveelheid actieve leden. Het gaat dan om leden of aanhangers die deelnemen aan publieke acties (demonstraties en manifestaties) of andere zichtbare activiteiten van een organisatie (zaalbijeenkomsten of activiteiten op sociale media).

Nadat de aanhang van extreemrechtse formaties vanaf 2005 sterk daalde, is er vanaf 2010 sprake van een stabiele situatie. De actieve achterban van deze extreemrechts organisaties bedraagt sindsdien ongeveer honderd personen. In 2013 was er een kleine toename van actieve leden tot ongeveer 120 personen.

17 <http://vrijenationalisten.blogspot.nl/2013/05/de-woolwich-aanval-was-gerechvaardigt.html> (21.10.2014).

Tabel 18 Geschatte aantallen actieve leden extreemrechtse formaties

	2010	2011	2012	2013
Voorpost	60	15	15	15
Identitair Verzet	-	-	-	10
NVU	30	20	25	20
Blood & Honour-netwerk	50	50	40	45
Overige neonazi's (ACN/AKN/VNNB - NSN - ANS)	15	5	15	20
Zwart Front	-	-	5	10
Totaal	155	90	100	120

In de voorgaande rapportage over 2012 concludeerden we dat het bij deze ongeveer honderd activisten voor een belangrijk deel gaat om oudere activisten die in meer of mindere mate al langer meelopen in de wereld van extreemrechts. Dat was vooral het gevolg van het uitblijven van nieuwe aanwas. Dat beeld is niet veranderd en dit gegeven heeft twee belangrijke consequenties. Aan de ene kant biedt het extreemrechtse formaties voordelen. De activisten hebben ervaring, weten wat verstandig is en wat niet en hebben de beschikking over middelen om politiek activisme mogelijk te maken (geld, vervoer, ontmoetingsruimtes). Aan de andere kant gaat het om tientallen activisten die elkaar al geruime tijd kennen. Daarbij zijn allerlei vriend- en vijandschappen ontstaan die aanleiding zijn voor het samengaan en afsplitsen van verschillende organisaties. Dat laatste zorgt voor een versplinterd beeld van kleine organisaties met een geringe aanhang.

De aanhang is min of meer verspreid over heel Nederland, al zijn er in een aantal gevallen wel regionale concentraties. Dat heeft vaak te maken met vriendengroepen die betrokken raken bij een groep. Zo kent de NVU wat meer aanhang in Oost-Gelderland, waar de partijleiding zetelt. Voorpost kent veel aanhang in de regio Rijnmond en Blood & Honour heeft bijvoorbeeld een wat grotere aanhang in Oost-Groningen en Oost-Nederland.

Veranderende verhouding Nieuw Rechts-Radicaal en Klassiek Extreem-rechts

In paragraaf 6.1 is de afbakening tussen klassiek extreemrechtse formaties en nieuw rechts-radicalen groepen geschetst. Dat verschil ligt met name in de oriëntatie op gelijkgestemden, in inspiratiebronnen en politieke verbintenissen. Klassiek rechtsextremisten zoeken elkaar in die opzichten op, terwijl nieuw-rechts-radicalen en klassiek rechtsextremistische groepen zich vaak afzetten tegen elkaar. Daar liggen twee overwegingen aan ten grondslag. Ten eerste het bedorven imago van veel klassiek extreemrechtse formaties, wat er voor zorgt dat nieuw rechts-radicalen groepen weinig voelen voor het aangaan van contacten. Ten tweede is er

sprake van een onderscheid in de manier waarop de zij-groep, de buitenstaanders, worden gedefinieerd. Bij klassiek rechtsextremisten horen Joden in de meeste gevallen niet bij de wij-groep, terwijl bij de meeste nieuw rechts-radicalen dat wel het geval is.

Die verschillen hebben er de afgelopen jaren toe geleid dat er weliswaar sprake was van enige overlap in ideeën en achterban, maar dat er tegelijkertijd steeds de nodige afstand werd bewaard. Dat gold ook, of misschien wel vooral, voor de PVV. De afgelopen onderzoeksperiode is de afstand tussen klassiek extreemrechtse formaties en de PVV echter afgenomen. Wanneer we de drie criteria uit de definitie van extreem-rechts -ideologie, sociale genealogie en magneetfunctie- opnieuw beschouwen in relatie tot de PVV, zien we dat er bij twee van die drie instrumenten relevante veranderingen hebben plaatsgevonden.

Ten eerste is de PVV in ideologisch opzicht opgeschoven, althans in de politieke boodschap die de partij in het publieke domein verkondigt. Eén element valt daarbij vooral op: de verschuiving van islamkritiek naar kritiek op specifieke bevolkingsgroepen, waarmee de afbakening van het 'eigene' en het 'vreemde' door vertegenwoordigers van de partij verschoven is. In de strafzaak tegen Geert Wilders bepaalde de rechtbank Amsterdam in 2011 dat Wilders moest worden vrijgesproken van de aanklachten wegens discriminerende belediging en het zaaien van haat. Die vrijspraak was in belangrijke mate gebaseerd op de overweging dat Geert Wilders zich in zijn teksten meestal tegen de islam keerde en dat kritiek op een geloof en kritiek op het gedrag van de aanhangers van een bepaalde godsdienst volgens de Nederlandse wet niet strafbaar is.¹⁸ In 2013 zagen we dat de door PVV-Kamerleden geuite kritiek verschoof en zich steeds meer richtte op specifieke bevolkingsgroepen, vooral op Marokkanen. Zo was er een ontwikkeling zichtbaar dat de PVV tot aan december 2012 nooit het woord 'Marokkanenprobleem' in de Tweede Kamer had gebruikt, maar in december 2012 tot drie keer toe Kamervragen stelde rond dit onderwerp. In 2013 liep dit op tot het negen keer moties en vragen indienen over het 'Marokkanenprobleem'. In april 2013 werd op initiatief van de partij zelfs plenair gedebatteerd over dit onderwerp. Met de zichtbare verschuiving van religiekritiek naar het etnisch duiden van maatschappelijke problemen beweegt de PVV zich qua thematiek meer richting de afbakening van het 'eigene' en het 'vreemde', zoals klassiek extreemrechtse partijen die hanteren.

Ten tweede is er verandering zichtbaar in de magneetfunctie, een ander meetinstrument uit de definitie op basis van de vraag in hoeverre gekende extreemrechtse formaties en deze partij zich tot elkaar aange-trokken voelen. In 2013 vonden er veranderingen plaats in de

18 Rb. Amsterdam 23-6-2011, *ECLI:NL:RBAMS:2011:BQ9001*.

magneetfunctie van de PVV. In dit jaar bereidde de partij zich voor op de Europese verkiezingen van 2014 en zocht daartoe nieuwe Europese samenwerkingspartners. Die werden gevonden binnen een netwerk van partijen dat niet alleen binnen de door ons gehanteerde definitie van klassiek extreemrechts vallen, maar tot voor kort ook door de PVV zelf op afstand werden gehouden vanwege hun extreme of racistische gedachten-¹⁹: Het Front National, het Vlaams Belang, de Zweedse Democraten en de Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ). Die samenwerking werd in het najaar van 2013 bekrachtigd door bezoeken van PVV-leider Wilders aan deze partijen. Verder werd er in 2013 contact gelegd met de Zuid-Afrikaanse Orania-beweging, die middels een afgeschermd blanke gemeenschap de oude Zuid-Afrikaanse Apartheidsidealën opnieuw wil vormgeven. Een aantal PVV-Kamerleden ontving een delegatie van deze beweging in het Nederlandse Kamergebouw, waar zij over samenwerking spraken.²⁰

Verder bleken er vertegenwoordigers van zo goed als alle klassiek extreemrechtse formaties in Nederland aanwezig te zijn bij de enige publieke manifestatie van de PVV in 2013, een demonstratie in Den Haag tegen het beleid van kabinet Rutte II.²¹ Ook dat was een nieuwe ontwikkeling, nu vanuit die formaties de ideologische verschillen, vooral betreffende Joden en Israël, klaarblijkelijk geen blokkade vormden om zich publiekelijk te associëren met de PVV.

Deze twee ontwikkelingen, ten eerste een verschuiving in de afbakening van ‘het eigene’ en ‘het vreemde’ en ten tweede een afnemende of zelfs wegvallende blokkade tussen de PVV en klassiek extreemrechtse formaties, maakt de PVV zelf nog niet klassiek extreemrechts. De afstand tot anti-parlementaire, antisemitische en neonazistische ideeën en groepen blijft daarvoor te groot. Maar in 2013 is de afstand wel afgenomen tussen de PVV en partijen en groepen die dergelijke ideeën wel in meer of mindere mate huldigen.

19 Zie onder andere PVV-Europarlementariër Madlener die Vlaams Belang en Front National ‘te extreem’ noemde, in de Pers 18-10-2011; Geert Wilders die over samenwerken met het Front National zei: ‘Een “nee” met een uitroepteken. Ik heb niets met Le Pen, ook nooit gehad’ in NRC Handelsblad 10-1-2007; en Geert Wilders over Vlaams Belang: ‘my faction distances itself from any sort of racist movement. We are nothing like Belgium’s Vlaams Belang’, in Haaretz 25-5-2007.

20 ‘PVV flirt met Afrikaners’, Telegraaf 11-5-2013.

21 <http://kafka.antenna.nl/wilders-maakt-nieuwe-vrienden/> (22.10.2014).

6.3 *Extreemrechtse publieke manifestaties*

Manifestaties van extreemrechts in het publieke domein zijn te onderscheiden in geweldloze en gewelddadige manifestaties. Bij geweldloze manifestaties moeten we denken aan demonstraties, publieke protestbijeenkomsten of bijvoorbeeld het uitdelen van pamfletten op straat. Bij gewelddadige manifestaties gaat het bijvoorbeeld om mishandeling, vernieling en bedreiging. Daartussen zit een grijs gebied van moeilijker categoriseerbare acties, zoals het illegaal plakken of bekladden, uitschelden of meedragen van beledigende en strafbare leuzen of symbolen. In deze rapportage hanteren wij een duidelijk afgebakend aantal categorieën van geweldsvormen: doelbekladdingen, bedreigingen, bommeldingen, confrontaties, vernielingen, brandstichtingen, mishandelingen, bomaanslagen en doodslag. Alle extreemrechtse manifestaties die niet onder deze categorieën zijn te rangschikken, scharen wij onder de term ‘geweldloze manifestaties’.

Geweldloze manifestaties

De duidelijkste vorm van geweldloze politieke manifestatie is de demonstratie. Deze paragraaf zal zich tot die manifestatievorm beperken. We zien deelname van rechts-extremisten in drie categorieën. Ten eerste deelname aan demonstraties van eigen organisaties, ten tweede deelname aan extreemrechtse demonstraties in het buitenland en ten derde deelname aan demonstraties van organisaties met een (geheel) andere politieke oriëntatie, om een bepaald thema te steunen.

Nadat in 2012 het aantal door extreemrechts georganiseerde demonstraties minimaal was (vijf), was er in 2013 een kleine opleving (14 demonstraties en manifestaties, zie tabel 19). Daarbij moeten we wel aantekenen dat het gros van deze acties slechts door rond de tien personen werd bezocht. Dat staat in scherp contrast met de situatie van enkele jaren geleden, toen er nog extreemrechtse demonstraties gehouden werden waar rond de honderd deelnemers op af kwamen. Na 2011 nam dat gemiddeld aantal deelnemers echter snel af.

Tabel 19 Aantal extreemrechtse demonstraties in Nederland (2008-2013)

2008	2009	2010	2011	2012	2013
29	31	19	12	5	14

Groepen Nederlandse rechts-extremisten namen in 2013 ook deel aan demonstraties van anderen buiten Nederland, vooral in Duitsland. Daar namen ze deel aan vijftien demonstraties met een nationaalsocialistisch karakter. De deelname in Duitsland door Nederlandse rechts-extremisten is al jaren opvallend constant en opvallend hoog wanneer we dat

vergelijken met het sterk wisselende aantal extreemrechtse activiteiten in Nederland. Die deelname blijkt een tweeledig doel te dienen. Enerzijds willen de Nederlandse deelnemers zo internationale contacten opdoen met personen en groepen in een land waar extreemrechtse organisaties veel groter en succesvoller zijn dan in Nederland om zo het eigen politiek activisme meer betekenis te geven. Anderzijds waarderen de Nederlandse demonstranten de demonstraties in Duitsland bijzonder vanwege de voor Nederlandse begrippen grote aantallen deelnemers, maar ook door de vaak gewelddadige confrontaties met de politie en politieke tegenstanders.

Tabel 20 Aantal keren dat Nederlandse rechts-extremisten Duitse demonstraties bezochten per jaar (2007-2013)

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
6	9	14	13	10	16	15

Naast Duitsland bezochten Nederlandse rechts-extremisten in 2013 ook extreemrechtse demonstraties in andere landen. Dat gebeurde echter minder vaak en ook minder consequent dan in Duitsland en leent zich daarom minder goed voor een jaarlijkse vergelijking. In 2013 bezochten Nederlandse rechts-extremisten twee keer demonstraties in Vlaanderen, twee keer in Frankrijk en één keer in Polen.

Een derde soort demonstraties dat rechts-extremisten bezochten, zijn acties die anderen organiseerden waar normaal gesproken minder of geen politieke overeenstemming mee bestaat. Rechts-extremisten sloten zich bij dergelijke demonstraties aan om het thema van die demonstratie te ondersteunen. Een daarvan was de al eerder genoemde demonstratie van de PVV. Die demonstratie zelf was niet als extreemrechts aan te merken. Het thema was een protest tegen het kabinetsbeleid en de demonstratie trok vooral een bonte verzameling PVV-aanhangers. Maar de in grote getale zichtbaar aanwezige rechts-extremisten vormden na afloop van de PVV-bijeenkomst een eigen demonstratie, samen met groepen aanwezige voetbalsupporters en een deel van de PVV-aanhang. Zij zetten koers naar de Haagse binnenstad om daar de confrontatie te zoeken met een linkse manifestatie tegen de PVV. De politie kon deze groep ternauwernood stoppen en een confrontatie voorkomen. Een tweede opvallende demonstratie in Den Haag was een particulier initiatief voor het behoud van Zwarte Piet. Ook dit was geen extreemrechtse demonstratie. Maar ook hier zorgden aanwezige rechts-extremisten gesteund door andere demonstranten voor een gewelddadige ontwikkeling. Een gekleurde mededemonstrante werd vanwege haar huidskleur eerst racistisch bejegend en uiteindelijk aangevallen. De aanwezigen verwachtten ten onrechte met een tegenstandster van het Zwarte Piet-fenomeen te maken te hebben.

De politie bracht de demonstrante uiteindelijk in veiligheid. Verder bezochten activisten van ACK/AKN vooral diverse linkse demonstraties met thema's als arbeidersrechten, sociale zekerheid en verzet tegen het kapitalisme. Een opvallend incident vond plaats rond de dodenherdenking in Vorden. Daar werd in 2012 bekend dat de herdenkingsstoet ook langs graven van gesneuvelde Duitse soldaten zou lopen. Verschillende neo-nazi's gaven op internet aan deel te willen nemen aan deze herdenking. Uiteindelijk leidde dit initiatief in 2013 tot zo veel commotie en protest dat er vanaf werd gezien.

Extreemrechts geweld

In dit hoofdstuk kijken we specifiek naar geweld met een achterliggende extreemrechtse motivatie. Daarbij moeten we wel vermelden dat in veel gevallen de precieze motivatie niet bekend wordt. Daders zelf blijven bijvoorbeeld buiten beeld, ontkennen schuldig te zijn of ontkennen een politiek motief te hebben gehad. Daarom zullen we bij deze incidenten vaak uit de context moeten afleiden of het gaat om extreemrechtse betrokkenheid. Het schatten van een extreemrechts gehalte van een incident kan op verschillende manieren gebeuren. Wij hebben ons daarbij gebaseerd op concrete aanwijzingen uit de incidentbeschrijvingen. Bij twijfel is een incident niet meegeteld.

Voor het samenstellen van dit overzicht is gebruikgemaakt van data uit verscheidene bronnen. Een belangrijk deel is gevonden in de politieregistraties. Verder is gebruikgemaakt van data van de Onderzoeksgroep Kafka en de eigen dataverzameling uit open bronnen. Daarnaast zijn publicaties van anderen verwerkt, zoals jaarverslagen van het CIDI, MDI en LECD, en zijn relevante data overgenomen. De data van al deze bronnen zijn vergeleken en doublures zijn verwijderd. Het selecteren, kwalificeren en coderen hebben wij zelf ter hand genomen en is niet gebeurd door de dataleveranciers.

Dat levert uiteindelijk voor 2013 zeventien geweldsincidenten op met een extreemrechtse achtergrond. In tabel 21 is dit aantal uitgesplitst naar verschillende geweldscategorieën en vergeleken met de gegevens van voorgaande jaren.

Tabel 21 Extreemrechts geweld, naar categorie 2009-2013

Categorie	2009	2010	2011	2012	2013
Doelbekladding*	-	1	3	1	6
Bedreiging	-	10	8	8	5
Bommelding	-	0	0	0	0
Confrontatie	-	6	3	2	4
Vernieling	-	5	0	1	1
Brandstichting	-	0	1	0	0
Mishandeling	-	9	3	2	1
Bomaanslag	-	0	0	0	0
Doodslag	-	0	0	0	0
Totaal	(34)	31	18	13	17

* Om onderscheid te kunnen maken tussen zeer veel voorkomende, maar niet doelgerichte bekladdingen en kladacties die zich op specifieke personen of objecten richten, tellen wij alleen zogenaamde doelbekladdingen: bekladdingen die zijn aangebracht op een specifieke plaats die een relatie heeft met de boodschap: een hakenkruis op een synagoge, een racistische leuze op een moskee of een voordeur van een allochtoon gezin

Wanneer we de cijfers van 2013 in een longitudinaal perspectief plaatsen, zien we een voortdurende daling van het aantal extreemrechtse geweldsincidenten als meerjarige trend, van 2009 tot en met 2012. In 2013 is deze dalende trend onderbroken en is er een geringe stijging van het aantal incidenten. Omdat het om een beperkt aantal incidenten gaat en het een kleine stijging betreft, is het lastig om daar verklaringen voor aan te voeren. Het wel of niet melden van een incident bij de politie kan in deze aantallen immers al een groot verschil maken.

Bij de genoemde doelbekladdingen gaat het bijvoorbeeld om vernielingen aan een PvdA-kantoor waarbij de leuze 'White Power' was geklad. Of om het bevestigen van extreemrechtse propaganda aan de voordeur van een Marokkaanse vrouw. Het aantal bedreigingen is afgenomen tot vijf. Opvallend is dat in 2013 nauwelijks bedreigingen zijn geuit vanuit PVV-kringen, wat de afgelopen jaren juist wel veelvuldig het geval was. Het ging in 2013 in de meeste gevallen om bedreigingen uit NVU-kringen. Zo raakten enkele NVU-activisten tijdens het plakken van partijpropaganda in conflict met twee allochtone passanten. Deze passanten werden daarbij racistisch bejegend en met een mes bedreigd. Bij de categorie 'confrontatie' ging het in bijna alle gevallen om onrust en schermutselingen rond demonstraties.

6.4 *Overheidsrespons*

De omvang van de overheidsrespons op rechtsextremisme is in de loop der jaren grotendeels maar niet volledig afhankelijk gebleken van de omvang en perceptie van het probleem. Wanneer er meer of ernstigere incidenten met een extreemrechtse achtergrond waren, bleek de wil van (lokale) overheden om iets aan het probleem te doen vaak groter te zijn. Maar tegelijkertijd bleef er ook in tijden dat er nauwelijks zichtbare extreemrechtse dreiging was, steeds sprake van een overheidsreactie op incidenten. Die respons is in drie categorieën onder te verdelen: bestuurlijke, strafrechtelijke en curatieve respons. Met bestuurlijke respons bedoelen wij de formele reacties met een beperkend of repressief karakter door overheidsorganen. Te denken valt aan het preventief verbieden van extreemrechtse acties of het uitvoeren van noodbevelen.

Strafrechtelijke respons vindt enerzijds plaats bij het overtreden van de diverse strafrechtelijke discriminatieartikelen, maar heeft anderzijds betrekking op commune delicten met een extremistische achtergrond. Met curatieve respons bedoelen wij de initiatieven die anders dan op een repressieve manier iets willen doen aan rechtsextremisme. Primair moeten we daarbij denken aan educatieve projecten en projecten die tot doel hebben radicalisering van individuen te voorkomen of radicalen te 'de-radicaliseren'.

Bestuurlijke respons

Het preventief verbieden van extreemrechtse bijeenkomsten of demonstraties is een ingewikkelde, in de meeste gevallen zelfs onmogelijke zaak. Het grondwettelijk recht op vergadering en betoging kent een limitatieve opsomming van verbodsgronden. Daardoor is het in geen geval mogelijk om als (lokaal) bestuur op inhoudelijke gronden (vanwege de uit te dragen boodschap) tot een preventief verbod over te gaan. Wanneer extreemrechtse demonstraties desondanks verboden worden en de organisator maakt daartegen bezwaar bij de bestuursrechter, wordt dat verbod zo goed als altijd ongedaan gemaakt. Demonstratievrijheid voor extreemrechtse formaties is daarmee een feit en wordt zelden nog getroffen door een verbod.

In 2013 werd in twee gevallen ingegrepen bij aangekondigde demonstraties. De groepering Identitair Verzet wilde in april 2013 demonstreren voor de deur van een opvang van illegale vluchtelingen in Amsterdam. Omdat de burgemeester van Amsterdam verwachtte dat dit tot grote openbare ordeproblemen zou leiden, werd de demonstratie verplaatst naar een andere buurt waar de orde beter te handhaven was. Identitair Verzet kondigde een gerechtelijke procedure aan, maar schrapte de demonstratie uiteindelijk zonder rechtsgang.

Een tweede zaak diende rond de dodenherdenking in Vorden, die we ook noemden in de paragraaf over extreemrechtse demonstraties. In 2012 was het de burgemeester door de rechtbank verboden om tijdens de dodenherdenking langs graven van Duitse soldaten te lopen. In de aanloop naar de herdenking in 2013 diende een hoger beroep in deze zaak. Het gerechtshof in Arnhem verbood de gang naar de Duitse graven niet en stelde dat deze beslissing niet bij de rechter ligt, maar bij de lokale bevolking en de gemeenteraad.²² Uiteindelijk besloten Burgemeester en Wethouders van Vorden om, ondanks de verkregen toestemming, niet langs de Duitse graven te lopen wegens de grote publieke commotie die het plan teweeg had gebracht. In de aanloop naar 4 mei kondigden verschillende rechts-extremisten aan om naar Vorden af te reizen. Of zij nog deelgenomen hebben aan de herdenking is ons niet bekend.

Een recente ontwikkeling is het beroep dat verschillende rechts-extremisten doen op het College voor de Rechten van de Mens (CRvdm). Bij dit College kunnen klachten worden ingediend over discriminerende behandeling. Naast discriminatiegronden als etniciteit of seksuele voorkeur, kan het CRvdm oordelen over ongelijke behandeling omwille van politieke voorkeur. Een dergelijk verzoek is binnen de onderzoeksperiode in één geval door een rechts-extremist gedaan. Deze man is een organisator van rockconcerten met een neonazistische inslag, onder andere in Nederland. Dat gaat in de meeste gevallen om concerten die in Duitsland geen doorgang konden vinden. Deze organisator voorziet de band in kwestie in zulke gevallen van een zaal aan de Nederlandse kant van de grens. In één geval kwam een zaaleigenaar er bijtijds achter wat de bedoeling was van de reservering en zegde de huur voortijdig op onder verwijzing naar het extreemrechtse gedachtegoed van de man. De concertorganisator deed vervolgens een beroep op het CRvdm, omdat hij discriminatie op grond van politieke gezindheid vermoedde. Hij stelde dat de zaaleigenaar die hem de verhuur op politieke gronden had geweigerd, zich schuldig had gemaakt aan verboden discriminatie. Het CRvdm gaf hem gelijk, maar opperde wel dat er voor de zaaleigenaar naast de politieke argumenten nog voldoende andere gronden mogelijk waren om een zaalverhuur te weigeren.²³

Strafrechtelijke respons

Extreemrechtse activisten kunnen op drie manieren met het strafrecht te maken krijgen. Om te beginnen wanneer zij de discriminatieartikelen van het Wetboek van Strafrecht overtreden. Ten tweede wanneer zij met een

22 Hof Arnhem 19-2-2013, *ECLI:NL:GHARL:2013:BZ1166*.

23 Oordeelnummer 2013-94 CGB. Uitspraakdatum: 22-07-2013.

politiek of racistisch motief commune delicten begaan, bijvoorbeeld door een allochtoon te mishandelen of een synagoge te bekladden. Een derde manier is wanneer zij de strafwet overtreden zonder politieke context, bijvoorbeeld door het plegen van een winkeldiefstal. Het zal duidelijk zijn dat die laatste categorie niet ter sprake komt in dit hoofdstuk.

In 2013 speelden enkele strafzaken met een extreemrechtse achtergrond. De meest in het oog springende zaak betrof een tweetal rechtsextremisten die in 2006 werden gearresteerd wegens een zware mishandeling. Zij werden in die zaak echter ook vervolgd wegens het in bezit hebben van T-shirts met neonazistische en antisemitische opschriften. Over deze laatste feiten deed het Gerechtshof in Den Haag in 2013 een finale uitspraak. Op dat arrest gaan we in hoofdstuk 8 dieper in.

Een tweede strafzaak in 2013 draaide om overtreding van de discriminatieverboden tijdens een NVU-demonstratie in 2011. Vier demonstranten moesten zich daarvoor verantwoorden. Zij hadden de strafwet overtreden door in toespraken discriminerende uitspraken te doen ('Europa was, is en blijft een continent van het blanke ras'), door discriminerende leuzen te roepen of door het meedragen van beledigende symbolen (een vlag met Keltisch Kruis). Alle vier de gedaagden werden veroordeeld tot taakstraffen en geldboetes wegens groepsbelediging en het aanzetten tot discriminatie.²⁴ Opvallend aan deze uitspraak was enerzijds dat het Keltisch Kruis, een bekend extreemrechts symbool dat *White Power* symboliseert, in de context van een extreemrechtse demonstratie als strafbaar wordt aangemerkt. Bovendien valt op dat de rechtbank tot het oordeel kwam dat de verschillende strafbare gedragingen weliswaar door verschillende individuen werden gepleegd, maar dat de strafbare uitlatingen in de context van deze demonstratie elkaar versterkten en zelfs in enige mate toe te rekenen waren aan de medeverdachten in deze zaak. Deze strafzaak is echter nog niet ten einde: door drie van de vier verdachten is hoger beroep ingesteld.

Een derde strafzaak diende tegen een prominent NVU-lid uit Purmerend. Hij poseerde op internet met een pistool, daags na de extreemrechts geïnspireerde massamoord van Anders Breivik. De politie vond naar aanleiding van deze foto's in zijn huis een neppistool en een boksbeugel. Dit leverde hem een voorwaardelijke boete op wegens verboden wapenbezit.²⁵

Het aantal discriminatiedelicten met een extreemrechtse verdachte dat het Openbaar Ministerie kreeg voorgelegd, houdt ongeveer gelijke tred met de actieve aanhang van extreemrechtse formaties: een daling tot 2011, gevolgd door een stabilisering in de jaren daarna (LECD, 2013).

24 Rb. Almelo 26-2-2013, LJN: BZ2388, BZ2394, BZ2390, BZ2392.

25 Rb. Alkmaar, 14-1-2013. Ongepubliceerd, parketnummer onbekend.

Tabel 22 Instroom discriminatiefeiten: extreemrechtse verdachte (percentages van totaal aantal verdachten discriminatiefeiten)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Percentage	13 (8%)	11 (6%)	5 (3%)	4 (4%)	3 (3%)

Bron: LECD (2014)

Curatieve respons

In reactie op de grote maatschappelijke onrust na de moord op Theo van Gogh in 2004 stelde de overheid het 'Actieplan polarisatie en radicalisering (2007-2011)' op. Dat plan stond een decentrale inrichting voor van signalering en aanpak van radicalisering en polarisatie. De gemeenten kregen de primaire verantwoordelijkheid voor de uitvoering van dit beleid. Dit actieplan kreeg voor vijf jaar financiering en stopte daarna. Ondanks de positieve evaluatie van een aantal projecten, waaronder één project dat zich richtte op extreemrechtse radicalisering, is er - voor zover wij hebben kunnen waarnemen - na deze periode een einde gekomen aan alle projecten die een curatieve respons op rechtsextremisme voorstonden.

7 *Antisemitisch en racistisch schelden*

In dit hoofdstuk bespreken we de incidenten van antisemitisch schelden (paragraaf 7.1) en de incidenten van racistisch schelden (paragraaf 7.2). Voor beide incidenten presenteren we allereerst de absolute en de relatieve aantallen (aantal incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar of ouder) per regionale eenheid. Vervolgens bespreken we de aard van de incidenten. Dit doen we met de incidentcodes en vanuit een inhoudsanalyse van een steekproef van de incidenten.

7.1 *Antisemitisch schelden*

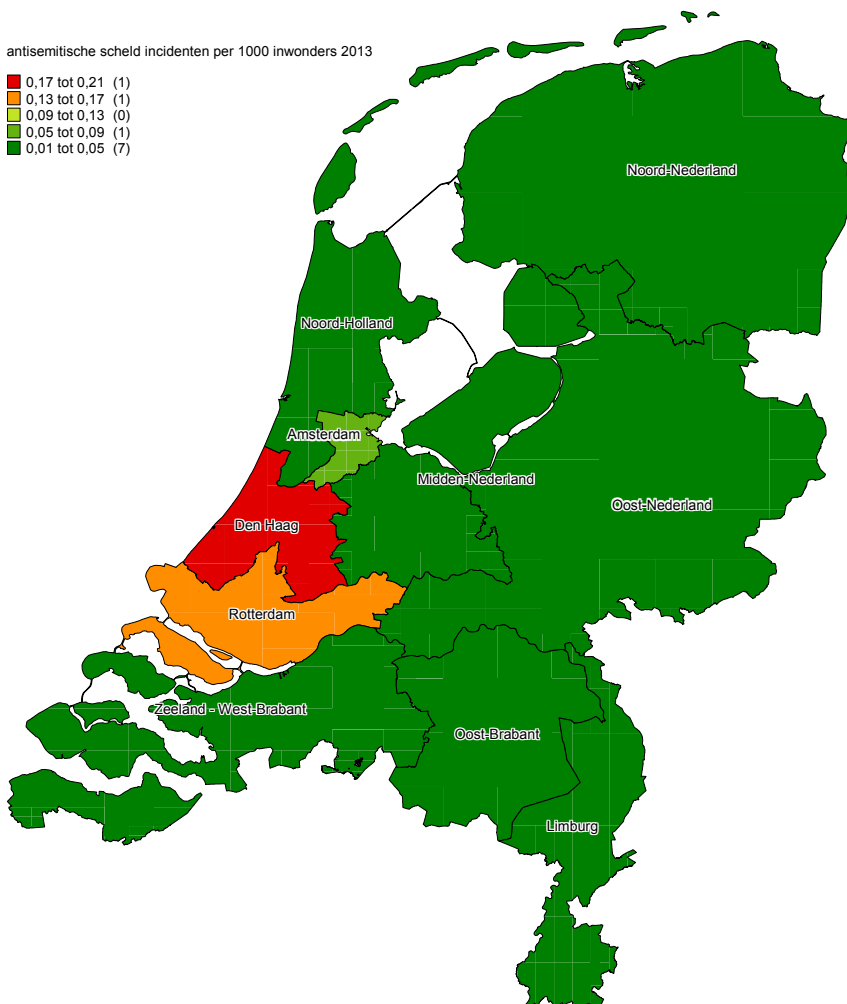
In tabel 23 zien we dat het aantal antisemitische scheldincidenten dat wij over 2013 in de BVH vonden geleidelijk afneemt sinds 2010. Dit betekent dat de dalende trend van de jaren ervoor doorzet. Waar de BVH in 2010 nog 1173 incidenten van antisemitisch schelden bevatte, is dit in 2013 afgenomen tot 872 incidenten. De dalende trend wordt vooral veroorzaakt door een afname van het aantal antisemitische scheldincidenten in de regionale eenheden Den Haag en Rotterdam.

Tabel 23 Antisemitisch schelden naar regionale eenheid

Regionale eenheid	2010	2011	2012	2013
Noord-Nederland	55	39	36	41
Oost-Nederland	58	60	47	68
Midden-Nederland	59	89	66	70
Noord-Holland	54	67	55	47
Amsterdam	61	87	55	60
Den Haag	387	340	321	288
Rotterdam	374	296	253	232
Zeeland - West-Brabant	54	48	34	23
Oost-Brabant	36	27	31	20
Limburg	12	24	23	21
KLPD en Marechaussee	23	21	49	2
Totaal	1173	1098	970	872

Uit de gegevens in de tabel kunnen we concluderen dat het aantal antisemitische scheldincidenten dat is te vinden in de BVH het hoogst is in Zuid-Holland (de regionale eenheden Den Haag en Rotterdam). Dit komt overeen met het beeld in eerdere jaren.

Kaart 5 Antisemitische scheldincidenten 2013 per 1000 inwoners per regionale eenheid

Dat verreweg de meeste antisemitische scheldincidenten niet gericht zijn aan het adres van Joden blijkt ook uit een nadere inhoudsanalyse van een steekproef van de incidenten. Twee derde van de incidenten zijn beledigingen van een ambtenaar in functie, waaronder vooral medewerkers van de politie. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat ambtenaren bij de politie een notitie maken in de BVH als zij worden beledigd met een antisemitische connotatie, en dat niet-Joodse burgers hier geen melding

van maken bij de politie. Een andere mogelijkheid is dat antisemitische scheldwoorden vaak worden gebruikt tegen politiemedewerkers. De ambtenaren in functie worden vooral uitgescholden voor ‘kankerjood’ of ‘kankerjoden’.

De aanleiding voor de scheldpartijen loopt uiteen, zo blijkt uit de mutaties in de BVH. Antisemitisch schelden komt voor tijdens aanhoudingen, insluitingen op cel of verhoren. Soms zijn ze gericht tegen een agent of meerdere agenten die voorbijlopen. In een van de politiemutaties lezen we bijvoorbeeld dat een groepje dronken jongeren tijdens nieuwjaarsnacht passerende agenten uitscholden voor ‘kankerjoden’. Een aantal incidenten speelt zich af voor, na of tijdens een voetbalwedstrijd. De supporters schelden de agenten uit.

In vergelijking met vorig jaar is het schelden tegen ambtenaren in functie echter afgenomen. In 2012 was nog bijna driekwart van de antisemitische scheldincidenten gericht tegen de politie. Er kunnen verschillende verklaringen zijn voor deze daling. Zo kan het zijn dat publiekscampagnes, zoals de campagne ‘Geweld tegen hulpverleners’, positieve effecten hebben en dat er daadwerkelijk minder gescholden wordt. Het kan echter ook zo zijn dat ambtenaren die te maken krijgen met scheldincidenten dit minder melden. Net als vorig jaar is bij racistisch schelden de oververtegenwoordiging van schelden gericht tegen ambtenaren in functie minder duidelijk aanwezig.

Net als voorgaande jaren zien we binnen de categorie van antisemitisch schelden een aantal incidenten die te maken hebben met antisemitische spreekkoren tijdens voetbalwedstrijden. Ook de European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) omschrijft in haar rapport over Nederland dat deze spreekkoren een serieus probleem zijn (ECRI, 2013). Als we de voetbal-gerelateerde antisemitische incidenten geregistreerd in de BVH over 2013 nader bekijken dan zien we dat er tijdens, voor en/of na voetbalwedstrijden antisemitische leuzen worden geroepen als ‘ Hamas, Hamas, joden aan het gas’. Daarnaast zien we dat supporters de politie tijdens, voor en na een voetbalwedstrijd vaak uitschelden voor ‘Jood’.

Bevindingen uit andere bronnen

Ook bij CIDI zijn antisemitische scheldincidenten bekend. Zij rapporteren een toename: van 14 incidenten in 2012 naar 21 incidenten in 2013 (CIDI, 2014). Het aantal antisemitische scheldincidenten waar het CIDI over rapporteert is veel lager dan het aantal incidenten dat wij vinden in de BVH. Dit is te verklaren doordat wij onder antisemitisch schelden ook antisemitische beledigingen jegens niet-Joden presenteren. Dit doet het CIDI niet.

7.2 *Racistisch schelden*

Onder racistisch schelden verstaan we beledigingen geuit aan het adres van een persoon met een andere huidskleur, nationaliteit of cultuur. In paragraaf 7.1 zagen we dat antisemitisch schelden bijna altijd gericht is tegen niet-Joden. Bij racistisch schelden ligt dit anders. Hier gaat het om beledigingen aan het adres van iemand vanwege zijn of haar ras, huidskleur, afkomst, en nationale of etnische afstamming. Een voorbeeld hiervan is een incident waarbij een Marokkaanse man een Surinaamse vrouw uitscheldt voor 'kankernegerin'. Bij een ander incident wordt een Turkse meisje uitgescholden voor 'kut Turk'.

In totaal vonden we over 2013 in de BVH 1346 racistische scheldincidenten. Dit betekent dat het aantal racistische scheldincidenten in de BVH gelijk blijft aan dat van 2012. Over 2012 vonden wij 1352 racistische scheldincidenten. De verdeling van de racistische scheldincidenten over de regio's geven we weer in tabel 24.

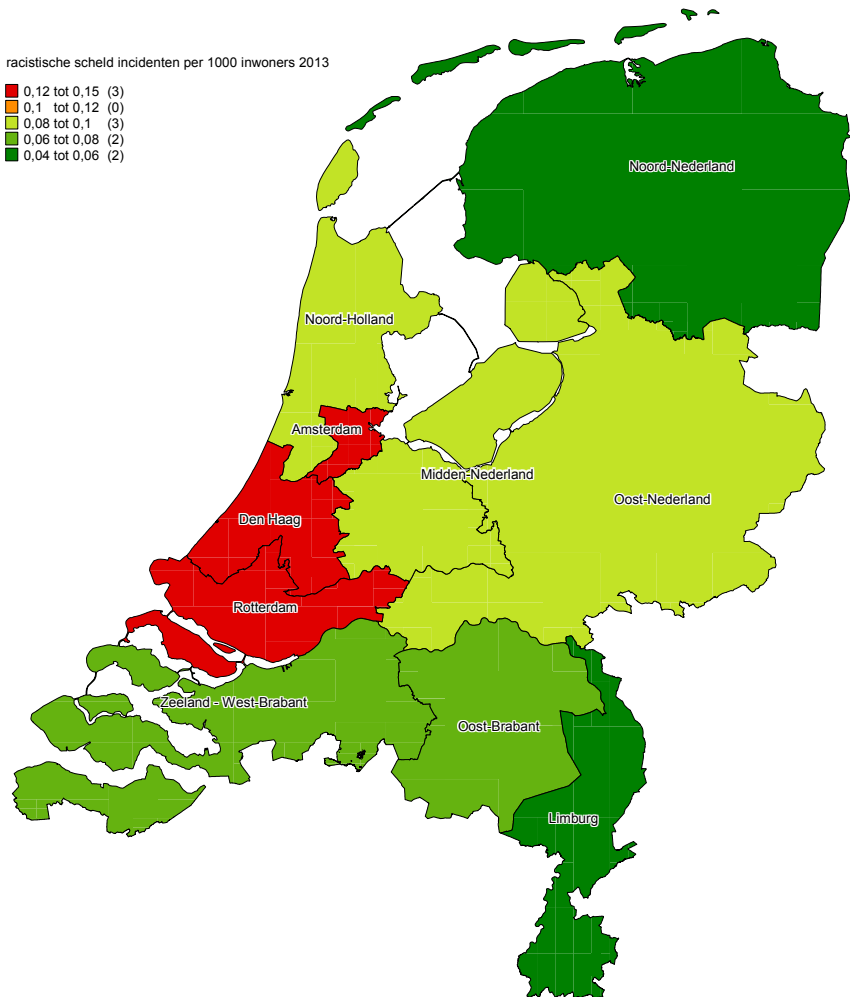
Tabel 24 Racistisch schelden naar regionale eenheid

Regionale eenheid	2010	2011	2012	2013
Noord-Nederland	65	78	89	88
Oost-Nederland	229	237	213	225
Midden-Nederland	135	162	146	154
Noord-Holland	121	127	144	117
Amsterdam	190	170	135	123
Den Haag	197	198	196	217
Rotterdam	249	209	173	208
Zeeland - West-Brabant	90	86	101	77
Oost-Brabant	97	90	96	87
Limburg	53	55	48	44
KLPD en Marechaussee	14	21	11	6
Totaal	1440	1433	1352	1346

Het hoogste aantal racistische scheldincidenten zien we in Oost-Nederland, gevolgd door de regio Den Haag en de regio Rotterdam. In de meeste regio's schommelt het aantal in de loop der jaren behoorlijk, alleen in de regio Amsterdam zien we een constante afname vanaf 2010.

Het beeld van de racistische scheldincidenten naar 1000 inwoners van 12 jaar en ouder zien we in kaart 6. Verdeeld naar het aantal inwoners toont de kaart dat de drie grootstedelijke regio's Amsterdam, Rotterdam en Den Haag met afstand de meeste incidenten per 1000 inwoners laten zien.

Kaart 6 Racistische scheldincidenten 2013 per 1000 inwoners per regionale eenheid

Een voorbeeld van een racistische belediging dat we vonden in de BVH is een incident van een verkeersgerelateerde ruzie. Een automobilist scheldt een andere automobilist uit voor 'kanker neger'. Bij een ander incident scheldt een buurman zijn Marokkaanse buurman uit voor 'kanker Marokkaan'.

Het gebeurt ook dat mensen zich racistisch uiten tegen ambtenaren in functie. Zo wordt een treinconductor uitgescholden voor 'vieze kanker zwarte' als hij een zwartrijder vraagt om zijn kaartje. En een politieambtenaar wordt uitgescholden voor 'kanker Turk'.

8 *De justitiële keten*

In dit hoofdstuk gaan we in op hoe in de justitiële keten wordt omgegaan met antisemitische en racistische incidenten. Naast deze kwantitatieve weergave - die we in de toekomst jaarlijks herhalen - beschrijven we dit jaar eenmalig een drietal rechtszaken op de thema's van dit onderzoek. Hierin gaan we uitgebreid in op hoe de rechtsgang is verlopen en tot welke strafmaten dit uiteindelijk geleid heeft. Het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie (LECD) en de European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) constateren recent dat in Nederland maar heel weinig discriminatiezaken voor de rechter komen (LECD, 2013; ECRI, 2013). In dit hoofdstuk zullen we bekijken of deze constatering zijn weerklink ook in de cijfers vindt.

8.1 *Aantal processen-verbaal, OM-afdoeningen, dagvaardingen en vonnissen van antisemitische en racistische incidenten in 2013*

De 4.283 antisemitische en racistische incidenten die wij vonden met onze zoekvraag (zie tabel 1, pagina 5) zijn de basis voor de beschrijving in dit hoofdstuk van de gerechtelijke afdoening. Een eerste stap die door de politie gemaakt wordt bij het registreren van een incident, is het toekennen van een incidentcode die aangeeft om wat voor soort incident het gaat. Hoewel er bij de door ons gevonden incidenten sprake is van een racistisch of antisemitisch aspect, kregen deze incidenten in de meeste gevallen de code voor 'belediging', 'bedreiging' of 'mishandeling' en opvallend genoeg zelden voor 'discriminatie'. We volgen nu eerst het procedurele verloop van al deze incidenten in de registraties van politie, Openbaar Ministerie en Rechtbanken.

Van bijna zeven van de tien (69,2 %) antisemitische en racistische incidenten die de politie in 2013 registreerde is een proces-verbaal opgemaakt. Van deze 2964 incidenten met een proces-verbaal is 43,9% (1301 incidenten) afgedaan door het OM.²⁶ Van deze 1301 incidenten met

26 In werkelijkheid zijn meer OM-afdoeningen opgelegd bij de incidenten die wij vonden, dan dat wij konden koppelen. De oorzaak hiervan is dat het koppelen van het politiebestand en de bestanden van het OM complex is. In werkelijkheid heeft dus bij meer dan 44% van de incidenten met een proces-verbaal een OM-dagvaarding plaatsgevonden. Volgens een schatting van het WODC zal dit percentage in werkelijkheid ongeveer op 55% uitkomen.

een OM-afdoening is bij 60,3% (785 incidenten) een dagvaarding opgelegd. Van deze 785 incidenten is ten slotte bij 73,9% (578 incidenten) een vonnis uitgesproken.²⁷ Dit betekent dat bij ongeveer 30% van alle door ons gevonden antisemitische en racistische incidenten een OM-afdoening heeft plaatsgevonden, bij ongeveer 18% van alle antisemitische en racistische incidenten een dagvaarding is opgelegd en bij 13,5% een vonnis is uitgesproken (zie tabel 25). Op het moment van schrijven van deze rapportage vonden in een deel van de processen nog activiteiten plaats. Zo is bij 3% van de OM-zaken nog geen afdoening bekend, en bij 23,5% van de rechtszaken is nog geen vonnis uitgesproken.

Tabel 25 Aantallen en percentages antisemitische en racistische incidenten met een proces-verbaal, een OM-afdoening, een dagvaarding en een vonnis in 2013

Stap	Aantal incidenten	% van totaal alle incidenten	% van aantal incidenten in vorige stap
Totaal aantal incidenten	4283	100%	
PV opgemaakt	2964	69,2%	69,2% van alle incidenten
OM-afdoening	1301	30,4%	43,9% van alle incidenten met een PV
Dagvaarding	785	18,3%	60,3% van alle incidenten met een OM-afdoening
Vonnis rechtbank	580	13,5%	73,9% van alle gedagvaarde incidenten

Hieronder bespreken we volgens dezelfde systematiek als in Tabel 25 de gerechtelijke afdoening voor de vier thema's. Aldus zijn de percentages in Tabel 26 steeds het percentage van het aantal incidenten in de volgende stap, met uitzondering van de laatste regel in de tabel, daar staat het percentage als percentage van het totaal aantal incidenten in het betreffende thema. Feitelijk worden er meer OM-afdoeningen, dagvaardingen en vonnissen uitgesproken dan we zien in de tabel, omdat bij één incident meerdere OM-afdoeningen, dagvaardingen of vonnissen kunnen voorkomen (dit bespreken we hierna).

27 Dat bij bijna driekwart van de dagvaardingen bij de incidenten uit 2013 in 2014 een vonnis is uitgesproken voor 3 november 2014, duidt erop dat er een redelijk tempo zit in het traject vanaf het Openbaar Ministerie tot de afronding in de rechtszaal.

Tabel 26 Traject door de strafketen per thema

	Intentioneel antisemitisme		Racisme		Racistisch schelden		Antisemitisch schelden	
	aantal incidenten	%	aantal incidenten	%	aantal incidenten	%	aantal incidenten	%
PV opgemaakt	34	55,7% (N=61)	1355	61,9% (N=2189)	1070	79,5% (N=1346)	666	76,4% (N=872)
OM-afdoening	8	23,5% (N=34)	485	35,8% (N=1355)	506	47,3% (N=1070)	368	55,3% (N=666)
Dagvaarding	4	50,0% (N=8)	281	57,9% (N=485)	320	63,2% (N=506)	218	59,2% (N=368)
Vonnis	2	50,0% (N=4)	189	67,3% (N=281)	247	77,2% (N=320)	165	75,7% (N=218)
% zaken met vonnis van alle zaken binnen de betreffende categorie	2	3,3% (N=61)	189	8,6% (N=2189)	247	18,4% (N=1346)	165	18,9% (N=872)

Wanneer we de tabel nader beschouwen valt een aantal zaken op. Ten eerste is bij incidenten van intentioneel antisemitisme bij een kleiner deel van de incidenten een proces-verbaal opgemaakt dan bij de andere typen incidenten. Vervolgens zijn van incidenten van intentioneel antisemitisme ook relatief gezien minder zaken door het OM afgedaan, zijn minder dagvaardingen opgelegd en zijn minder vonnissen uitgesproken, dan bij de andere incidenten. Bij incidenten van antisemitisch schelden of racistisch schelden zien we een hoger percentage PV's, meer OM-afdoeningen, meer dagvaardingen en een hoger percentage vonnissen (zie ook Tabel 26). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat bij een deel van deze incidenten het schelden tegen politieagenten was gericht. Omdat die de dader in een dergelijk geval voor het grijpen hebben zou dit tot hogere oplossingspercentages kunnen leiden. De racistische incidenten laten hogere oplossingspercentages zien dan de intentioneel antisemitische incidenten, maar lagere oplossingspercentages dan de racistische en antisemitische scheldincidenten.

8.2 *Afzonderlijke onderdelen van het justitiële traject*

Hierna gaan we dieper in op de afzonderlijke onderdelen van het justitiële traject. Als eerste kijken we naar de OM-afdoeningen.

OM-afdoeningen

In Tabel 25 zagen we dat bij 1301 incidenten een OM-afdoening heeft plaatsgevonden. Doordat bij één incident soms meerdere verdachten betrokken zijn, vonden bij deze 1301 incidenten in totaal 2308

OM-afdoeningen plaats²⁸. In tabel 27 is te zien op welke manier de antisemitische en racistische incidenten in 2014 zijn afgedaan.

Tabel 27 OM-afdoeningen naar soort

Soort afdoening	Aantal	%
Dagvaarden	1463	63,4 %
Sepot	354	15,3 %
OM-strafbeschikking	258	11,2 %
Transactie	119	5,2 %
Nog onbekend	66	2,9 %
Voegen	26	1,1 %
Administratief beëindigd	22	1,0 %
Totaal	2308	100,0 %

Verreweg de meeste afdoeningen betroffen dagvaardingen, namelijk 63,4%. Ruim 15% van de afdoeningen betrof een sepot. Zoals eerder gemeld kan het OM ook een straf opleggen in geval van veelvoorkomende strafbare feiten, in de vorm van een transactie of een OM-strafoplegging. Feitelijk betreft dit vrijwel altijd een boete en heel af en toe een taakstraf. In 16,4% van de afdoeningen betrof het deze vorm van straffen. Van een beperkt aantal OM-zaken (bijna 3%) is nog niet bekend hoe deze worden afgedaan. Ook deze cijfers kunnen we per thema weergeven (zie tabel 28).

28 In Bijlage 3 wordt uitgelegd hoe de bestanden zijn samengevoegd en waardoor het werkelijke aantal OM-afdoeningen en vonnissen verschilt van het aantal OM-afdoeningen en vonnissen in relatie tot de politie-incidenten.

Tabel 28 OM-aftoeningen naar soort en thema

	Intentioneel anti-semitisme		Racisme		Racistisch schelden		Anti-semitisch schelden	
	Aan-tal	%	Aan-tal	%	Aan-tal	%	Aan-tal	%
Administratief beëindigd	0	0,0%	6	0,8%	11	1,1%	7	1,0%
Sepot	3	23,1%	127	16,6%	180	17,8%	68	10,1%
Transactie	0	0,0%	36	4,7%	51	5,1%	41	6,1%
OM-straftbeschikking	2	15,4%	84	11,0%	77	7,6%	103	15,3%
Dagvaarden	8	61,5%	457	59,7%	667	66,1%	433	64,4%
Voegen	0	0,0%	12	1,6%	5	0,5%	11	1,6%
Onbekend	0	0,0%	43	5,6%	18	1,8%	9	1,3%
Totaal	13	100	765	100	1009	100	672	100

Omdat we in tabel 28 alle OM-aftoeningen meenemen wijken deze aantallen en percentages iets af van de resultaten in de eerdere tabellen in dit hoofdstuk. Zo zien we in Tabel 26 dat bij acht incidenten van intentioneel antisemitisme een of meerdere OM-aftoeningen hebben plaatsgevonden. De gegevens in tabel 28 maken vervolgens duidelijk dat bij deze acht incidenten in totaal 13 OM-aftoeningen hebben plaatsgevonden. Bij antisemitisch schelden zien we relatief weinig sepoten en relatief veel OM-straftbeschikkingen, namelijk 51,3%. Bij racistisch schelden zien we duidelijk meer sepoten dan bij antisemitisch schelden. Een mogelijk verklaring hiervoor is dat antisemitisch schelden relatief vaker dan racistisch schelden tegenover politieagenten gebeurt.

Artikelen Wetboek van Strafrecht bij OM-afdoeningen

Bij de OM-afdoeningen hebben we ook informatie gekregen over de artikelen uit het Wetboek van Strafrecht die worden gebruikt bij de afdoening van elke zaak. Dit geeft aan op welke delicten het Openbaar Ministerie de nadruk legt bij een zaak. Het OM beslist, mede op basis van de kans om een veroordeling te realiseren, welke artikelen zij in een dagvaarding wil gebruiken. Omdat racisme en antisemitisme in het Wetboek van Strafrecht niet op zichzelf als strafbare feiten worden genoemd, is het van belang te weten welke artikelen het OM gebruikt in dagvaardingen van incidenten met een antisemitisch en/of racistisch aspect. Het OM kan op twee manieren een racistische of antisemitische context van een incident in een rechtszaak tot uiting laten komen. Ten eerste kan 'discriminatie' expliciet als het strafbare feit ten laste worden gelegd. Hiervoor kunnen de artikelen 137c t/m 137g en 429quater WvSr gebruikt worden. Ten tweede kan bij een algemeen delict met een racistische of antisemitische achtergrond (bijvoorbeeld een racistische mishandeling of een vernieling aan een synagoge) een zwaardere straf worden geëist vanwege het discriminatoir karakter van het delict. Omdat een eventuele hogere straf van het OM nergens wordt geregistreerd en mogelijk alleen uit het requisitoir van het OM is af te leiden (of zelfs dat niet!) is het binnen deze rapportage niet mogelijk om te zien hoe vaak een dergelijke verhoogde straf is gevraagd door het OM of is toegekend door een rechter".

* Aanwijzing discriminatie: <https://www.om.nl/vaste-onderdelen/zoeken/@86289/aanwijzing/>

** In de registratie zijn maximaal vijf verschillende artikelen per zaak meegenomen in deze analyse.

Tabel 29 OM-afdoening naar wetboek-artikel en thema bij antisemitische en racistische incidenten

Wetboek-artikel betreffend:	Intentioneel anti-semitisme		Racisme		Racistisch schelden		Anti-semitisch schelden		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Diefstal	0	0%	88	12%	104	10%	33	5%	218	9,5%
Vernieling/ Vandalisme/ Brandstichting	2	15%	55	7%	48	5%	27	4%	124	5,4%
Mishandeling	3	23%	216	28%	480	48%	195	29%	819	35,5%
Bedreiging	1	8%	151	20%	164	16%	79	12%	382	16,6%
Belediging	5	38%	192	25%	159	16%	288	43%	607	26,3%
Discriminatie	1	8%	25	3%	7	1%	9	1%	36	1,6%
Overige misdrijven en overtredingen	1	8%	38	5%	46	5%	40	6%	120	5,2%
Totaal	13	100%	765	100%	1008	100%	671	100%	2306*	100,0%

* Bij twee van de 2308 OM-afdoeningen ontbraken de gebruikte Wetboekartikelen.

Bij de in totaal 4.238 antisemitische en racistische incidenten zijn bij slechts 28 incidenten (0,7%) een of meerdere OM-afdoeningen (in totaal 36

afdoeningen) gedaan waarbij een discriminatieartikel is gebruikt. In de meeste gevallen betrof dit het artikel 137c WvSr. De politie gebruikte bij 219 incidenten (5% van alle door ons gevonden antisemitische en racistische incidenten) de incidentcode 'discriminatie' (F50). Het WODC rapporteerde over het jaar 2013 over 314 incidenten die door de politie de code voor 'discriminatie' hebben toegekend gekregen. Dit is echter inclusief alle vormen van discriminatie die in deze rapportage niet aan de orde komen, zoals homodiscriminatie en seksediscriminatie (De Heer-de Lange & Kalidien, 2014). Toch is het niet zo dat alle 36 OM-afdoeningen betreffende discriminatie ook de politie incidentcode voor 'discriminatie' meekregen. Dit is slechts in 70% van deze afdoeningen het geval.

De vraag hoe het opvallende gat tussen de hoeveelheid door ons gevonden zaken op basis van incidenten met een racistisch of antisemitisch aspect (2308 zaken) en het aantal strafzaken op grond van de discriminatieartikelen (36 zaken) tot stand komt is op basis van deze rapportage niet te beantwoorden. Het LECD van het Openbaar Ministerie biedt hiervoor een aantal verklaringen²⁹ van procedurele en bewijstechnische aard. Maar het LECD wijst ook op de verplichting bij de politie om incidenten aan te melden die mogelijk strafbare discriminatie behelzen om te voorkomen dat zaken ten onrechte buiten de boot vallen. Tegelijkertijd mag van de politie niet verwacht worden dat zij kunnen inschatten of er een discriminatieartikel ten laste gelegd kan worden, omdat daarvoor de materie meestal te complex is. Volgens het LECD leidt dit tot een overdaad aan geregistreerde discriminatie-incidenten bij de politie, waarop het OM vervolgens op het thema discriminatie (zoals geformuleerd in de discriminatiefeiten in het Wetboek van Strafrecht) verder weinig kan ondernemen. Deze rapportage richt zich echter niet alleen op de discriminatie-incidenten, maar via onze specifieke zoekmethode ook op alle incidenten waarin racistische of antisemitische motieven een rol hebben gespeeld. Daarmee komen we vervolgens bij een andere belangrijke verklaring, die ook door het LECD-OM wordt aangegeven, namelijk dat commune delicten met een discriminatoir aspect nog niet in de gegevens van het OM over discriminatie worden meegenomen. De incidenten die wij vinden betreffen voor het overgrote deel juist dit type van incidenten. Een aanpassing in de registratiesystematiek van het Openbaar Ministerie, waardoor over de afhandeling van dit type incidenten wel voldoende informatie ter beschikking komt, lijkt ons hierin een eerste stap.

Tabel 29 laat goed zien hoe de antisemitische en racistische zaken dan wel werden afgedaan. Drie categorieën komen het meest voor, in

29 In de LECD-rapportage 'Cijfers in Beeld', 2013 en in een reactie op de voorliggende tekst.

volgorde van grootte: *mishandeling*, *belediging* en *bedreiging*. Samen goed voor 78,4% van de afdoeningen.

Tussen de thema's onderling zien we enkele verschillen. Bijna de helft van de racistisch schelden zaken wordt afgedaan op basis van artikelen betreffende mishandeling. Artikelen betreffende belediging worden relatief het meest gebruikt bij antisemitische scheldincidenten en incidenten van intentioneel antisemitisme. Artikelen betreffende bedreiging zien we relatief het vaakst bij de racisme-incidenten.

Gerechtelijke uitspraken

Een volgende stap in de justitiële keten is de rechtszaak. Hierbij bekijken we alleen de 1463 zaken waarin is gedagvaard (zie tabel 27). Tabel 30 toont hoe in deze zaken de rechtbank heeft gevonnisst.

Tabel 30 Gerechtelijke uitspraken

Uitspraak	Aantal	%	% afgedaan
Nietig/niet bevoegd/niet ontvankelijk	16	1,1	1,4
Vrijspraak/ontslag van rechtsvervolging	75	5,1	6,7
Ter zitting gevoegd	82	5,6	7,3
Schuldig zonder straf	16	1,1	1,4
Strafoplegging	929	63,5	83,0
Verwezen naar ander forum	1	0,1	0,1
Totaal gevonnisst	1119	76,5	100,0
Nog in behandeling	344	23,5	
Totaal	1463	100,0	

We zien dat in 76,5% van alle door ons in 2013 gevonden antisemitische en racistische incidenten waarin is gedagvaard, begin november 2014 een gerechtelijke uitspraak geregistreerd was. In totaal zijn begin november 2014 nog 344 zaken uit 2013 in behandeling bij een rechtbank. Bij 83% van de afgedane zaken is door de rechtbank een straf opgelegd. Bij 84,4% tot 91,7% is een schuldigverklaring uitgesproken (van 82 gevoegde zaken is het vervolg niet bekend). In 75 gevallen (6,7%) volgde vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging. De overige zestien zaken werden stopgezet vanwege nietigverklaring, niet-bevoegd-verklaring of niet-ontvankelijkverklaring.

Tabel 31 Gerechtelijke uitspraken naar thema

Uitspraak	Intentioneel anti-semitisme		Racisme		Racistische schelden		Anti-semitisch schelden	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Nietig/niet bevoegd/niet ontvankelijk	0	0%	7	2%	7	1%	2	1%
Vrijspraak	0	0%	32	10%	41	8%	8	2%
Ter zitting gevoegd	0	0%	19	6%	38	7%	27	8%
Schuldig zonder straf	0	0%	8	2%	8	2%	1	0%
Strafoplegging	6	100%	256	80%	426	82%	309	89%
Verwezen naar ander forum	0	0%	0	0%	1	0%	0	0%
Totaal	6	100%	322	100%	521	100%	347	100%
Nog in behandeling	2		135		146		86	

Alle intentioneel antisemitische zaken zijn afgedaan met een strafoplegging. Bij de incidenten van racisme en racistisch schelden zien we relatief de meeste vrijspraken. De strafoplegging komt relatief het meest voor bij de antisemitische scheldincidenten (89%).

Hieronder gaan we in op het soort straffen die zijn opgelegd in de zaken die we hier bespreken. Zoals eerder gemeld kan ook het OM een straf opleggen: de OM-strafoplegging en het transactievoorstel. In veruit de meeste OM-afdoeningen gaat het om een boete (De Heer-de Lange & Kalidien, 2014). In het overzicht hieronder zijn ze daarom onder de term 'boete' meegenomen bij de soort straf. In totaal is 1306 keer een straf opgelegd; deze straffen werden opgelegd bij 770 incidenten uit de politieregistratie (18% van het totaal aantal geregistreerde incidenten in 2013).

Tabel 32 Soort straf naar thema³⁰

	Intentio- neel anti- semitisme	Racisme	Racistisch schelden	Anti- semitisch schelden	Totaal
Straf	8 (61,5%)	376 (49,2%)	554 (54,9%)	453 (67,4%)	1.306 (56,6%)
waarvan:					
Boete	3	179	170	193	519
Werkstraf		108	240	176	484
Gevangenis		99	196	133	415
Anders	5	11	8	10	27

Het hoogste percentage straffen vinden we bij incidenten van antisemitisch schelden, gevolgd door intentioneel antisemitisme en racistisch schelden; het laagste percentage straffen vinden we bij de racisme-incidenten (in 49,2% van de zaken volgt strafoplegging). De tabel toont eveneens de soort straf. Zoals gezegd komt het voor dat één vonnis meerdere soorten straf oplegt. Bovendien wordt vaak een deel van de straf als voorwaardelijke straf opgelegd. In totaal is bij 40% van de straffen een boete opgelegd, bij 37% van de straffen een werkstraf, bij 32% van de straffen een gevangenisstraf en bij 2% is een ander soort straf opgelegd. Hierbij moeten we natuurlijk niet vergeten dat deze straffen voor het grootste deel zijn opgelegd ten aanzien van de strafbare feiten belediging, bedreiging en mishandeling (zie Tabel 33).

30 Tussen haakjes in de eerste rij van de tabel staat een percentage, dit betreft het percentage opgelegde straffen van het totaal aantal opgelegde OM-afdoeningen per thema. De getallen in de tabel tellen zowel horizontaal als verticaal niet op tot het totaal aantal. Dit komt doordat één incident tot verschillende thema's kan behoren, en doordat één straf kan bestaan uit meerdere strafsoorten (dus bijvoorbeeld zowel een boete als een werkstraf in één vonnis).

Tabel 33 Straf naar soort misdrijf

	Straf waarvan:	boete	gevangenis	werkstraf	anders*
Diefstal	115	19	68	44	3
Vernieling/Vandalisme/ Brandstichting	69	21	22	35	1
Mishandeling	387	115	125	196	7
Bedreiging	217	58	82	85	8
Belediging	427	260	89	99	6
Discriminatie	10	7	1	1	1
Overige misdrijven en overtredingen	81	39	28	24	1
Totaal	1.306	519	415	484	27

* De categorie 'anders' in de tabel betreft een groot aantal mogelijke strafopleggingen die niet in een andere categorie zijn te vatten, het gaat dan onder andere om 'toewijzing van civiele verordening', 'leerstraf', 'maatregel van schadevergoeding' en 'Plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis'.

De vraag dient zich aan waarom er ogenschijnlijk zo weinig gebruik wordt gemaakt van de daartoe bestemde discriminatieartikelen. Die wetsartikelen zijn immers maar zeer sporadisch ingezet, tien keer (0,8%) in strafzaken die voortkwamen uit incidenten in 2013. Het LECD van het Openbaar Ministerie laat ten aanzien van dit punt weten dat heel veel van de in deze rapportage besproken incidenten vallen onder 'discriminatoire handelen', maar dat dat niet betekent dat er juridisch gezien een discriminatieartikel ten laste gelegd kan worden. Om een discriminatieartikel ten laste te leggen is het nodig dat aan alle eisen van de wet (wetstekst, wetsgeschiedenis en jurisprudentie) wordt voldaan. Dit is echter vaak niet het geval. Bovendien is er vaak geen verdachte of geen bewijs. Ook kan van de politie niet verwacht worden dat zij kunnen inschatten of er een discriminatieartikel ten laste gelegd kan worden, daarvoor is de materie meestal te complex. Verder speelt mee dat nergens systematisch wordt geregistreerd in hoeverre de racistische of antisemitische contexten of motieven een rol hebben gespeeld in de strafeis of in de strafoplegging bij commune delicten. Die kennis is binnen het huidige onderzoek daarom op geen enkele manier boven tafel te krijgen.

8.3 *Kwalitatieve verdieping gerechtelijke uitspraken*

In deze paragraaf beschrijven we een drietal gerechtelijke uitspraken uit 2013 die van betekenis zijn voor de thema's racisme, antisemitisme of extreemrechts geweld. We beginnen met een zaak die bekend is geworden onder de naam 'Combat 18' waarin diverse aspecten van

extreemrechtse symboliek aan de orde komen. Vervolgens zullen we een uitspraak beschrijven die betrekking heeft op ‘Twitter terrorisme’, waarbij moslims via Twitter zijn bedreigd. Tot slot een uitspraak die betrekking heeft op beledigingen, waarbij onder meer sprake is van het antisemitisch uitschelden van politieagenten. Ook bij deze inhoudelijke beschouwing zullen wij kijken of de door het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie (LECD) en de European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) geconstateerde situatie, dat er in Nederland maar heel weinig discriminatiezaken voor de rechter komen, zijn weerslag vindt in de casuïstiek (LECD, 2013; ECRI, 2013).

8.3.1 ‘Combat 18’

Extreemrechtse organisaties gebruiken vaak symbolen om hun boodschap uit te dragen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het hakenkruis, het Keltisch kruis of cijfercombinaties als ‘88’ (‘Heil Hitler’) of ‘18’ (‘Adolf Hitler’). Binnen het strafrecht speelt de vraag welke uitingvormen strafbaar zijn op grond van een van de artikelen 137c t/m g Wetboek van Strafrecht en hoe de beledigende, discriminerende of haatzaaiende betekenis van een symbool bewezen moet worden. In de afgelopen jaren hebben diverse rechtbanken, Gerechtshoven en de Hoge Raad zich uitgesproken over de strafbaarheid van bepaalde extreemrechtse symboliek. Uit deze jurisprudentie komt naar voren dat geen enkel symbool, zelfs niet het hakenkruis, op zichzelf strafbaar is op grond van een van de discriminatieartikelen. Een symbool moet altijd worden beoordeeld in de context waarin het is gebruikt om te bepalen of er sprake is van een strafbaar feit. Zo heeft de Hoge Raad in 1995 in een arrest geoordeeld dat het hakenkruis beledigend is voor de Joodse bevolkingsgroep als daarmee het nationaalsocialistisch gedachtegoed wordt uitgedragen. In deze zaak ging het om de vraag of het zichtbaar dragen van de afbeelding van een zwart hakenkruis op een rode armband in strijd is met artikel 137c WvSr. De Hoge Raad oordeelde dat het in het openbaar dragen van een hakenkruis wordt ervaren als het uitdragen van het gedachtegoed van het nationaalsocialisme en daarmee een uitlating is bij afbeelding die beledigend is voor (onder meer) Joden wegens hun ras.³¹

Bij andere extreemrechtse symbolen, zoals het White Power-symbool of Keltisch kruis, kan het minder duidelijk zijn dat het nationaalsocialistisch gedachtegoed wordt uitgedragen. Bij deze symbolen geldt dat het gebruik van het symbool door de context strafbaarheid kan opleveren, wanneer er sprake is van een belediging van een groep. Zo oordeelde de Hoge Raad in 2009 in een zaak over een rechtsextremist die een reeks extreemrechtse symbolen op zijn kleding droeg, waaronder een

31 HR 21 februari 1995, NJ 1995, 452; HR 3 november 2009, BJ 6941 concl. A-G mr Jörg.

hakenkruis, een White Power-teken, een Wolfsangel en een SS-Totenkopf. In het arrest stelde de Hoge Raad dat de openlijk gedragen symbolen zelfstandig (SS-totenskopf en Wolfsangel) of in combinatie (onder andere het whitepower-teken) uiting geven aan het nationaalsocialistisch gedachtegoed en daarmee strafbaar zijn in de zin van artikel 137c WvSr.³²

In 2013 heeft het Gerechtshof Den Haag zich in de Combat 18-zaak gebogen over de vraag of bepaalde extreemrechtse symboliek in strijd is met een van de discriminatieartikelen. Met het arrest dat het Hof daarover uitsprak is meer zicht gekregen op de strafbaarstelling van extreemrechtse symboliek. In onderstaande tekst zal de Combat 18 zaak kort worden beschreven en de overwegingen bij de strafbaarstelling van de extreemrechtse symboliek worden weergegeven.

Het incident

Tijdens een avondje stappen bezochten de verdachte en vier anderen een café in Papendrecht. Na verloop van tijd begonnen zij nationaalsocialistische en antisemitische liederen te zingen en ontstond er in het café een geladen sfeer. De groep uitte zich daarnaast bedreigend, intimiderend en discriminerend tegenover een 49-jarige Antilliaanse man die ook in het café aanwezig was. Een bezoeker van het café kreeg te horen dat hij niet met 'die zwarte' moest praten, daarbij werd gewezen naar de Antilliaanse man. Tegen sluitingstijd van het café werd in de groep gezegd op te schieten omdat de man wegging. Eenmaal buitengekomen bracht de groep provocerend de Hitlergroet en maakte opmerkingen tegen de Antilliaanse man als 'Afrika für Affen', 'Blut und Slies, klep von avontek komt die scheisse an die freiheit in die Judenrepublik, sieg heil.' Toen de Antilliaanse man hierover een opmerking maakte, reageerde de groep hierop met 'hoezo racist' en sloeg de man vervolgens met een bierfles op zijn hoofd. De man valt van zijn fiets en de groep slaat hem in elkaar.

Naar aanleiding van de mishandeling startte de politie een onderzoek waarbij diverse huiszoeken zijn gedaan bij de verdachten. Hierbij trof de politie nazistische T-shirts en verschillende wapens aan. Op elf T-shirts stond de tekst 'Combat 18. Whatever it Takes' en op 43 T-shirts stond de tekst 'Destroy Zionism' met daarbij een afbeelding van twee figuren, van wie de ene een jodenhoed en pijpenkrullen langs zijn oren draagt en daarmee is uitgebeeld als belijdende Jood; de ander draagt die kenmerken niet en houdt een pistool gericht op de man naast hem. Er zijn uiteindelijk zes betrokkenen gearresteerd, waarbij de verdachte als een van de hoofddaders werd aangemerkt.

32 HR 3 november 2009, BJ 6941 concl. A-G mr Jörg.

De uitspraak

De rechtbank Dordrecht heeft de verdachte in 2006 veroordeeld wegens poging tot doodslag en achtte bewezen dat betrokkene de gewelddadige actie vanuit racistische motieven heeft gepleegd. Dat laatste leverde een strafverzwaring op. Verder werd de verdachte ook veroordeeld voor het ter verspreiding in voorraad hebben van de T-shirts met daarop extreemrechtse symboliek en teksten. Dat gebeurde op basis van het discriminatieartikel 137e, eerste lid, WvSr. De rechtbank oordeelde dat de verdachten *'doelbewust en met opzet genoemde tekens en teksten gebruiken om daarmee de Joodse gemeenschap wegens hun ras [...] te beledigen en (anderen) jegens hen aan te zetten tot haat, discriminatie en gewelddadig optreden.'*³³

De verdachte en enkele andere medeverdachten gingen tegen de uitspraak in beroep. In 2008 werd de verdachte door het Hof Den Haag gedeeltelijk vrijgesproken voor het in bezit hebben van de T-shirts met daarop de teksten 'Combat 18' en 'Whatever it takes'. Het hof zegt hierover: *'... de teksten 'Combat 18' en 'Whatever it takes', zijn niet te beschouwen als uitlatingen die 'op zichzelf bezien' aanzetten tot haat tegen of discriminatie van Joden, wegens hun ras, evenmin in verbinding met het woord 'support' op die hemden'.* Het hof veroordeelt de verdachte en medeverdachten wel voor het in voorraad hebben van de T-shirts voorzien van een afbeelding en de tekst 'Destroy Zionism'. Het hof geeft aan dat de verdachte redelijkerwijs kon vermoeden dat deze uitlatingen aanzetten tot haat tegen en discriminatie van Joden. De raadsman van de verdachte geeft aan dat 'zionisme' niet gaat over ras, afkomst, nationale of etnische afstamming als bedoeld in artikel 137e WvSr, maar dat 'zionisme' een politieke stroming/overtuiging is, waardoor dit niet strafbaar is. Het Hof ziet zionisme ook als een politieke stroming, maar op het T-shirt staan tevens twee figuren. Het Hof oordeelt dat deze figuren in deze opstelling met daarbij onder meer het woord 'destroy' bestempelen dat het T-shirt op uitroeiing van joden is gericht.³⁴

Tegen deze uitspraak ging de verdachte vervolgens in cassatie bij de Hoge Raad.³⁵ De Hoge Raad besloot de zaak terug te verwijzen naar het Hof. Want zo stelt de Hoge Raad; *'Voor de beoordeling van de vraag of de genoemde teksten aanzetten tot haat tegen of discriminatie van mensen wegens hun ras, in de zin van artikel 137e Sr, dienen die uitlatingen immers niet uitsluitend op zichzelf te worden bezien, doch tevens in de gegeven omstandigheden van het geval en in het licht van mogelijke associaties die deze wekken.'*

33 rb.Dordrecht, 5 oktober 2006, LJN: AYA9559.

34 Hof 's-Gravenhage 30 oktober 2008, LJN: BG2044.

35 HR 23 november 2010, LJN BM9132.

Uiteindelijk volgde op 24 september 2013 de definitieve uitspraak.³⁶ Het hof veroordeelde de verdachte voor het in bezit hebben van de T-shirts met daarop de afbeelding van een joods persoon met de tekst 'Destroy Zionism'. Het hof ziet deze T-shirts als een belediging voor de Joodse gemeenschap die tevens kan aanzetten tot haat en discriminatie tegen Joden. Dit had de verdachte op zijn minst redelijkerwijs moeten vermoeden. Voor het in bezit hebben van de T-shirts met de tekst 'Combat 18' en 'Whatever it takes' werd de verdachte niet veroordeeld. Combat 18 is een van oorsprong Britse groepering, waarbij de cijfercombinatie 18 een verwijzing is naar de eerste '-a'- en de achtste '-h'- letter van het alfabet, de initialen van Adolf Hitler. Het hof oordeelt dat niet kan worden vastgesteld dat de verdachte ten tijde van het incident kon vermoeden dat de T-shirts met daarop de teksten 'Combat 18' en 'Whatever it takes', discriminerende en haatdragende uitlatingen zijn. De verdachte heeft ook altijd verklaard dat hij niet wist wat de teksten op de T-shirts betekenden.³⁷

Tot slot

Op basis van bovenstaande uitspraak komt naar voren dat niet alle extreemrechtse symboliek of teksten per definitie strafbaar zijn, ook al hebben zij wel een voor Joden beledigende betekenis, zoals de tekst 'Combat 18'. Om te bepalen of er sprake is van een strafbaar feit op basis van een van de discriminatieartikelen is de context tevens van belang, enerzijds omdat uit die de betekenis en de bedoeling van een symbool kan afgeleid worden, maar anderzijds ook omdat in de context moet worden bekeken of iemand redelijkerwijs kan weten dat de uitlatingen discriminerend en haatzaaiend zijn. Het is dus niet alleen van belang of de betekenis van een symbool discriminerend is, maar ook of het om een symbool gaat waarvan die beledigende betekenis voldoende bekend is.

'Twitter Terrorism'

Het aantal bedreigingen met een discriminatoir karakter dat jaarlijks wordt geuit is fors. Eerder in dit hoofdstuk kwam naar voren dat een groot deel van de racistische en antisemitische incidenten bedreigingen betreft. Ook bij extreemrechtse incidenten is het percentage bedreigingen hoog. De bedreigingen kunnen op verschillende manieren worden geuit, waaronder via het internet en dan vooral via sociale media als Twitter en Facebook. Opvallend is het dat dergelijke bedreigingen nauwelijks worden vervolgd op basis van artikel 137c Sr, zoals al eerder in dit hoofdstuk is geconstateerd. Er wordt doorgaans gekozen voor bijvoorbeeld vervolging op grond van eenvoudige belediging (artikel 266 Sr) of in een

36 Hof 's-Gravenhage 14 september 2013, 22-006194-10.

37 Hof 's-Gravenhage 14 september 2013, 22-006194-10.

aantal gevallen voor bedreiging (285 Sr). De discriminatieartikelen komen in de meeste aanklachten niet voor.

In deze zaak werd een groot aantal bedreigingen en beledigingen gericht tegen moslims geuit op Twitter.

De Aanleiding

In december 2011 heeft een jongeman een groot aantal berichten geplaatst op Twitter. Waaronder tweets als: *'Al zou ik een kogel krijgen als er 1 uitroei maak ik een hoop comotie kanker moslims jullie zullen 2012 voor altijd onthouden #no religion'*, *'Ik wil ze t liefst levend zien branden of letterlijk een slowmotion onthoofding die gewoon een uur duurt voor zn nek door is #kanker moslim'*, *'Als ik het voor het zeggen had was het : alle moslims eruit en de grenzen opslot en gelijk samenwerken met duitsland ! #moslims vergassen'*, *'Moslims zijn net een kkr gezwel ze blijven neuken en ze blijven maar komen ! Bom erop zijn we daar ook vanaf #holocaust voor de moslims'*, *'Jullie moslims hebben terroristen nou ik kan er ook 1 worden maar ik doe het goed en richt me op mekka! Niet te stoppen! Suicidaal!!'*, *'ik ga hier niet mee stoppen ik ben geen dom iemand! Ik hou dit vol tot me leven wordt ontnomen! Want ik ga ook levens ontnemen! '*, *'Alle moslims moeten branden! En in de hel gestampt worden! #kanker parasieten!!'*

Het Openbaar Ministerie vervolgd de jongen voor bedreiging met een terroristisch oogmerk. Ondanks de ontegenzeggelijk discriminerende beledigingen die ook in de tweets staan, volgt geen tenlastelegging op grond van de discriminatieartikelen. Ook kan op basis van de beschikbare documenten niet bepaald worden of discriminatie als strafverzwarende omstandigheid is aangevoerd in de strafzaak, zoals verwacht zou mogen worden op basis van de 'Aanwijzing Discriminatie', opgesteld door het College van Procureurs-Generaal.

De Uitspraak

De rechtbank oordeelt op grond van de tenlastelegging en kan zich dus niet uitspreken over het discriminatoire karakter van de acties van de jongeman. In het vonnis stelt de rechtbank dat de jongeman zich schuldig heeft gemaakt aan een poging tot bedreiging met een terroristisch misdrijf van een groot deel van de bevolking. Allereerst is er door de rechtbank gekeken of kan worden aangenomen dat er sprake is van een bedreiging. De rechtbank oordeelde dat dit het geval was aangezien de bedreigingen op Twitter zijn geplaatst en deze openbaar waren voor de mensen die het betrof. Daarnaast heeft de rechtbank gekeken of er sprake is van een bedreiging met een terroristisch oogmerk in de zin van artikel 83 en 83a van het Wetboek van Strafrecht. De verdachte heeft verklaard dat hij deze tweets heeft geplaatst om meer volgers te krijgen.

En dus niet de bedreigende tweets heeft geplaatst om een bevolking of een deel van de bevolking ernstige vrees aan te jagen. Aan de hand van deze verklaring kan dus niet worden bewezen dat er sprake is van een terroristisch oogmerk. De rechtbank heeft daarom ook gekeken naar objectieve feiten en omstandigheden, waaronder de aard van de bedreiging en de omvang van de beoogde gevolgen daarvan. De rechtbank zegt hierover het volgende: *‘De bedreigingen zijn voldoende concreet en niet voor tweërlei uitleg vatbaar. Voorts acht de rechtbank van belang dat het om een groot aantal zogenaamde tweets gaat. De rechtbank is dan ook van oordeel dat op grond van de gebezigde bewijsmiddelen kan worden bewezen verklaard dat de bedreigingen die door middel van teksten en foto’s op Twitter zijn geplaatst, van dien aard en omvang waren dat bij de bedreigde personen de ernstige vrees kon ontstaan dat de bedreigingen zouden worden verwezenlijkt. Voorts heeft verdachte zich, zoals de rechtbank hiervoor heeft overwogen, willens en wetens blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat dit deel van de bevolking bedreigd kon geraken. Niet alleen het groot aantal tweets dat verdachte heeft geplaatst, maar ook de openbaarheid van het door hem gekozen medium acht de rechtbank daarbij doorslaggevend. Hiermee is voldaan aan het bestanddeel terroristisch oogmerk’.*

Tot slot

Aan deze strafzaak vallen twee zaken op. Het eerste is dat er, voor zover is af te lezen uit de beschikbare stukken, het discriminerende aspect in deze zaak geen enkele vertaling heeft gekregen in de tenlastelegging of de straftoemeting. Er is geen gebruik gemaakt van de discriminatieartikelen uit de Strafwet, noch is in deze zaak discriminatie als strafverzwarende omstandigheid aangevoerd, zoals omschreven in de Aanwijzing Discriminatie zoals opgesteld door het College van Procureurs-Generaal. Het tweede dat opvalt is dat in deze zaak is gekozen voor de strafverzwarende omstandigheid van het terroristisch oogmerk. Dat er gekozen is voor deze optie is enigszins opvallend te noemen aangezien dit de eerste strafzaak is waar bedreiging met een terroristisch oogmerk is ingezet in een niet-jihadistische context. Verder was in eerdere terrorisme-zaken altijd sprake van concrete handelingen die wezen in de richting van daadwerkelijke bedoelingen om te komen tot een terreurdaad (wapenbezit, het voor ogen hebben van een concreet doel). Er is, in vergelijking met andere 83a-zaken, in deze zaak niet gekeken naar de daadwerkelijke bedoelingen, maar er wordt uitsluitend gekeken naar de eigenlijke bedreiging en het bereik daarvan. Een eerder gehanteerde terughoudendheid om de terrorismewetgeving als strafverzwaring in te zetten in strafzaken, lijkt in deze zaak achterwege te blijven. Terwijl een opgelegde kans om strafverzwarende discriminatie aan te voeren hier achterwege is gebleven.

Antisemitisch schelden tegen politie agenten

Beledigingen en bedreigingen gericht tegen ambtenaren met een publieke taak, waaronder politie, komen vaak voor. Zo blijkt ook uit de incidenten die wij hebben bekeken in BVH, waarbij een groot aantal antisemitische en racistische scheldincidenten in 2013 zijn geregistreerd.

Onderhavig incident draait om de belediging en bedreiging van politieambtenaren tijdens nieuwjaarsnacht. Daarbij werden de agenten onder andere uitgescholden voor ‘Kankerjoden’.

De Aanleiding

Op nieuwjaarsnacht 2013 kreeg de politie een melding over een brandstichting. Er werd ter plaatse een verdachte aangehouden. Als reactie op deze arrestatie gooide een grote groep jongeren zwaar vuurwerk in de richting van de politie en werden hun dienstfietsen vernield. Eén van de jongeren uit die groep beledigde en bedreigde vervolgens de politieagenten. Hij zei onder andere: *‘Ik ben degene die het laatst lacht; nu is het oorlog en ik kom jullie opzoeken en maak jullie kapot. Jullie zijn Kankerjoden, stelletje kankermongolen’*. De jongeman gedroeg zich daarbij agressief naar de politieagenten en ook de andere jongeren keerden zich tegen de agenten waarop er een bedreigende situatie ontstond.³⁸

De uitspraak

Deze zaak diende in eerste instantie bij de politierechter. De officier van justitie ging tegen de uitspraak in eerste aanleg in beroep omdat hij van mening was dat er sprake was van strafverzwarende omstandigheden. Hij vond dat gewelds- of andere delicten die zijn gepleegd tijdens en rond de jaarwisseling zwaarder bestraft dienen te worden dan delicten die zijn gepleegd op een willekeurige andere dag. Ook het feit dat de slachtoffers politieambtenaren in functie waren, moet volgens de officier worden meegenomen in de strafoplegging.

Het Hof is van oordeel dat de jongeman zich schuldig heeft gemaakt aan het beledigen en bedreigen van politieambtenaren. Het Hof volgt het Openbaar Ministerie en legde een strafverzwaring op vanwege het feit dat het incident gepleegd werd tegen hulpverleners tijdens de oud- en nieuwviering.

Tot slot

Opvallend aan deze uitspraak is dat de agenten in kwestie uitgescholden zijn voor ‘kankerjoden’, waardoor onmiskenbaar sprake is van een antisemitisch element in deze zaak. Tegelijkertijd moeten wij constateren dat dat antisemitische element op geen enkele manier lijkt terug te keren in

38 Hof 's-Gravenhage 22 april 2013, LJN: BZ0909.

de strafzaak. Er is niet voor gekozen om te vervolgen op basis van de discriminatieartikelen uit het Wetboek van Strafrecht. Verder worden er wel andere strafverzwarende omstandigheden meegewogen (slachtoffers zijn professionele hulpverleners, incident vond plaats in de nieuwjaarsnacht), maar wordt het discriminerende aspect niet aangevoerd als mogelijke strafverzwaring.

Deze uitspraak bevestigt daarmee het beeld wat eerder in dit hoofdstuk naar voren kwam. Indien er sprake is van een incident met een antisemitisch aspect het heel erg lastig is om tot vervolging onder één van de discriminatieartikelen over te gaan.

8.4 *Conclusie*

Dit hoofdstuk laat zien hoe de gehele justitiële keten omgaat met incidenten waarin racistische of antisemitische motieven een rol spelen. Het koppelen van de drie ketens (politie, OM en rechtspraak) is niet eenvoudig en we konden niet voorkomen dat er enige ruis in zit. Toch is het gelukt om 80% van de politie-incidenten te koppelen aan de bijbehorende justitiële afhandeling. We vinden bij 69,2% van de politie-incidenten een proces-verbaal, van deze incidenten is 43,9% afgedaan door het Openbaar Ministerie; 60,3% van deze afdoeningen betrof een dagvaarding en driekwart van deze dagvaardingen heeft uiteindelijk geleid tot een vonnis. Bij ruim de helft van de afgedane OM-zaken wordt een straf opgelegd. Relatief de meeste straffen worden opgelegd bij antisemitische scheldincidenten (67,4%). Van de racisme-incidenten wordt net iets minder dan de helft met een straf afgedaan (49,2%).

We constateren verder dat er slechts bij een fractie van de racistische en antisemitische incidenten tot vervolging onder de discriminatieartikelen wordt overgegaan. De drie uitspraken die we in dit hoofdstuk inhoudelijk hebben beschreven bevestigen dit beeld grotendeels. Eén strafzaak draaide om een zware mishandeling én om het bezit van extreemrechtse symbolen. In deze zaak, die veel media-aandacht trok vanwege het extremistische karakter, werden zowel een discriminatieartikel uit het Wetboek van Strafrecht, als discriminatoire motieven als strafverzwarende omstandigheid bij de mishandeling aangevoerd. In de twee andere zaken was ook sprake van een discriminerende aspect, maar werd niet gekozen voor een tenlastelegging op grond van een van de discriminatieartikelen. Ook werd geen strafverzwaring gevraagd op grond van de Aanwijzing Discriminatie van het College Procureurs Generaal.

Daarmee wordt het beeld uit de cijfers bevestigd. Ook al spelen er racistische of antisemitische aspecten in een strafbaar incident, het

Openbaar Ministerie kiest veelal voor een alternatieve oplossing, zoals vervolging op grond van eenvoudige belediging, bedreiging of strafverzwaringen op andere gronden (het terroristisch oogmerk, geweld tegen hulpverleners).

Aan het begin van dit hoofdstuk werd de vraag opgeworpen of de constatering van het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie (LECD) en de European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) dat er in Nederland maar heel weinig discriminatiezaken voor de rechter komen door de cijfers en casuïstiek wordt bevestigd. Wat er uit onze rapportage in ieder geval naar voren komt is dat wanneer er zaken met een racistisch of antisemitisch aspect vervolgd worden er in verreweg de meeste gevallen niet gekozen wordt om daarbij discriminatieartikelen in de tenlastelegging te gebruiken. Het LECD voert aan dat naast de waarschijnlijk veelal procedurele en bewijstechnische oorzaken hiervoor, niet vergeten moet worden dat veel commune zaken met een discriminatoir aspect vaak niet op basis van de discriminatieartikelen kunnen worden afgedaan, maar dat daarvoor specifiek de Aanwijzing Discriminatie voorziet in mogelijkheden voor strafverzwaring op basis van het discriminatoir aspect. Het lastige is alleen dat er niet is voorzien in registratie van dit gegeven, zowel in de OM-afdoening als in het vonnis. Dit betekent dat op geen enkele manier iets te zeggen is hoe vaak hiervan door Officieren van Justitie gebruik is gemaakt en bij wat voor zaken dit gold. Het enige dat we kunnen constateren is dat er maar in 36 van de 2308 zaken met een racistisch of antisemitisch aspect (1,6%) een discriminatieartikel ten laste wordt gelegd. Die verhouding doet vermoeden dat er eventueel nog meer oorzaken moeten zijn voor het kleine aantal discriminatiezaken. De vraag welke oorzaken dat zijn kan echter op basis van dit onderzoek niet beantwoord worden.

9 *Conclusie en discussie*

In deze rapportage is een cijfermatig beeld geschetst van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland in 2013. In dit laatste hoofdstuk vatten we allereerst het beeld samen dat uit deze gegevens naar voren komt. Vervolgens leggen we de resultaten van de dataverzameling naast andere bronnen die informatie verschaffen over antisemitisme en racisme in Nederland en plaatsen we de resultaten in een bredere context.

9.1 *Cijfermatig beeld*

Het cijfermatig beeld in deze rapportage is gebaseerd op gegevens over incidenten die door de politie zijn geregistreerd in het landelijk registratiesysteem BVH. Hierdoor is het mogelijk regio-overstijgend op dezelfde manier gegevens te onttrekken over dit type incidenten. Het cijfermatig beeld geeft dus inzicht in incidenten waarover aangifte is gedaan of melding is gemaakt door burgers, of die naar aanleiding van een eigen waarneming door de politie zijn geregistreerd.

Wederom zien we dat het aantal racistische incidenten dat wij in de BVH vonden is toegenomen in vergelijking met de voorgaande jaren, naar bijna 2200 incidenten in 2013. Het aantal incidenten van intentioneel antisemitisme nam iets toe tot 61 incidenten. Het aantal antisemitische en racistische scheldincidenten nam af ten opzichte van eerdere jaren. Het aantal incidenten van antisemitisch schelden neemt daarbij sterker af dan de incidenten van racistisch schelden.

Het aantal geregistreerde verdachten is sterk afgenomen in vergelijking met vorig jaar. Tegelijkertijd is echter het aantal incidenten waarbij verdachten geregistreerd staan hetzelfde gebleven. Dit betekent dat in 2013 gemiddeld minder verdachten per incident werden geregistreerd dan in de jaren ervoor. Voor deze afname hebben we geen duidelijke verklaring. Daarnaast zien we dat het percentage PV's, OM-afdoeningen, dagvaardingen en vonnissen het laagst is bij incidenten van intentioneel antisemitisme en bij racistische incidenten. Deze percentages zijn bij antisemitisch en racistisch schelden hoger. Incidenten van antisemitisch schelden op politiemedewerkers zijn in 2013 sterk afgenomen.

Verreweg de meeste antisemitische en racistische incidenten vinden plaats in de drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, zowel absoluut als relatief (per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder). Toch zien we ook verschillen tussen de drie grote steden. Zo komen in Amsterdam duidelijk veel minder antisemitische scheldincidenten voor, maar juist veel meer racistische incidenten dan in Rotterdam en Den Haag. Racistische scheldincidenten komen in alle drie de gemeenten ongeveer evenveel voor, maar zeer veel vaker dan elders in Nederland. De andere gemeenten waar relatief de meeste antisemitische en racistische incidenten plaatsvinden zijn Gouda, Leiden, Utrecht en Dordrecht.

9.2 *Antisemitisme*

Het aantal intentioneel antisemitische incidenten is ten opzichte van vorig jaar licht toegenomen van 58 naar 61. De intentioneel antisemitische incidenten die zijn geregistreerd in de politiegegevens, verdelen we in drie categorieën. De eerste categorie betreft belediging en bedreiging van Joden, waarbij met zekerheid te stellen is dat de dader kennis had van de Joodse achtergrond van het slachtoffer (48 incidenten). De tweede categorie is bekladding of bekrassing met antisemitische tekens of leuzen op Joodse locaties, zoals een synagoge of een Joodse school of locaties die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog (elf incidenten). De derde categorie betreft het scanderen van antisemitische leuzen en/of provoceren op Joodse feestdagen, rondom (bijeenkomsten in) synagogen, of op 4 of 5 mei tijdens herdenkingsdiensten van de Tweede Wereldoorlog (twee incidenten).

Als we deze incidenten van intentioneel antisemitisme nader onder de loep nemen dan zien we dat het bij een groot deel van de eerste categorie incidenten vaak een bekende is van het slachtoffer, bijvoorbeeld burens, die het slachtoffer bedreigen of beledigen. Bij de incidenten van intentioneel antisemitisme blijft het meestal bij schelden, beledigen en bedreigen. Bij slechts enkele van de intentioneel antisemitische incidenten gaat het daadwerkelijk om materiële schade of fysiek geweld.

Ten opzicht van vorig jaar zien we een toename van het aantal incidenten van de eerste categorie. In 2012 zijn er 35 incidenten van belediging en bedreiging van Joden geregistreerd en in 2013 is dit aantal met dertien incidenten toegenomen. Een duidelijke afname is juist weer te zien bij de tweede categorie. Terwijl in 2012 nog twintig incidenten van bekladding en/of vernieling zijn geregistreerd, is dit aantal in 2013 afgenomen tot 'slechts' elf incidenten.

9.3 *Racisme*

In 2013 zijn in totaal 2189 incidenten met een racistisch karakter gevonden in de BVH. Ten opzichte van 2012 - toen we in de BVH 2077 incidenten vonden - is dit een toename van ruim vijf procent.

Van de 2189 incidenten hebben wij een steekproef van 152 incidenten nader bekeken en geanalyseerd. Het grootste deel van de incidenten in de steekproef bestaat uit incidenten waarbij het gaat om (een gevoel) van ongelijke behandeling. Soms is de ongelijke behandeling duidelijk, zoals het in de media breed uitgemeten incident waarbij een sollicitant werd afgewezen om zijn huidskleur. In andere gevallen is het onduidelijker, bijvoorbeeld wanneer mensen de toegang tot een uitgaansgelegenheid wordt geweigerd. In andere gevallen is het de vraag of het werkelijk gaat om ongelijke behandeling, of dat het wordt gebruikt om de andere partij in een kwaad daglicht te stellen. Een voorbeeld van een dergelijk incident is dat een winkeldief de agent die hem aanhoudt uitmaakt voor racist. Daarnaast troffen we 25 incidenten aan van racistisch geweld en 33 racistische scheldincidenten. Bij ongeveer de helft van deze scheldincidenten gaat het om een belediging of bedreiging. Bij de andere helft volgt er op de belediging of bedreiging een handgemeen, vechtpartij of mishandeling

Uit de registraties in de BVH blijkt dat moslimdiscriminatie regelmatig voorkomt. In 2013 zijn er 150 incidenten van moslimdiscriminatie geregistreerd. Het gaat hierbij voornamelijk om scheldincidenten en daarnaast om een aantal incidenten van intentionele moslimdiscriminatie. Bij de incidenten van intentionele moslimdiscriminatie gaat het vooral om brandstichting bij, en vernielingen en bekladdingen van moskeeën.

9.4 *Extreemrechts*

In het hoofdstuk over extreemrechts dringen enkele beelden zich op. De belangrijkste conclusie is dat het klassiek rechtsextremisme in Nederland gering in omvang en marginaal van betekenis is, maar zich in 2013 wel enigszins heeft ontwikkeld. We zien ten eerste een kleine toename van de actieve aanhang van verschillende extreemrechtse formaties en een iets grotere slagkracht in de vorm van een toename van het aantal extreemrechtse demonstraties. Vooral de provocatieve en mediagenieke acties van Identitair Verzet vielen daarbij op.

Het geweld met een extreemrechtse achtergrond nam enigszins toe (van dertien naar zeventien incidenten). Dat was vooral het gevolg van een toegenomen aantal doelbekladdingen. Vaker dan in het recente verleden werden daders van dit geweld bekend door aangiftes en

arrestaties. In die gevallen dat het om bekend daderschap ging, waren dat in de meeste gevallen activisten van extreemrechtse formaties.

De overheidsrespons op rechtsextremisme bleef in 2013 beperkt. Er speelden enkele strafzaken en in één geval werden beperkende maatregelen genomen om de orde te kunnen handhaven rond een demonstratie. Voor zover ons bekend waren er geen overheidsinitiatieven om radicalisering tegen te gaan of geradicaliseerde personen te bewegen om een beweging te verlaten. Met de recent toegenomen aandacht voor radicaliserende jongeren lijkt het echter een kwestie van tijd voor dit soort initiatieven in Nederland opnieuw van de grond komen.

Van een problematische groei of toenemende gevaarstelling vanuit extreemrechts was in 2013 dus geen sprake. Het beeld blijft er een van versplintering en marginalisering.

9.5 *Antisemitisch en racistisch schelden*

De aantallen incidenten van antisemitisch schelden en van racistisch schelden ontwikkelen zich door de jaren heen verschillend. Het aantal incidenten van antisemitisch schelden is tussen 2012 en 2013 licht afgenomen tot 872 incidenten in 2013. Hiermee zet de dalende trend die na 2010 is ingezet zich voort. Racistisch schelden kwam volgens de gegevens in de BVH in 2013 ongeveer even vaak voor als in 2012: 1346 keer. Antisemitisch schelden gebeurt vooral veel in de regio's Rotterdam en Den Haag. Dit lijkt sterk samen te hangen met het voetbal hooliganisme in deze regio's. Voor racistisch schelden vonden we geen grote regionale verschillen.

Verreweg de meeste incidenten van antisemitisme en racisme vinden plaats via schelden. De incidenten van antisemitisch schelden die we tijdens de steekproef bekeken, laten zien dat de scheldincidenten weliswaar een antisemitische connotatie hebben, maar veelal ongericht zijn. Dat wil zeggen dat de meeste antisemitische scheldincidenten niet gericht zijn tegen Joden. Bij racistisch schelden ligt dit anders. De meeste racistische scheldpartijen zijn namelijk gericht tegen iemand met een andere raciale, culturele of etnische achtergrond.

Incidenten van antisemitisch en racistisch schelden komen relatief vaak voor. Dit doet vermoeden dat er kennelijk gemakkelijk en achteloos antisemitische of racistische begrippen worden gebruikt tijdens het schelden en dat er een algemene verruwing is van het taalgebruik. Dat scheldwoorden vaak gebaseerd zijn op etniciteit en religie blijkt ook uit onderzoek van de Nationale Academie voor Media en Maatschappij (NAMM) en stichting de Kinderconsument. Uit de zogenaamde pestthermometer blijkt dat 'Marokkaan' en 'Jood' naast 'hoer' en 'homo' de

scheldwoorden zijn die scholieren vanaf 8 jaar het meest gebruiken (persbericht NMA 17-09-2014).

9.6 *Gerechtelijke afdoening*

Bij een opvallend klein deel (0,8%) van de antisemitische en racistische incidenten die wij vonden in de politiegegevens is discriminatie als strafbaar feit ten laste gelegd. De European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) heeft dit probleem al eerder gesignaleerd en in dit verband de Nederlandse regering eerder al geadviseerd een strafrechtbepaling waarin racistische motieven worden aangemerkt als strafverzwarende omstandigheid in te voeren. Vanwege het feit dat dergelijke motieven zouden moeten worden bewezen, hebben de Nederlandse autoriteiten de ECRI laten weten dat zij tegenstander zijn van invoering van een dergelijke wetsartikel. De verzwarende omstandigheden, zoals genoemd in de Aanwijzing Discriminatie van het Openbaar Ministerie blijven de enige mogelijkheid om racistische en antisemitische motieven bij het plegen van commune delicten in een rechtszaak aan de orde te stellen. Omdat het gebruik van deze Aanwijzing Discriminatie nergens systematisch wordt vastgelegd is het niet mogelijk (zonder alle requisitoirs door te lezen) iets te zeggen of te tellen over het gebruik van de Aanwijzing Discriminatie in rechtszaken. Om beter zicht te krijgen op de toepassing van de Aanwijzing Discriminatie zou een goede registratie van deze toepassingen wenselijk zijn.

Verder kan ook gedacht worden aan het overnemen van de suggestie die het ECRI eerder heeft gedaan. Om beter over dit thema te kunnen rapporteren met onderbouwde aantallen, zou het een optie zijn om racistische en antisemitische motieven als strafverzwarende factor in het Wetboek van Strafrecht op te nemen, mede vanwege het preventieve effect van een dergelijke maatregel en het feit dat hiermee een helder wettelijk kader gevormd zou worden voor alle relevante actoren in de strafrechtsketen. Daarbij biedt dit bovendien het voordeel dat hiermee dit soort feiten in Nederland veel beter geteld kunnen worden, zodat het mogelijk wordt inzicht te krijgen hoe vaak dergelijke zaken nu voorkomen in Nederland en hoe ze justitieel worden afgehandeld.

9.7 *Tot slot*

In 2013 deden zich geen noemenswaardige gebeurtenissen of ontwikkelingen voor die het kwantitatieve beeld sterk hebben beïnvloed. Ook het verwachte Zwarte Piet-effect is uitgebleven, althans voor wat betreft de

incidenten geregistreerd in de BVH. De ontwikkelingen rond het conflict in Gaza waren in 2013 nog niet van invloed op het aantal incidenten van antisemitisme. Naar verwachting zal er in 2014 wel een stijging te zien zijn als gevolg van dit conflict. Het MDI constateerde medio 2014 een explosie van antisemitische uitingen op internet van duizenden uitingen per dag, voornamelijk in de sociale media. Het aantal meldingen van antisemitisme op internet steeg van gemiddeld vier à vijf meldingen per week naar 122 meldingen over 412 uitingen van antisemitisme in twee weken (nieuwsbericht MDI 29 juli 2014). Het NAMM ziet tevens dat het antisemitisch schelden in opkomst is onder invloed van het conflict in Gaza (nieuws.nl, 17-09-2014). Naar verwachting zal er in de volgende monitor ook een stijging te zien zijn van het aantal racistische incidenten onder invloed van de uitspraken van Geert Wilders over Marokkanen tijdens de verkiezingsbijeenkomst van zijn partij op 19 maart 2013. Zo registreerde de politie via het meldformulier Discriminatie op het internet al vele duizenden meldingen naar aanleiding van de uitspraken van Wilders. Ook krijgen MiND en het MDI veel meldingen over de uitspraken van Wilders binnen. Zij verwijzen de melder door naar een regionaal antidiscriminatie bureau of de politie.

Deze rapportage laat een helder en doordringend beeld zien. Een blijvend en in grote lijnen stabiel aantal incidenten met een racistisch of antisemitisch aspect. Daartegenover staat een opvallend klein aantal strafzaken waarbij de discriminatieartikelen uit het Wetboek van Strafrecht ingezet worden.

Literatuur

- Andriessen, I. & Fernee, H. (2012). *Meldingen van discriminatie in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- AIVD (2014). *Jaarverslag 2013*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Bol, M.W. & Wiersma, E.G. (1997). *Racistisch geweld in Nederland. Aard en omvang, strafrechtelijke afdoening, dadertypen*. Arnhem: Gouda Quint.
- Boog, I., Dinsbach, W., Donselaar, J. van & Rodrigues, P.R. (2010). *Monitor Rassendiscriminatie 2009*. Rotterdam/Amsterdam/Leiden: Landelijk expertisecentrum van Art.1/Anne Frank Stichting/Universiteit Leiden.
- CIDI (2014). *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2013*. Den Haag: Centrum Informatie en Documentatie Israël.
- Coenders, M., Kik, J., Schaap, E., Silversmith, J. & Schriemer, R. (2012). *Kerncijfers 2011. Overzicht van discriminatieklachten en -meldingen geregistreerd bij antidiscriminatievoorzieningen*. Leeuwarden/Nijmegen: LBA/SAN.
- Donselaar, J. van & Rodrigues, P. (2002). *Monitor racisme & extreem-rechts: Vijfde rapportage*. Amsterdam: Pallas Publications.
- Donselaar, J. van & Rodrigues, P. (2008). *Monitor Racisme & Extremisme: Achtste rapportage*. Amsterdam: Pallas Publications.
- European Commission against Racism and Intolerance (2013). ECRI-RAPPORT OVER NEDERLAND, vierde monitoringcyclus, geraadpleegd op: www.coe.int/ecri
- LECD (2013). *Cijfers in beeld. Overzicht discriminatiecijfers Openbaar Ministerie 2008 - 2012*. Apeldoorn: LECD.
- MDI (2014). *Meldpunt Discriminatie Internet, Jaarverslag 2013*. Amsterdam: Stichting Magenta/Meldpunt Discriminatie Internet.
- MIND (2014), *Meldpunt internet discriminatie, Jaarverslag 2013*.
- Moors, J. A. (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.

Tierolf, B. & Drost, L. (2014). *POLDIS themarapportage Moslimdiscriminatie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B. & Hermens, N. (2012). *POLDIS rapportage 2011*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B. & Hermens, N. (2013a). *POLDIS rapportage 2012*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B., Hermens, N. (2013). *Tweede rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland. Incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling in 2012* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L. & Mein, A. (2013b). *Racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie in Nederland. Rapportage incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling 2010 en 2011*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B., Scheffelaar, A., Hermens, N. & Dost, L. (2014). *POLDIS rapportage 2013 met themarapportage moslimdiscriminatie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Wagenaar, W. & Donselaar, J. van (2010). *Racistisch en extremistisch geweld in 2009. In: Monitor Racisme & Extremisme. Negende rapportage*. Amsterdam: Pallas Publications.

Jurisprudentie:

Rb.Dordrecht, 5 oktober 2006, LJN: AYA9559

Rb.Zeeland-West-Brabant 5 februari 2013 , LJN BZ0603

Hof 's-Gravenhage 30 oktober 2008, LJN: BG2044

Hof 's-Gravenhage 14 september 2013, 22-006194-10

HR 23 november 2010, LJN BM9132

Geraadpleegde websites

<http://www.meldpunt.nl/site/page.php?pageID=40&lang=&newsID=39>

<http://www.nieuws.nl/algemeen/20140917/>

Scheldwoorden-beïnvloed-door-huidige-ontwikkelingen-in-de-wereld

<http://www.mediaenmaatschappij.nl/index.php/publiciteit/persberichten/411-persbericht-pestthermometer-opent-beerput>

Bijlage 1 Definities gebruikte terminologie

Incident - Een gebeurtenis waar de politie bij betrokken wordt. Dit kan letterlijk alles zijn: een misdrijf, een overtreding, een ongeluk, een 112-mel-ding, een demonstratie, Koningsdag, enzovoort.

Mutatie - De digitale registratie van alles wat er rondom een bepaald incident heeft plaatsgevonden, zoals een beschrijving van de gebeurtenis, de betrokken personen, verdachte(n), aangifte(s), getuigenverklaringen, verhoren, alle opgemaakte processen-verbaal per gebeurtenis.

Incidentcode - De code die de politie aan elk incident koppelt. Deze code geeft weer wat voor soort incident het betrof. Er zijn honderden incidentcodes die de situatie beschrijven van wat heeft plaatsgevonden. Het gaat hierbij om strafbare feiten (bijvoorbeeld 'bedreiging' of 'winkeldiefstal met geweld' of 'vernieling van/aan openbaar gebouw'), maar ook om overtredingen (bijvoorbeeld 'snelheidsovertreding rvv90'), of om gebeurtenissen waar de politie altijd bij betrokken wordt (bijvoorbeeld 'verkeersongeval met uitsluitend materiële schade' of 'begeleiding demonstratie'). Wij hebben deze incidentcodes vervolgens op dezelfde wijze gegroepeerd als in de eerdere monitoren.

- Geweld
- Belediging
- Bedreiging
- Bekladding
- Discriminatie
- Diefstal
- Overlast
- Wapenbezit
- Manifestaties en aandachtsvestigingen
- Vernieling

Proces-verbaal - Een proces-verbaal is een officieel op papier gesteld verslag van de politie. Dit verslag bevat enkele belangrijke feiten. De politieambtenaar heeft alle feiten in het proces-verbaal opgeschreven die hij of zij zelf heeft waargenomen. Dit zijn ook verklaringen die de

politieambtenaar van de verdachte(n) of getuige(n) heeft gehoord. Alles wat verdachten of getuigen hebben verklaard staat in het proces-verbaal.

Verdachte - Iemand van wie het redelijk vermoeden bestaat dat hij/zij een bepaald strafbaar feit gepleegd heeft.

Aangifte - Het melden van een strafbaar feit (misdrijf of overtreding) bij de politie. Wettelijk gezien is een aangifte een verzoek aan de officier van justitie om tot strafrechtelijke vervolging van de dader(s) over te gaan.

Afdoening door het OM - Het Openbaar Ministerie kan verschillende acties ondernemen in zaken die via een proces-verbaal bij het OM worden aangebracht. Hierna beschrijven we de belangrijkste acties die in deze rapportage aan de orde komen.

Sepot - Wanneer het OM een zaak tegen een verdachte niet doorzet, is dat een sepot.

Transactie - Door het betalen van een geldsom, voorgesteld door de officier van justitie, kan de verdachte bij lichte misdrijven voorkomen dat hij voor de rechter moet verschijnen.

Strafbeschikking - Het Openbaar Ministerie heeft de bevoegdheid om zelf bepaalde straffen en maatregelen op te leggen zonder tussenkomst van de rechter. Dat wordt mogelijk voor overtredingen of misdrijven waarop een maximum gevangenisstraf staat van niet meer dan zes jaar.

Dagvaarden - Als een sepot, transactie of strafbeschikking niet aan de orde is, volgt de gang naar de strafrechter. Het Openbaar Ministerie zorgt dan dat de verdachte een dagvaarding krijgt: een officiële schriftelijke oproep waarin de officier van justitie de verdachte oproept om op een bepaalde dag voor de rechter te verschijnen. In de dagvaarding staat ook waar de officier de verdachte van beschuldigt.

Voeging - Soms kan het OM beslissen om zaken samen te voegen alvorens tot vervolging over te gaan; dit betreft een administratieve handeling.

Overdracht - Een andere administratieve handeling betreft de overdracht van een zaak aan een officier van justitie in een ander arrondissement.

Bijlage 2 Specifieke zoekvragen en interpretatie per thema

Antisemitische incidenten zijn gezocht via vijf verschillende combinaties van zoektermen (zie ook Tierolf & Drost, 2013). De belangrijkste twee zijn de combinaties van zoektermen voor intentioneel antisemitische incidenten en antisemitische discriminatie. Deze twee leverden in totaal een bestand op van 216 incidenten. Hiervan betroffen er 54 intentioneel antisemitisme. De rest van de incidenten is verwijderd. Een groot deel hiervan is verwijderd omdat het niet om intentioneel antisemitisme ging. Dit waren bijvoorbeeld scheldpartijen waarbij het woord Jood als belediging werd gebruikt tegen willekeurige personen. Enkele andere verwijderde incidenten waren geen antisemitische incidenten, maar incidenten die gevonden zijn vanwege de betrokkenheid van Joodse verdachten. Hiernaast vonden we zeven intentioneel antisemitische incidenten in de discriminatoire incidenten die de politie leverde in het kader van de Poldis-rapportage.

De incidenten die we in hoofdstuk 5 over racisme bespreken, zijn gevonden met twee afzonderlijke zoekvragen: één voor incidenten met een racistisch karakter en één voor discriminatie-incidenten met als discriminatiegrond ras. Met deze zoekvragen zijn respectievelijk 1812 en 479 incidenten gevonden. Van deze incidenten zijn er 102 zowel gevonden met de zoekvraag voor racisme als met de zoekvraag voor rassendiscriminatie. Dit komt uit op een bestand van in totaal 2189 incidenten met een racistisch karakter.

Een specifiek doel van deze rapportage is het geven van een beeld van racistisch geweld. Daarom is van de mutaties die zijn gevonden met de zoekvragen voor racisme en discriminatie een steekproef nader bestudeerd, die getrokken is uit de incidenten met incidentcodes die verwijzen naar geweld. In totaal is hiervan een willekeurige steekproef van 152 incidenten bekeken. De incidentcodes waarvan incidenten zijn bekeken, zijn te zien in onderstaande tabel.

Tabel 34 Samenstelling steekproef racistische incidenten naar incidentcodes

Incidentcode
F51 Belediging
F530 Bedreiging
F550 Eenvoudige mishandeling
C40 Vernieling overige objecten
A50 Winkeldiefstal
F551 Zware mishandeling
E35 Melding overlast jeugd
E12 Burenruzie (zonder gevolg)
E40 Afhandeling overige meldingen + J30 Algemene mutatie

Met een specifieke zoekvraag is daarnaast in de BVH gezocht naar extreemrechtse geweldincidenten. Deze zoekvraag leverde in totaal 405 incidenten op. Omdat extreemrechts geweld een zeer specifiek incident is - geweld waarbij het naast een racistische of politieke grondslag ook gaat om een beredeneerd vermoeden van een achterliggende extreemrechtse motivatie - is slechts een deel van deze incidenten relevant voor deze rapportage. Een deel van de incidenten betreft incidenten waarbij mensen werden uitgescholden voor fascist, of waarbij betrokkenen van bijvoorbeeld een diefstal een extreemrechts verleden hebben, of tatoeages hebben van extreemrechtse tekens. Vanuit de aard van de incidenten - de incidentcodes - is van 343 van de 405 incidenten die zijn gevonden met de zoekvraag voor extreemrechts geweld, de mutatie in de BVH bestudeerd. In onderstaande tabel is een overzicht te zien van de incidentcodes waarvan een steekproef is bekeken en van de incidentcodes waarvan alle incidenten zijn bekeken.

Tabel 35 Extreemrechts-incidenten die zijn gelezen naar incidentcode

Tabel 35A Incidentcodes Extreemrechts waarvan een steekproef van 10 procent is bekeken

C10 Vernieling van/aan auto
C40 Vernieling overige objecten
C50 Vandalisme/baldadigheid
J30 Algemene mutatie

Tabel 35B Incidentcodes Extreemrechts waarvan alle incidenten zijn bekeken

B70 Straatroof
B95 Overige diefstallen met geweld
C20 Vernieling van/aan openbaar vervoer
E00 Begeleiding evenement
E01 Begeleiding manifestatie
E02 Begeleiding demonstratie
E04 Bewaking objecten
E11 Vechtpartij (zonder gevolgen)
E16 Ruzie/twist (zonder gevolgen)
E35 Melding overlast jeugd
F10 Overige delicten openbare orde
F11 Openlijke geweldpleging tegen goederen
F12 Openlijke geweldpleging tegen personen
F13 BRANDSTICHTING
F15 HUISVREDEBREUK
F16 LOKAALVREDEBREUK
F18 NIET VOLDOEN AAN BEVEL/VORDERING
F50 DISCRIMINATIE
F530 BEDREIGING
F532 GIJZELING/ONTVOERING
F540 DOODSLAG/MOORD
F542 OVERIGE MISDRIJVEN TEGEN HET LEVEN
F550 EENVOUDIGE MISHANDELING
F551 ZWARE MISHANDELING
F70 BEZIT VUURWAPENS
J12 VERDACHTE SITUATIE

De incidenten van racistisch schelden en antisemitisch schelden zijn gezocht met twee specifieke zoekvragen. Deze leverden een bestand op van 1346 racistische beledigingen en 872 antisemitische beledigingen. De resultaten van deze zoekvragen zijn zuiver, dus een extra selectie was hierbij niet nodig. Wel is een steekproef van dertig racistische scheldincidenten en dertig antisemitische scheldincidenten bestudeerd, om meer inzicht te kunnen geven in de inhoud en de context van de incidenten.

Bijlage 3 Toelichting koppeling politiebestanden en bestanden van het OM

Wellicht wekt het verbazing dat de koppeling tussen bestanden die wij voor ons onderzoek hebben gemaakt, niet eerder is gerealiseerd. Dat heeft vooral te maken met het feit dat de databestanden grotendeels afkomstig zijn van aparte circuits, die weliswaar opeenvolgend plaatsvinden en van elkaars informatie afhankelijk zijn, maar die in ons bestel toch streng gescheiden opereren. Ook de registratiesystemen binnen de drie systemen zijn totaal verschillend. Sinds enige tijd bestaat er al wel een directe koppeling tussen het OM-systeem en het systeem van de gerechtelijke uitspraken, maar het politiesysteem functioneert daar nog altijd volledig los van. Vanuit justitie wordt er hard aan gewerkt om de koppeling met het politiesysteem ook geautomatiseerd te laten verlopen en daarmee de koppeling die wij hier handmatig hebben uitgevoerd, te vervangen. Het lijkt er op dat dit in 2014 wordt gerealiseerd, maar in deze tijd blijft het lastig om definitieve voorspellingen over de uitkomst van automatiseringsprojecten te doen. Dus vooralsnog is dit de eerste grootschalige koppeling van politiegegevens met OM- en rechtbankgegevens.

Het belangrijkste probleem bij een dergelijke koppeling is in dat alle drie de systemen de registratie een verschillende basis heeft. Kort gezegd komt het erop neer dat één politie-incident niet logischerwijze tot één OM-zaak en vervolgens tot één rechtszaak leidt. Het voert te ver om de hele keten op deze plaats uit te leggen, maar een aantal belangrijke problemen dienen we hier te noemen om de moeilijkheid van een dergelijke koppeling en de ruis die daarin kan optreden, te verduidelijken.

Binnen de keten is er één nummer dat in alle drie de geledingen wordt gebruikt en dat als eerste wordt vastgelegd bij de politie: dit betreft het proces-verbaal nummer (PV-nummer). Maar dit PV-nummer is in geen van de drie registratiesystemen het centrale nummer waarop de registratie is gebaseerd. In alle drie de gevallen is het een noodzakelijke variabele die aanwezig moet zijn, maar dan gekoppeld aan het centrale registratieonderdeel, bij de politie de mutatie (incident), bij het Openbaar Ministerie de OM-zaak en bij de rechtbanken de rechtszaak. Het lastige is dat er binnen één politiemutatie meerdere PV-nummers kunnen worden vastgelegd. Als er bijvoorbeeld meerdere verdachten zijn, kunnen zij elk een

eigen proces-verbaal krijgen. Ook aangevers kunnen een eigen proces-verbaal krijgen binnen een mutatie, dus relatief gezien kunnen er veel verschillende PV-nummers voorkomen bij één mutatie.

Bij het OM worden alle processen-verbaal afzonderlijk bekeken om te bepalen of er een zaak van moet komen. In deze afweging worden processen-verbaal van aangifte natuurlijk gecombineerd met de bijbehorende verdachten, waarbij het wel zo kan zijn dat elke afzonderlijke verdachte binnen een mutatie een aparte zaak wordt. Tegelijkertijd kan één mutatie van één verdachte, worden samengevoegd met andere incidenten van dezelfde verdachte, tot uiteindelijk één OM-zaak. Vervolgens kan de zaak worden afgedaan. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden, de zaak kan worden geseponeerd of administratief beëindigd, er volgt geen verdere actie richting personen of zaken. Daarnaast mag het OM ook voor een aantal veel voorkomende strafbare feiten, wanneer de schuld vaststaat, zelf een straf opleggen (een boete of een taakstraf): de OM-strafbeschikking. Deze dient in de toekomst de OM-transactie te vervangen. Op dit moment bestaan ze echter beide nog. De transactie is een aanbod van het OM aan de verdachte om, in geval van een aantal kleinere veelvoorkomende vergrijpen, de strafvervolgning af te kopen met een boete. In beide gevallen (transactie en OM-strafbeschikking) wordt het feit opgenomen in het strafblad van de persoon. Verder kan besloten worden om zaken te voegen. Meestal worden dan verschillende belastende feiten samengevoegd tot één zaak.

Als het OM besluit om een zaak voor te laten komen bij de rechter, dan zal de officier van justitie een dagvaarding opmaken waarin de tenlastellegging staat vermeld en de verdachte wordt opgeroepen om op een bepaalde dag en tijd voor de rechter te verschijnen. Dan volgt de rechtszaak en spreekt de rechter het vonnis uit. Er zijn verschillende mogelijkheden waarop een zaak kan worden afgedaan als deze voor de rechter komt. Allereerst kan de zaak als het ware worden stopgezet. Het gaat dan om een nietigverklaring, niet-ontvankelijkverklaring (OM) of niet-bevoegdverklaring (rechter). Daarnaast is er de mogelijkheid tot 'voeging ter zitting'. Dit is hetzelfde als de voeging door het OM, alleen worden hier verschillende rechtszaken, ter zitting van één van de rechtszaken, gecombineerd met andere zaken en onder een nieuw nummer voortgezet. Een andere mogelijkheid waartoe de rechter kan beslissen is vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolgning; de zaak eindigt dan zonder veroordeling. Ontslag betekent dat wel kan worden bewezen dat het feit is begaan, maar dat dit feit of de dader om een of andere reden niet strafbaar is. Tot slot kan de rechter beslissen dat de verdachte wel schuldig is en een straf of maatregel opleggen, de zogenaamde strafoplegging. Dit is de grootste categorie, waarbij veel verschillende strafmogelijkheden op te leggen zijn.

De complexiteit van de onderlinge relaties tussen de systemen maakt duidelijk dat er op verschillende plekken ruis kan voorkomen. In de hier gepresenteerde gegevens betreft de meest voorkomende ruis: het niet kunnen koppelen op basis van PV-nummers. Het probleem is namelijk dat het politiesysteem in 2013 de PV-nummers nog niet geheel eenduidig vastlegde. Daarnaast werden de PV-nummers af en toe niet juist ingevoerd (schrijffouten en dergelijke). Op basis van de opmaak van de nummers konden wij een groot deel van de inconsistenties herstellen, echter niet in alle gevallen. Schrijffouten herkenden wij namelijk alleen als het logische fouten betrof, bijvoorbeeld als op de plaats van de regio-aanduiding (01 t/m 26) O4 in plaats van 04 stond. Wanneer echter niet logisch te achterhalen was of een fout was gemaakt of niet, konden wij dit ook niet herstellen. Volgens opgave van het WODC, die de daadwerkelijke koppeling heeft uitgevoerd, konden zij ongeveer 80 procent probleemloos koppelen. Dit betekent dat ongeveer 20 procent van alle politie-incidenten vanwege de bovenstaande problemen niet te koppelen was. In vergelijking met vorig jaar is dit al een grote verbetering. Dit heeft vooral te maken met de verbeteringen in het BVH-systeem van de politie. Hierdoor worden de PV-nummers veel eenduidiger vastgelegd en kunnen we daarmee dus ook een completere koppeling uitvoeren.

De in hoofdstuk 8 genoemde aantallen komen altijd voort uit een combinatie van gegevens. Deze informatie is via een ingewikkeld proces tot stand gekomen, waarbij op drie niveaus is gekoppeld (politie-incidenten, OM-afdoeningen, rechtszaken). Dit betekent eveneens dat wij hieronder niet spreken over werkelijke aantallen OM-afdoeningen en rechtszaken. Dit omdat het regelmatig voorkomt dat politie-incidenten worden gecombineerd in één OM-afdoening (voegen), en verschillende OM-zaken in één rechtszaak worden behandeld. Dat ene vonnis in die rechtszaak zien we vervolgens terug bij alle betrokken OM-zaken en alle betrokken politie-incidenten. Zo kan het lijken alsof er wel tien vonnissen zijn geweest bij tien verschillende politie-incidenten, terwijl dat maar één rechtszaak is geweest waarin tien politie-incidenten zijn gevoegd. De politie-incidenten en OM-zaken bespreken we vanuit de werkelijke aantallen, de rechtszaken bespreken we altijd gecombineerd met ofwel politie-incidenten ofwel OM-zaken. De genoemde aantallen komen dus altijd voort uit een combinatie van gegevens. Voor de volledigheid noemen we hier nog wel het werkelijke aantal rechtszaken waarop deze gegevens zijn gebaseerd. In 2013 betrof dit 924 rechtszaken, waarvan er tot 3 november 2014 in totaal 683 (74%) zijn afgerond met een vonnis.

Ook moeten we rekening houden met het feit dat alle drie de systemen zogenaamde 'levende' systemen zijn, waarin dus continu wijzigingen plaatsvinden op lopende zaken. Ter illustratie hiervan noemen we dat we vanwege een klein foutje de koppeling van de systemen op twee verschillende momenten in tijd hebben laten uitvoeren, als eerste op 8 oktober 2014 en voor de tweede keer op 3 november 2014. Het bleek dat in de tussenliggende 25 dagen 84 OM-zaken meer zijn afgedaan en 49 vonnissen meer zijn uitgesproken.

Verder is van belang te begrijpen dat de basis van onze cijfers de mutatienummers zijn, dit betekent dat wanneer incidenten worden gecombineerd in één OM-zaak, wij het resultaat van die betreffende OM-zaak terugzien bij alle betrokken mutatienummers. Hetzelfde geldt voor de rechtszaken. Wanneer er verschillende OM-zaken zijn gevoegd (waarbinnen ook weer gecombineerde politie-incidenten kunnen voorkomen) in één rechtszaak, zien wij het betreffende vonnis in die rechtszaak terug bij alle incidenten die zijn gevoegd en gecombineerd.

*Bijlage 4 Incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
per gemeente in 2013*

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
's-Gravenhage	Den Haag	505568	0,84
Rotterdam	Rotterdam	615726	0,77
Gouda	Den Haag	70912	0,71
Leiden	Den Haag	119746	0,71
Amsterdam	Amsterdam	799345	0,66
Vlagtwedde	Noord-Nederland	16112	0,56
Utrecht	Midden-Nederland	321989	0,56
Goes	Zeeland - West-Brabant	36989	0,55
Dordrecht	Rotterdam	118528	0,54
Purmerend	Noord-Holland	79502	0,53
Lemsterland	Noord-Nederland	13565	0,52
Pijnacker-Nootdorp	Den Haag	50454	0,51
Gorinchem	Rotterdam	35104	0,50
Harderwijk	Oost-Nederland	45650	0,49
Noordwijk	Den Haag	25667	0,49
Groote gast	Noord-Nederland	12220	0,48
Delft	Den Haag	99085	0,48
Arnhem	Oost-Nederland	149803	0,48
Leeuwarden	Noord-Nederland	95978	0,48
Zoetermeer	Den Haag	123064	0,46
Grave	Oost-Brabant	12724	0,45
Diemen	Amsterdam	25223	0,45
Vaals	Limburg	9748	0,45
Venlo	Limburg	100158	0,44
Alkmaar	Noord-Holland	94531	0,44
het Bildt	Noord-Nederland	10652	0,44

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Vlaardingen	Rotterdam	70889	0,44
Ouderkerk	Den Haag	8146	0,43
Korendijk	Rotterdam	10775	0,43
Schiedam	Rotterdam	76354	0,42
Nijmegen	Oost-Nederland	166369	0,42
Vlissingen	Zeeland - West-Brabant	44426	0,41
Giessenlanden	Rotterdam	14466	0,40
Groningen	Noord-Nederland	195405	0,40
Nieuwegein	Midden-Nederland	60872	0,40
Maassluis	Rotterdam	31956	0,40
Alphen aan den Rijn	Den Haag	72900	0,38
Assen	Noord-Nederland	67173	0,38
IJsselstein	Midden-Nederland	34255	0,38
Roermond	Limburg	56736	0,38
Rijswijk	Den Haag	47351	0,38
Appingedam	Noord-Nederland	12019	0,38
Uithoorn	Amsterdam	28386	0,37
Kollumerland c.a.	Noord-Nederland	12823	0,36
Spijkenisse	Rotterdam	72332	0,36
Meppel	Noord-Nederland	32721	0,36
's-Hertogenbosch	Oost-Brabant	142756	0,36
Montfoort	Midden-Nederland	13623	0,35
Ridderkerk	Rotterdam	45327	0,35
Bergen op Zoom	Zeeland - West-Brabant	66245	0,34
Zutphen	Oost-Nederland	47221	0,34
Zaanstad	Noord-Holland	149561	0,34
Katwijk	Den Haag	62693	0,34
Culemborg	Oost-Nederland	27685	0,34
Waterland	Noord-Holland	17085	0,34
Huizen	Midden-Nederland	41440	0,33
Heerlen	Limburg	88754	0,33
Enschede	Oost-Nederland	158639	0,33
Eindhoven	Oost-Brabant	218456	0,32
Brummen	Oost-Nederland	21242	0,32
Venray	Limburg	43062	0,32

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Weesp	Midden-Nederland	18151	0,32
Dronten	Midden-Nederland	40670	0,32
Vught	Oost-Brabant	25560	0,32
Westland	Den Haag	102717	0,32
Heerhugowaard	Noord-Holland	52881	0,31
Amersfoort	Midden-Nederland	149681	0,31
Hilversum	Midden-Nederland	86042	0,31
Zwolle	Oost-Nederland	122486	0,31
Boskoop	Den Haag	15195	0,31
De Bilt	Midden-Nederland	42025	0,30
Rozendaal	Oost-Nederland	1503	0,30
Vlieland	Noord-Nederland	1110	0,30
Schouwen-Duiveland	Zeeland - West-Brabant	34049	0,30
Hoogezand-Sappemeer	Noord-Nederland	34522	0,30
Doesburg	Oost-Nederland	11530	0,30
Teylingen	Den Haag	35794	0,29
Almere	Midden-Nederland	195090	0,29
Putten	Oost-Nederland	23966	0,29
Harlingen	Noord-Nederland	15851	0,29
Sliedrecht	Rotterdam	24374	0,29
Zuidplas	Den Haag	40774	0,29
Veenendaal	Midden-Nederland	63028	0,28
Tiel	Oost-Nederland	41745	0,28
Den Helder	Noord-Holland	56976	0,28
Naarden	Midden-Nederland	17272	0,28
Hoorn	Noord-Holland	71387	0,28
Stadskanaal	Noord-Nederland	32861	0,28
Hillegom	Den Haag	20866	0,28
Waddinxveen	Den Haag	25211	0,28
Bernisse	Rotterdam	12399	0,27
Reusel-De Mierden	Oost-Brabant	12674	0,27
Almelo	Oost-Nederland	72742	0,27
Ede	Oost-Nederland	109810	0,27
Eemnes	Midden-Nederland	8801	0,27
Breda	Zeeland - West-Brabant	178256	0,27

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Oldambt	Noord-Nederland	38750	0,26
Beemster	Noord-Holland	8797	0,26
Bloemendaal	Noord-Holland	22178	0,26
Hengelo	Oost-Nederland	80982	0,26
Haarlem	Noord-Holland	153123	0,26
Coevorden	Noord-Nederland	35749	0,26
Aalten	Oost-Nederland	27090	0,26
Oosterhout	Zeeland - West-Brabant	53697	0,26
Velsen	Noord-Holland	67145	0,26
Scherpenzeel	Oost-Nederland	9407	0,25
Leidschendam-Voorburg	Den Haag	72561	0,25
Bussum	Midden-Nederland	32637	0,25
Overbetuwe	Oost-Nederland	46527	0,25
Helmond	Oost-Brabant	89025	0,25
Renswoude	Midden-Nederland	4888	0,25
Molenwaard	Rotterdam	29153	0,25
Wijdmeren	Midden-Nederland	23226	0,25
Hulst	Zeeland - West-Brabant	27506	0,25
Haren	Noord-Nederland	18646	0,24
Heerenveen	Noord-Nederland	43303	0,24
Winterswijk	Oost-Nederland	28963	0,24
Bergambacht	Den Haag	9927	0,24
Oudewater	Midden-Nederland	9869	0,24
Rheden	Oost-Nederland	43665	0,23
Zwijndrecht	Rotterdam	44625	0,23
Beverwijk	Noord-Holland	40087	0,23
Smallingerland	Noord-Nederland	55411	0,23
Boxtel	Oost-Brabant	30435	0,23
Dongen	Zeeland - West-Brabant	25376	0,23
Duiven	Oost-Nederland	25544	0,23
Uden	Oost-Brabant	40951	0,23
Tilburg	Zeeland - West-Brabant	208470	0,23
Westervoort	Oost-Nederland	15196	0,23
Doetinchem	Oost-Nederland	56397	0,23

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Houten	Midden-Nederland	48416	0,22
Wassenaar	Den Haag	25659	0,22
Gilze en Rijen	Zeeland - West-Brabant	25846	0,22
Waalwijk	Zeeland - West-Brabant	46449	0,22
De Marne	Noord-Nederland	10335	0,22
Bergen (NH.)	Noord-Holland	30330	0,22
Amstelveen	Amsterdam	84295	0,22
Landsmeer	Noord-Holland	10457	0,22
Ermelo	Oost-Nederland	26132	0,22
Oldenzaal	Oost-Nederland	32189	0,22
Langedijk	Noord-Holland	26890	0,22
Delfzijl	Noord-Nederland	26029	0,22
Oss	Oost-Brabant	84852	0,22
Stede Broec	Noord-Holland	21426	0,22
Maastricht	Limburg	121831	0,22
Roerdalen	Limburg	20986	0,21
Schermer	Noord-Holland	5503	0,21
Emmen	Noord-Nederland	108411	0,21
Weert	Limburg	48580	0,21
Capelle aan den IJssel	Rotterdam	66043	0,21
Wageningen	Oost-Nederland	37432	0,21
Brielle	Rotterdam	16328	0,21
Hellevoetsluis	Rotterdam	39093	0,21
Apeldoorn	Oost-Nederland	157282	0,21
Beek	Limburg	16374	0,20
Soest	Midden-Nederland	45494	0,20
Heiloo	Noord-Holland	22585	0,20
Oud-Beijerland	Rotterdam	23449	0,20
Gemert-Bakel	Oost-Brabant	29088	0,20
Lansingerland	Rotterdam	56508	0,20
Millingen aan de Rijn	Oost-Nederland	5920	0,19
Roosendaal	Zeeland - West-Brabant	77171	0,19
Haarlemmermeer	Noord-Holland	144126	0,19
Leudal	Limburg	36426	0,19
Veghel	Oost-Brabant	37438	0,19

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Cuijk	Oost-Brabant	24737	0,19
Valkenswaard	Oost-Brabant	30576	0,18
Stichtse Vecht	Midden-Nederland	63499	0,18
Muiden	Midden-Nederland	6391	0,18
Deurne	Oost-Brabant	31736	0,18
Cromstrijen	Rotterdam	12760	0,18
Geldermalsen	Oost-Nederland	26238	0,18
Graft-De Rijp	Noord-Holland	6423	0,18
Lingewaard	Oost-Nederland	45818	0,18
Voerendaal	Limburg	12616	0,18
Zaltbommel	Oost-Nederland	26946	0,18
Barendrecht	Rotterdam	47387	0,18
Nijkerk	Oost-Nederland	40349	0,18
Ouder-Amstel	Amsterdam	13255	0,18
Schagen	Noord-Holland	46162	0,18
Lochem	Oost-Nederland	33304	0,17
Wijchen	Oost-Nederland	41005	0,17
Menameradiel	Noord-Nederland	13724	0,17
Middelburg	Zeeland - West-Brabant	47519	0,17
Lopik	Midden-Nederland	13992	0,17
Goeree-Overflakkee	Rotterdam	48233	0,17
Tubbergen	Oost-Nederland	21164	0,17
Utrechtse Heuvelrug	Midden-Nederland	48076	0,17
Deventer	Oost-Nederland	98526	0,17
Sint-Michielsgestel	Oost-Brabant	28040	0,17
Zwartewaterland	Oost-Nederland	22140	0,16
Woerden	Midden-Nederland	50341	0,16
Hof van Twente	Oost-Nederland	35238	0,16
Hellendoorn	Oost-Nederland	35740	0,16
Westvoorne	Rotterdam	13889	0,16
Boxmeer	Oost-Brabant	28229	0,16
Krimpen aan den IJssel	Rotterdam	28854	0,16
Geertruidenberg	Zeeland - West-Brabant	21510	0,16
Peel en Maas	Limburg	43299	0,16
Elburg	Oost-Nederland	22515	0,16

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Ten Boer	Noord-Nederland	7501	0,16
Veldhoven	Oost-Brabant	44081	0,16
Borsele	Zeeland - West-Brabant	22689	0,16
Zeist	Midden-Nederland	61436	0,15
Schijndel	Oost-Brabant	23262	0,15
Wierden	Oost-Nederland	23810	0,15
Noordwijkerhout	Den Haag	15734	0,15
Terneuzen	Zeeland - West-Brabant	54735	0,15
Dongeradeel	Noord-Nederland	24225	0,14
Mook en Middelaar	Limburg	7827	0,14
Renkum	Oost-Nederland	31574	0,14
Eemmond	Noord-Nederland	16085	0,14
Haaksbergen	Oost-Nederland	24324	0,14
Voorschoten	Den Haag	24651	0,14
Baarn	Midden-Nederland	24268	0,14
Kampen	Oost-Nederland	50905	0,14
Sûdwest Fryslân	Noord-Nederland	82632	0,14
Asten	Oost-Brabant	16403	0,14
Epe	Oost-Nederland	32379	0,14
Sluis	Zeeland - West-Brabant	23884	0,14
Heumen	Oost-Nederland	16451	0,14
Zoeterwoude	Den Haag	8122	0,14
Etten-Leur	Zeeland - West-Brabant	42275	0,14
Midden-Drenthe	Noord-Nederland	33435	0,14
Kaag en Braassem	Den Haag	25711	0,13
De Ronde Venen	Midden-Nederland	42839	0,13
Dinkelland	Oost-Nederland	26047	0,13
Ferwerderadiel	Noord-Nederland	8852	0,13
Steenwijkerland	Oost-Nederland	43432	0,13
Valkenburg aan de Geul	Limburg	16801	0,13
Olst-Wijhe	Oost-Nederland	17758	0,13
Sint-Oedenrode	Oost-Brabant	17921	0,13
Berkelland	Oost-Nederland	44780	0,13
Noordoostpolder	Midden-Nederland	46298	0,13

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Hoogeveen	Noord-Nederland	54845	0,13
Moerdijk	Zeeland - West-Brabant	36618	0,13
Oostzaan	Noord-Holland	9139	0,13
Blaricum	Midden-Nederland	9099	0,13
Eersel	Oost-Brabant	18206	0,12
Veendam	Noord-Nederland	27909	0,12
Best	Oost-Brabant	28635	0,12
Vlist	Den Haag	9730	0,12
Vianen	Midden-Nederland	19675	0,12
Bunschoten	Midden-Nederland	20310	0,12
Kerkrade	Limburg	47180	0,12
Bernheze	Oost-Brabant	29774	0,12
Opsterland	Noord-Nederland	29906	0,12
Aalsmeer	Amsterdam	30601	0,12
Meerssen	Limburg	19355	0,12
Gaasterlân-Sleat	Noord-Nederland	10192	0,11
Leerdam	Rotterdam	20711	0,11
Cranendonck	Oost-Brabant	20358	0,11
Reimerswaal	Zeeland - West-Brabant	21860	0,11
Lelystad	Midden-Nederland	75759	0,11
Bedum	Noord-Nederland	10550	0,11
Papendrecht	Rotterdam	32095	0,11
Bodegraven-Reeuwijk	Den Haag	32824	0,11
Heusden	Oost-Brabant	43233	0,11
Zundert	Zeeland - West-Brabant	21242	0,11
Zevenaar	Oost-Nederland	32401	0,11
Loon op Zand	Zeeland - West-Brabant	23081	0,10
Hattem	Oost-Nederland	11774	0,10
Hardenberg	Oost-Nederland	59588	0,10
Schoonhoven	Den Haag	11871	0,10
Montferland	Oost-Nederland	34825	0,10
Hollands Kroon	Noord-Holland	47670	0,10
Sint Anthonis	Oost-Brabant	11756	0,10
Voorst	Oost-Nederland	23719	0,10
Sittard-Geleen	Limburg	94047	0,10

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Kapelle	Zeeland - West-Brabant	12487	0,09
Albrandswaard	Rotterdam	25114	0,09
Menterwolde	Noord-Nederland	12378	0,09
Uitgeest	Noord-Holland	13047	0,09
Buren	Oost-Nederland	25947	0,09
Weststellingwerf	Noord-Nederland	25599	0,09
Aa en Hunze	Noord-Nederland	25544	0,09
Geldrop-Mierlo	Oost-Brabant	38775	0,09
Oisterwijk	Zeeland - West-Brabant	25770	0,09
Pekela	Noord-Nederland	12809	0,09
Borger-Odoorn	Noord-Nederland	25670	0,09
Heemstede	Noord-Holland	26304	0,09
Leiderdorp	Den Haag	26743	0,09
Skarsterlân	Noord-Nederland	27434	0,09
Drimmelen	Zeeland - West-Brabant	26740	0,09
Nieuwkoop	Den Haag	27080	0,09
Achtkarspelen	Noord-Nederland	28105	0,08
Hendrik-Ido-Ambacht	Rotterdam	28631	0,08
Texel	Noord-Holland	13657	0,08
Medemblik	Noord-Holland	43255	0,08
Nederlek	Den Haag	14132	0,08
Bunnik	Midden-Nederland	14556	0,08
Leusden	Midden-Nederland	28966	0,08
Binnenmaas	Rotterdam	28963	0,08
Oost Gelre	Oost-Nederland	29874	0,08
Hilvarenbeek	Zeeland - West-Brabant	15078	0,08
Gulpen-Wittem	Limburg	14447	0,08
Staphorst	Oost-Nederland	16267	0,08
Slochteren	Noord-Nederland	15626	0,07
Tytsjerksteradiel	Noord-Nederland	31976	0,07
Wormerland	Noord-Holland	15750	0,07
Nuth	Limburg	15484	0,07
Tynaarlo	Noord-Nederland	32453	0,07
Echt-Susteren	Limburg	32084	0,07
Waalre	Oost-Brabant	16718	0,07

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Nederweert	Limburg	16782	0,07
Zandvoort	Noord-Holland	16581	0,07
Hardinxveld-Giessen- dam	Rotterdam	17722	0,07
Ommen	Oost-Nederland	17307	0,07
Castricum	Noord-Holland	34401	0,07
Rijssen-Holten	Oost-Nederland	37611	0,06
Oirschot	Oost-Brabant	17921	0,06
Zuidhorn	Noord-Nederland	18700	0,06
Raalte	Oost-Nederland	36479	0,06
Enkhuizen	Noord-Holland	18322	0,06
Rhenen	Midden-Nederland	19047	0,06
Bronckhorst	Oost-Nederland	37207	0,06
Alblasserdam	Rotterdam	19644	0,06
Dantumadiel	Noord-Nederland	19131	0,06
Drechterland	Noord-Holland	19292	0,06
Leek	Noord-Nederland	19606	0,06
Groesbeek	Oost-Nederland	18981	0,06
Bladel	Oost-Brabant	19624	0,06
Heemskerk	Noord-Holland	39121	0,06
Oude IJsselstreek	Oost-Nederland	39775	0,06
Zeewolde	Midden-Nederland	21264	0,06
Franekeradeel	Noord-Nederland	20469	0,06
Horst aan de Maas	Limburg	41795	0,06
Borne	Oost-Nederland	21772	0,05
Neder-Betuwe	Oost-Nederland	22593	0,05
Woensdrecht	Zeeland - West-Brabant	21653	0,05
Veere	Zeeland - West-Brabant	21894	0,05
Goirle	Zeeland - West-Brabant	22902	0,05
Wijk bij Duurstede	Midden-Nederland	23035	0,05
Oegstgeest	Den Haag	23134	0,05
Nuenen c.a.	Oost-Brabant	22623	0,05
Rucphen	Zeeland - West-Brabant	22262	0,05
Steenbergen	Zeeland - West-Brabant	23403	0,05
Maasdriel	Oost-Nederland	24092	0,05

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
De Wolden	Noord-Nederland	23754	0,05
Ooststellingwerf	Noord-Nederland	25824	0,04
Edam-Volendam	Noord-Holland	28749	0,04
Halderberge	Zeeland - West-Brabant	29228	0,04
Brunssum	Limburg	29071	0,04
Twenterand	Oost-Nederland	33966	0,04
Barneveld	Oost-Nederland	53763	0,02
Landgraaf	Limburg	37894	0,00
Noordenveld	Noord-Nederland	31035	0,00
Dalfsen	Oost-Nederland	27567	0,00
Nunspeet	Oost-Nederland	26631	0,00
Werkendam	Zeeland - West-Brabant	26412	0,00
Tholen	Zeeland - West-Brabant	25518	0,00
Stein	Limburg	25434	0,00
Beuningen	Oost-Nederland	25318	0,00
Eijsden-Margraten	Limburg	25051	0,00
Maasgouw	Limburg	24019	0,00
Oldebroek	Oost-Nederland	22772	0,00
Losser	Oost-Nederland	22547	0,00
Lisse	Den Haag	22399	0,00
Koggenland	Noord-Holland	22365	0,00
Laarbeek	Oost-Brabant	21772	0,00
Boarnsterhim	Noord-Nederland	19502	0,00
Urk	Midden-Nederland	19223	0,00
Westerveld	Noord-Nederland	19095	0,00
Someren	Oost-Brabant	18621	0,00
Rijnwoude	Den Haag	18586	0,00
West Maas en Waal	Oost-Nederland	18401	0,00
Heerde	Oost-Nederland	18392	0,00
Midden-Delfland	Den Haag	18243	0,00
Druten	Oost-Nederland	18202	0,00
Bergeijk	Oost-Brabant	18190	0,00
Gennep	Limburg	17319	0,00
Son en Breugel	Oost-Brabant	16123	0,00
Heeze-Leende	Oost-Brabant	15404	0,00

Gemeente	Regionale eenheid	inwoners	incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar en ouder
Landerd	Oost-Brabant	15227	0,00
Woudrichem	Zeeland - West-Brabant	14449	0,00
Winsum	Noord-Nederland	13906	0,00
Beesel	Limburg	13685	0,00
Haaren	Oost-Brabant	13567	0,00
Zederik	Rotterdam	13543	0,00
Bergen (L.)	Limburg	13281	0,00
Schinnen	Limburg	12944	0,00
Aalburg	Zeeland - West-Brabant	12771	0,00
Woudenberg	Midden-Nederland	12322	0,00
Neerijnen	Oost-Nederland	12021	0,00
Opmeer	Noord-Holland	11380	0,00
Maasdonk	Oost-Brabant	11215	0,00
Lingewaal	Oost-Nederland	11006	0,00
Rijnwaarden	Oost-Nederland	10968	0,00
Littenseradiel	Noord-Nederland	10954	0,00
Laren	Midden-Nederland	10940	0,00
Simpelveld	Limburg	10926	0,00
Mill en Sint Hubert	Oost-Brabant	10918	0,00
Marum	Noord-Nederland	10387	0,00
Leeuwarderadeel	Noord-Nederland	10315	0,00
Loppersum	Noord-Nederland	10298	0,00
Boekel	Oost-Brabant	10061	0,00
Alphen-Chaam	Zeeland - West-Brabant	9648	0,00
Ubbergen	Oost-Nederland	9508	0,00
Bellingwedde	Noord-Nederland	8996	0,00
Strijen	Rotterdam	8776	0,00
Onderbanken	Limburg	7908	0,00
Noord-Beveland	Zeeland - West-Brabant	7513	0,00
Baarle-Nassau	Zeeland - West-Brabant	6697	0,00
Zeevang	Noord-Holland	6318	0,00
Haarlemmerliede c.a.	Noord-Holland	5535	0,00
Terschelling	Noord-Nederland	4798	0,00
Ameland	Noord-Nederland	3525	0,00
Schiermonnikoog	Noord-Nederland	961	0,00

Colofon

Opdrachtgever	Anne Frank Stichting
Auteurs	Drs. Bas Tierolf Drs. Niels Hermens Mr. drs. Lisanne Drost
Met medewerking van	Willem Wagenaar (Anne Frank Stichting)
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-662-3

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2014.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

In deze derde, jaarlijkse rapportage Racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland zien we een gestage stijging van het aantal racistische incidenten over de jaren heen. Tegelijkertijd blijkt dat de omvang van de extreemrechtse formaties nog altijd op een heel laag niveau zit.

Een nieuw onderdeel in de jaarlijkse rapportage is de koppeling van gerechtelijke gegevens aan politiegegevens. De verschillende typen incidenten worden vergeleken met voorgaande jaren en geïllustreerd met voorbeelden uit de politiepraktijk.

Typering van verdachten, proces-verbaal en de afdoening van het Openbaar Ministerie komen per thema aan bod in een hoofdstuk over justitiële afhandeling. Hierbij wordt het gehele traject in beeld gebracht, van incident zoals dat wordt geregistreerd door de politie tot het vonnis door de rechtbank. Tevens worden een aantal relevante rechtszaken besproken die het beeld dat wordt geschetst verder illustreren.

